

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ім. адмірала Макарова
ФАКУЛЬТЕТ ЕКОНОМІКИ МОРЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ

«ДОПУЩЕНИЙ ДО ЗАХИСТУ»

завідувач кафедру

професор НУК, д.е.н. Рогов Г.К.

(науковий ступінь, вчене звання, П.І.Б. зав.
кафедрою)

_____ «__» _____ грудня 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

на тему: **Фінансова політика України в умовах війни**
та повоєнного відновлення

Виконав: студентка групи 6441м

_____ ***Портянко С.С.***
(підпис)

Керівник роботи:

Професор, д.е.н.
(посада, науковий ступінь, вчене звання)

_____ ***Рогов Г.К.***
(підпис)

Миколаїв – 2022 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ ІМЕНІ
АДМІРАЛА МАКАРОВА

Факультет економіки моря

Кафедра _____ фінансів
Спеціальність 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
Освітня програма «Фінанси, банківська справа та страхування»

«ЗАТВЕРДЖУЮ»
Гарант освітньої програми
проф., д.е.н. Рогов Г.К.
« 5 » травня 2022 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ
на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»

Студенту Портянко Софії Сергіївні
(прізвище, ім'я по батькові)

1. Тема роботи: Фінансова політика України в умовах війни та повоєнного відновлення

Керівник роботи д.е.н., професор Рогов Георгій Костянтинович
(науковий ступень, вчене звання, прізвище, ім'я по батькові)

Затверджені наказом ректора № 796уч від «28» вересня 2022 року

2. Термін подачі роботи 12.12.2022р.

3. Вихідні дані по роботі: офіційні матеріали Міністерства фінансів України та Національного банку України; дані Державної служби статистики України та міжнародних органів статистики; наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі фінансової політики.

4. Перелік питань, що належать до розробки: дослідити фінансову політику як складову економічної політики держави; розкрити зміст, визначення та завдання фінансової політики; визначити особливості фінансової політики в умовах війни; провести загальну оцінку зовнішнього економічного середовища та його впливу на державну фінансову політику в Україні; проаналізувати бюджетну та податкову політику України в умовах воєнного стану; здійснити аналіз грошово-кредитної політики в умовах воєнного стану; визначити тенденції розвитку зовнішнього економічного середовища відбудутися в наступні роки; обґрунтувати шляхи забезпечення фінансової стабілізації в умовах війни; визначити шляхи трансформації фінансової політики у повоєнний час.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

Зміна облікових ставок центральних банків, графік виконання державного бюджету України в 2022 р, доходи та видатки державного бюджету України, сальдо державного бюджету України, кредитування державного бюджету, індекси споживчих цін в 2022 році, частка працюючих підприємств, фінансова стабільність українських компаній, джерела фінансування підприємств в умовах війни, умови ведення бізнесу в різних регіонах країни, вплив війни на рівень заробітної плати, джерела фінансування за планом Маршалла, виробництво в Європі до другої світової війни та після, варіанти реформи податкової системи.

6. Дата видачі завдання 5.05.2022

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№	Назви етапів роботи	Терміни виконання етапів роботи	Примітка
1	Систематизація інформації та складання розгорнутого змісту роботи, затвердження його науковим керівником	19.05.2022	виконано
2	Розробка теоретичного розділу	20.06.2022	виконано
3	Розробка аналітичного розділу	10.10.2022	виконано
4	Розробка проектного розділу	10.11.2022	виконано
5	Розробка вступу, висновків, списку використаної літератури та додатків	19.11.2022	виконано
6	Розробка автореферату, презентації кваліфікаційної роботи та доповіді	30.11.2022	виконано
7	Подання кваліфікаційної роботи на попередній захист	10.12.2022	виконано
8	Подання на кафедру фінансів тексту остаточного варіанту роботи, підписаного її керівником, разом з заявою щодо самостійності виконання роботи та ідентичності друкованої та електронної версії роботи	10.12.2022	виконано
9	Подання кваліфікаційної роботи рецензенту	16.12.2022	виконано
10	Подання на кафедру фінансів електронних версії наступних документів у форматі pdf: кваліфікаційної роботи; файлу-опису кваліфікаційної роботи (згідно Додатку до наказу ректора НУК від 19.05.2020 р. за №287-уч); презентації доповіді	21.12.2022	виконано
11	Подання на кафедру фінансів письмового відгуку та рецензії на кваліфікаційну роботу	21.12.2022	виконано

Студент _____ / Портянко С.С. /
(підпис) (ПІБ)

Керівник _____ / Рогов Г.К. /
(підпис) (ПІБ)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ	6
1.1. Фінансова політика як складова економічної політики держави	6
1.2. Зміст і завдання фінансової політики.	9
1.3. Особливості фінансової політики в умовах війни	12
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ	18
2.1. Загальна оцінка зовнішнього економічного середовища	18
2.2. Аналіз бюджетної та податкової політики	25
2.3. Аналіз грошово-кредитної політики	39
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС	61
3.1. Прогнозування змін зовнішнього економічного середовища	61
3.2. Шляхи забезпечення фінансової стабілізації	66
3.3. Перспективи розвитку фінансової політики у повоєнний час	70
ВИСНОВКИ	95
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	99
ДОДАТКИ	103

ВСТУП

Обґрунтування актуальності обраної теми. Роботу присвячено питанням трансформації державної фінансової політики в умовах збройної російської агресії проти України. Проаналізовано зміни у фінансовій політиці у 2022 році та їхні наслідки. Обґрунтовано шляхи удосконалення фінансової політики у воєнний та повоєнний час.

У ході тривалої збройної російської агресії економіка України зазнає щоденних руйнівних ударів. У таких умовах особливої актуальності набуває відповідність викликам часу державної фінансової політики як комплексу дій, спрямованих на мобілізацію, розподіл і використання фінансових ресурсів на потреби оборони, економіки та соціальної сфери.

Питанням фінансової політики присвячені праці багатьох науковців, зокрема: Базилевич В. Д.; Леоненко П. М.; Юхименко П. І.; Александрова М.М.; Боголіб Т.М.; Василик О.Д.; Романенко О.Р.; Опарін В.М.; Чугунов І.Я.; Мюррей З. Френк; Відхан К. Гоял.

Проте фінансова політика в Україні, в умовах спротиву збройної агресії росії, має істотні особливості, що обумовлюються як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. Це обумовлює актуальність теми дослідження.

Об'єктом дослідження є фінансова політика України в умовах воєнного стану та перспективи її розвитку в період повоєнного відновлення.

Предметом дослідження є методи фінансової політики в умовах війни та повоєнний час .

Метою роботи є визначення шляхів проблем фінансової політики в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки.

Виходячи з мети дослідження основними завданнями роботи є:

- дослідити фінансову політику як складову економічної політики держави;
- розкрити зміст, визначення та завдання фінансової політики;
- визначити особливості фінансової політики в умовах війни;
- провести загальну оцінку зовнішнього економічного середовища та його впливу на державну фінансову політику в Україні;
- проаналізувати бюджетну та податкову політику України в умовах воєнного стану;
- здійснити аналіз грошово-кредитної політики в умовах воєнного стану;
- визначити тенденції розвитку зовнішнього економічного середовища відбудутися в наступні роки;
- обґрунтувати шляхи забезпечення фінансової стабілізації в умовах війни;
- визначити шляхи трансформації фінансової політики у повоєнний час.

У магістрській роботі були використані наступні теоретичні та методологічні методи досліджень: описовий та порівняльний аналіз, комплексний системний підхід до вивчення фінансово-економічних явищ, наукова абстракція.

Інформаційну базу дослідження склали:

- чинне законодавство і нормативні акти України;
- офіційні матеріали Міністерства фінансів України та Національного банку України;
- дані Державної служби статистики України та міжнародних органів статистики
- наукові праці вітчизняних і зарубіжних науковців у галузі фінансової політики.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні методів фінансової політики держави в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення економіки країни.

Практичне значення дослідження полягає у можливості реалізації сформульованих пропозицій в процесі удосконалення податкової та грошово-кредитної політики.

Апробація результатів дослідження. Результати досліджень обговорювалися на Всеукраїнських наукових економічних читаннях «Забезпечення сталого розвитку національної економіки», присвячених пам'яті першого декана Інженерно-економічного факультету НУК професора В. Ч. Лі (Національний університет кораблебудування імені адмірала С. О. Макарова, м. Миколаїв, 2022). Тези дослідження прийнято до публікації в грудневому номері журналу «Економіст» за 2022 рік.

Структура роботи. Магістерська робота викладена на 85 сторінках комп'ютерного тексту і складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (з 39 найменувань) та додатків. Робота містить 27 рисунків та 12 таблиць.

РОЗДІЛ 1

СУТНІСТЬ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ

1.1.Фінансова політика як складова економічної політики держави

Економічна політика – комплекс економічних цілей і заходів держави та уряду, які забезпечують вирішення довготермінових (стратегічних) та короткотермінових (тактичних) завдань розвитку економічної системи відповідно до інтересів країни і втілюється в економічній програмі. Економічна політика базується на теоретико-методологічних засадах економічної теорії, насамперед політичної економії та формується на основі пізнання об'єктивних економічних законів, потреб, інтересів і цілей різних економічних суб'єктів. Основними елементами економічної політики є фінансова, бюджетна, науково-технічна, структурна, соціальна, інвестиційна, аграрна, регіональна, зовнішньоекономічна політики.

Фінансова політика та фінансове законодавство несуть на собі відбиток суб'єктивних дій певних соціальних верств суспільства або окремих груп людей. Вони пов'язані з процесом прийняття рішень у галузі політики, економіки, фінансів і соціальної сфери.

За допомогою фінансів та фінансової політики здійснюється багатосторонній регулюючий вплив на ринкові відносини й процес розширеного відтворення, а саме:

- фінанси та фінансова політика активно використовуються для сприяння процесу нагромадження капіталу, який визначає темпи економічного зростання;

- за допомогою фінансів держава впливає на процес реалізації сукупного суспільного продукту в цілому та додаткової вартості зокрема;
- фінанси відіграють важливу роль у процесі відтворення робочої сили.

Таким чином, рух фінансової форми одержавлення сукупного суспільного продукту тісно пов'язаний з рухом окремих частин суспільного капіталу — постійного, змінного, додаткової вартості.

Науковці відводять важливе місце фінансам як ефективному засобу впливу на формування ринку (кейнсіанський варіант) або заощаджень (неокласичний варіант). Перші вважають, що зростання прибутку визначається сферою ринку, тобто процесом реалізації вартості, другі — достатністю грошового капіталу для інвестицій.

Отже, фінансова політика є складовою економічної політики держави. У ній конкретизуються головні напрями розвитку народного господарства, визначаються загальний обсяг фінансових ресурсів, їх джерела та напрями використання, розробляється механізм регулювання та стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами.

Водночас фінансова політика — відносно самостійна сфера діяльності держави, найважливіший засіб реалізації політики держави у будь-якій сфері суспільної діяльності.

Фінансова політика — комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій і повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання і фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей.

Основною метою фінансової політики є оптимальний розподіл ВВП між галузями народного господарства, соціальними групами населення, територіями. На цій основі мають забезпечуватися стійке зростання

економіки, удосконалення її структури, поліпшення добробуту населення.[1]

Поняття фінансової політики держави можна розглядати у вузькому і широкому розумінні.

У вузькому розумінні фінансова політика включає дві підсистеми, або взаємопов'язані напрями діяльності держави:

- політика у сфері державних фінансів;
- політика у сфері недержавних фінансів (за галузями, регіонами тощо)

У широкому розумінні фінансова політика уявляє собою механізм державного регулювання всіх соціально-економічних процесів та явищ, що включає широкий арсенал фінансових інструментів, засобів, форм і методів розподілу та перерозподілу ВВП й національного доходу і діє через національну фінансову систему країни.

Залежно від тривалості періоду і характеру завдань, що вирішуються, фінансова політика поділяється на фінансову стратегію і фінансову тактику. Ці поняття між собою тісно взаємопов'язані. Стратегія визначає сутність і напрями тактики. У свою чергу, тактичні можливості обмежують вибір стратегії, адже безглуздо визначати стратегічні цілі і завдання, для вирішення яких недостатньо належних тактичних засобів. Тільки та фінансова політика, яка ґрунтується на поєднанні стратегії і тактики, їх єдність і підпорядкованість, може бути успішною. Фінансова політика, що не має стратегічних орієнтирів, а полягає лише у вирішенні тактичних завдань, має обмежений характер і, як правило, малоефективна.

Фінансова стратегія — довготривалий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, який передбачає вирішення великомасштабних завдань, визначених економічною і соціальною стратегією. Спрямованість фінансової стратегії визначається конкретними завданнями розвитку суспільства на певному історичному етапі розвитку.

В умовах економічної кризи головним завданням є фінансове забезпечення макроекономічної стабілізації, в умовах економічного розвитку — досягнення оптимальних темпів зростання ВВП. За будь-яких умов основою фінансової стратегії є надійне забезпечення потреб економіки фінансовими ресурсами і створення достатніх стимулів для ефективної діяльності суб'єктів господарювання.

Фінансова тактика спрямована на розв'язання завдань конкретного етапу розвитку суспільства за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв'язків. Фінансова тактика більш мобільна, оскільки полягає у вчасному реагуванні на економічні проблеми і диспропорції. Її основне завдання — досягнення стратегічних цілей розвитку.[9]

1.2. Зміст і завдання фінансової політики.

Основним завданням фінансової політики є забезпечення фінансової стабільності в державі й на цій основі — досягнення невпинного збільшення темпів економічного розвитку держави і підвищення рівня життя населення.

На сучасному етапі основними напрямками фінансової політики є:

1) підвищення ефективності виробництва, підтримання підприємницької активності (за рахунок спрямування фінансових ресурсів у пріоритетні галузі народного господарства, система пільг у оподаткуванні та фінансуванні підприємств);

2) мобілізація і використання фінансових ресурсів на забезпечення соціальних гарантій, досягнення більш високого рівня життя;

3) розробка заходів, спрямованих на фінансове оздоровлення економіки (впорядкування грошового обігу, забезпечення стабільності валюти);

4) залучення іноземних інвестицій за рахунок створення сприятливих фінансових можливостей (певні податкові пільги, можливість вивезення одержаного прибутку, гарантії збереження та захисту майна іноземних інвесторів);

5) структурна перебудова економіки (скорочення коштів на озброєння, фінансування відсталих виробництв);

6) раціональне використання природних ресурсів, заборона технологій, які загрожують здоров'ю людини.

Усі ці заходи направлені на подолання кризи в галузі фінансів (дефіцит держбюджету, інфляція, внутрішній і зовнішній державний борг).[2]

Важливою складовою економічної політики держави є фінансова політика. Головна мета фінансової політики полягає у підвищенні рівня суспільного добробуту шляхом оптимального розподілу ВВП між галузями національної економіки, соціальними групами населення та окремими територіями.

Головне завдання фінансової політики держави – забезпечення реалізації тієї чи іншої державної програми необхідними фінансовими ресурсами.

Зміст фінансової політики багатогранний і може бути представлений як єдність трьох складових частин:

- вироблення науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів;
- визначення основних напрямків використання фінансів на перспективу і поточний період;
- здійснення практичних дій, направлених на досягнення поставленої мети.

Основні складові фінансової політики держави такі:

- бюджетна політика – діяльність державних органів влади і управління стосовно формування, виконання та регулювання державного

бюджету країни з метою забезпечення соціально-економічного розвитку стратегічних пріоритетів держави.

- податкова політика характеризує діяльність держави у сфері встановлення, правового регламентування та організації стягнення податків і податкових платежів у централізовані фонди грошових ресурсів держави.

- грошово-кредитна політика – комплекс дій і заходів держави у сфері грошового та кредитного ринків, наприклад регулювання інфляції і курсу національної грошової одиниці.

- валютна політика – це сукупність економічних, юридичних та організаційних форм і методів у галузі валютних відносин, що здійснюють держава та міжнародні валютно-фінансові організації.

- завдяки митній політиці держава захищає свої інтереси у сфері розширення чи скорочення експорту або імпорту, застосовуючи систему митних платежів або певний митний режим.

- боргова політика передбачає систему дій та заходів щодо уникнення або регулювання боргових проблем держави, забезпечення чи відновлення її платоспроможності та отримання максимального ефекту від фінансування за рахунок запозичених коштів.

- головне завдання інвестиційної політики полягає у створенні привабливого інвестиційного середовища для пожвавлення інвестиційної діяльності та нарощування обсягів інвестицій у національну економіку.

- фінансова політика суб'єктів господарювання – система заходів, форм і методів, які використовуються для фінансового забезпечення їхньої діяльності та досягнення поставлених завдань.

- фінансова політика домогосподарств – діяльність громадянина чи його сім'ї, яка ґрунтується на створенні і використанні фондів фінансових ресурсів з метою задоволення особистих потреб.

- фінансова політика у сфері міжнародних фінансів пов'язана із налагодженням фінансових відносин держави з міжнародними організаціями та фінансовими інституціями шляхом участі держави як у формуванні доходів (фінансових ресурсів) міжнародних організацій, так і в отриманні державою коштів від цих суб'єктів на фінансування проектів і програм у формі кредитів.[10]

1.3. Особливості фінансової політики в умовах війни

В сьогоденних умовах війни ситуація навколо всієї бюджетної політики, як і навколо сектору державної економіки в цілому, кардинально помінялася для потреб ведення війни та бойових дій. Пріоритети фінансової політики змінилися для потреб оперативного забезпечення та для належного і безперервного виконання місцевих бюджетів. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери та життєво-необхідних потреб українців у період воєнних дій органи державної влади (Офіс Президента України, Уряд, Верховна Рада України, РНБО та інші) змушені приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення для підтримання фінансової стабільності в державі. Внесення змін до місцевого бюджету сьогодні приймається не тільки виконавчими комітетами місцевих рад, місцевими державними адміністраціями, а й також військово-цивільними адміністраціями або військовими адміністраціями за поданням місцевих фінансових органів без ухвалення відповідного рішення Верховною Радою або відповідною місцевою радою. Перерозподіл видатків бюджету і надання кредитів з бюджету за бюджетними програмами, включаючи резервний фонд бюджету, додаткові дотації та субвенції, у межах загального обсягу бюджетних призначень головного розпорядника бюджетних коштів, а також збільшення видатків розвитку за рахунок зменшення інших видатків здійснюється без

погодження відповідною комісією місцевої ради. Виконавчі комітети місцевих рад, місцеві державні адміністрації, військово-цивільні адміністрації або військові адміністрації можуть приймати рішення про перерахування коштів з місцевого бюджету державному бюджету з метою відсічі збройної агресії російської федерації проти України. Передача коштів між місцевими бюджетами тепер можлива без укладання договору. Проекти місцевих бюджетів затверджуються рішеннями виконавчих комітетів відповідних місцевих рад чи розпорядженнями місцевих державних адміністрацій, військово-цивільних адміністрацій або військових адміністрацій. Перевірки Державною аудиторською службою щодо виконання місцевих бюджетів не проводяться, а розпочаті перевірки зупиняються . [3]

Дозволено перевищення обсягу резервного фонду бюджету понад 1% обсягу видатків загального фонду відповідного бюджету.[4] Окрім цього, видатки місцевих бюджетів зосереджені також на реалізацію програм і заходів з організації та діяльності добровольчих формувань територіальної оборони, для підтримки внутрішньо-переміщених та/або евакуйованих осіб. Також, акцизний податок з пального (а це 13,44%) спрямовано у першому півріччі 2022 році буде надходити до бюджетів місцевого самоврядування відповідно до часток на основі продажів у другому півріччі 2021 року.[5]

Для покриття витрат місцевих бюджетів, понесених на оплату комунальних послуг, спожитих у будівлях (приміщеннях) комунальної форми власності, у яких розміщено тимчасово переміщених осіб на безоплатній основі з резервного фонду державного бюджету надається відповідна компенсація місцевим бюджетам. Отже, фінансова політика України у 2022 році – це політика національної оборони та безпеки, політика у справах ветеранів, у сфері підтримки авіаційної та ракетно-космічної галузі. На виконання вимог статті 35 Закону України «Про

національну безпеку України» на 2022– 2024 роки для сектору безпеки і оборони передбачено спрямовувати ресурс на рівні не менше 5 відсотків від запланованого обсягу ВВП.[6]

Україна рухається вперед, не зважаючи на всі спроби ворога не дати їй можливості розвиватися ні економічно, ні інформаційно. Необхідно розуміти, що усі сьогоденні зміни у законодавство так чи інакше є відображенням воєнного стану в країні. Якщо розглядати податкову політику, яка є одним із напрямків фінансової політики держави, то до війни тенденція до централізації повноважень у податковій сфері пов'язана з концепцією державного суверенітету, сьогодні концепцією державного суверенітету є внесення змін до податкового законодавства задля послаблення максимального відновлення та сприяння економічної діяльності малого та середнього бізнесу [7].

Так, у податковій сфері, для платників податків і податкових органів зупиняється перебіг строків, визначених податковим законодавством та іншим законодавством, контроль за дотриманням якого покладено на контролюючі органи [8]. Це є строки для: сплати податкових зобов'язань, оскарження податкових повідомлень-рішень, розгляду скарг платників податків, подання заяви про повернення надміру сплачених податків, подання податкової звітності і інформації на запити податкових органів, подання звіту про контрольовані операції, проведення податкових перевірок тощо.

Крім цього, Верховна Рада ухвалила законопроекти щодо особливостей оподаткування й подання звітності у період дії воєнного стану, які, зокрема, передбачають: надання можливості подання звітів та інших документів через 90 днів після припинення чи скасування воєнного стану; відсутність будь-яких перевірок підприємств щодо своєчасності й повноти подання звітів чи документів звітного характеру; звільнення від

адміністративної чи кримінальної відповідальності платників у разі неможливості виконання ними своїх обов'язків.

Якщо фізичні особи чи юридичні особи не встигають відзвітувати перед податковою навіть після завершення воєнного стану через те, що вони брали участь у бойових діях, їх також звільняють від будь-якої відповідальності. Сума відшкодування вартості пального, витраченого під час надання послуг з перевезення для забезпечення потреб ЗСУ та підрозділів територіальної оборони, не включається до складу оподаткованого доходу фізичних осіб, які надають такі послуги. Подовжується дія ліцензій на виробництво підакцизної продукції; ФОП I-II групи сплачуватимуть єдиний податок на добровільній основі; ФОП I-II групи повністю звільняються від ЄСВ; ФОП III групи звільняються від сплати ЄСВ за найманих працівників, яких призвали до лав ЗСУ. Передбачено звільнення від сплати податку за землю та орендної плати за землю державної та комунальної власності на всіх територіях, де ведуться бойові дії.

Крім того, великий бізнес зможе скористатися спрощеною системою оподаткування та сплачувати єдиний податок. З цією метою, ліміт річного доходу підвищено з 10 млн грн до 10 млрд грн, а обмеження щодо кількості працівників буде скасовано. Податок становитиме 2% від обігу незалежно від виду діяльності (крім підакцизних товарів та грального бізнесу). Благодійна допомога, надана учасникам бойових дій та особам, які живуть на території бойових дій, не оподатковується ПДФО. Також не оподатковується ПДФО вся нецільова благодійна допомога особам, які постраждали внаслідок збройної агресії рф. Підприємства з обігом до 10 млрд гривень можуть під час воєнного стану перейти на сплату єдиного податку. Ліквідовано всі інші обмеження за кількістю робітників та по видах діяльності (окрім підакцизних товарів та грального бізнесу). Замість ПДВ та податку на прибуток підприємці платитимуть лише 2% від

обороту. Не має сплачуватись ПДВ за товари, які були знищені під час війни, а також передані на потреби оборони. Також скасовано акциз на пальне, а ставка ПДВ по цих позиціях зменшена з 20% до 7%. Відбулося й спрощення митного оформлення імпортованих товарів за попередньою митною декларацією без їх доставлення до термінального комплексу митниці. Зміни у валютній сфері передбачають фіксацію Нацбанком офіційного курсу гривні на рівні 29,25 та запровадження низки тимчасових валютних обмежень.[11]

Висновки до розділу 1

1. Фінансова політика є складовою економічної політики держави. У ній конкретизуються головні напрями розвитку народного господарства, визначаються загальний обсяг фінансових ресурсів, їх джерела та напрями використання, розробляється механізм регулювання та стимулювання соціально-економічних процесів фінансовими методами. Фінансова політика реалізується через комплекс дій і заходів, що здійснюються державою в межах наданих їй функцій і повноважень у сфері фінансової діяльності суб'єктів господарювання і фінансових інституцій, громадян і безпосередньо держави з метою вирішення певних завдань і досягнення поставлених цілей.

2. Поняття фінансової політики держави можна розглядати у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні фінансова політика включає дві підсистеми, а саме політику у сфері державних фінансів і недержавних фінансів (за галузями, регіонами тощо). У широкому розумінні фінансова політика уявляє собою механізм державного регулювання всіх соціально-економічних процесів та явищ, що включає широкий арсенал фінансових інструментів, засобів, форм і методів

розподілу та перерозподілу ВВП й національного доходу і діє через національну фінансову систему країни.

3. Ефективність фінансової політики визначається органічним поєднанням фінансової стратегії і тактики. Фінансова стратегія уявляє собою довготривалий курс фінансової політики, розрахований на перспективу, який передбачає вирішення великомасштабних завдань, визначених економічною і соціальною стратегією. Фінансова тактика спрямована на розв'язання завдань конкретного етапу розвитку суспільства за допомогою перегрупування фінансових ресурсів і зміни способів організації фінансових зв'язків.

4. Зміст фінансової політики полягає у виробленні науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів; визначенні основних напрямків використання фінансів на перспективу і поточний період і здійсненні практичних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Головним завданням державної фінансової політики держави є забезпечення реалізації тієї чи іншої державної програми необхідними фінансовими ресурсами.

5. В умовах воєнного стану пріоритети та методи фінансової політики кардинально змінилися. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери у період воєнних дій органи державної влади змушені приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення для підтримання фінансової стабільності в державі. Обмежено застосування монетарних методів грошово-кредитної політики та лібералізація податкової та митної політики.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЇЇ РЕЗУЛЬТАТІВ

2.1. Загальна оцінка зовнішнього економічного середовища

Фінансова система України є взаємопов'язаною частиною європейської та світової фінансових систем, тому істотне значення має аналіз основних зовнішніх трендів. Через терористичні дії росії в світі відбулись кардинальні зміни. Багато країн відчули на собі вплив війни. Ціни на енергію, продовольство та промислові товари істотно зросли. Це викликало необхідність відповідної реакції центральних банків.

Класичним інструментом регулювання інфляції є процентна ставка.(рис. 2.1) Швидше за всіх відреагував центральний банк Канади який підвищив свою процентну ставку на 300 базисних пунктів тобто на 3%. Центральні банки США, Нової Зеландії та Австралії підвищили свою процентну ставку на 225 базисних пунктів або на 2.25%. Реакція центральної державної банківської установи Великої Британії (банку Англії) щодо зміни облікової ставки виявилася більш помірною (150 базисних пунктів). У Єврозоні та Норвегії підвищено процентну ставку на 125 базисних пунктів. Швеція збільшила облікову ставку на 75 базисних пунктів, Швейцарія - на 50 базисних пунктів.

Проте, Центральний банк Японії залишив облікову ставку незмінною. Ситуація в цій країні дещо відрізняється від того що відбувається в Європі. Це зумовлено тим що економіка Японії протягом тривалого періоду часу потерпала від дефляції.

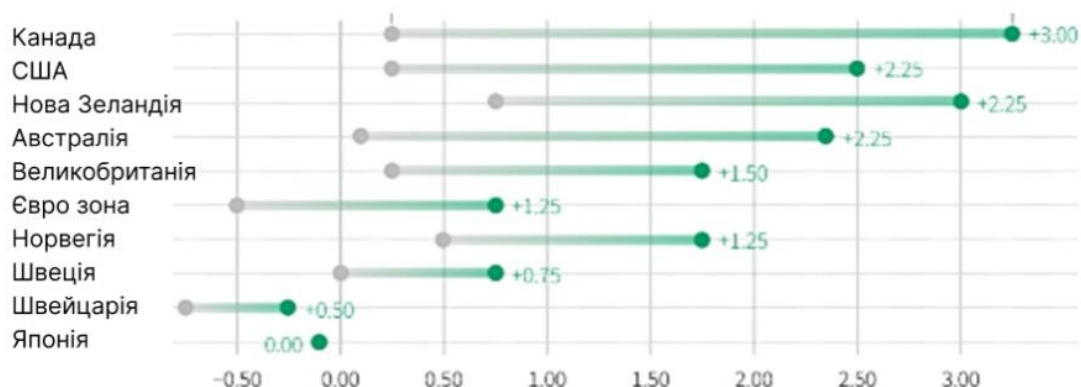

Рис. 2.1. Підвищення процентних ставок з 31.12.2021 до 08.09.2022

Джерело:[11]

Курсову політику Центральних банків, що контролювали 10 найбільш ліквідних валют за останні 12 місяців проілюстровано на рис.2.2. Країни з найбільшими обліковими ставками центральних банків представлені в табл. 2.1.

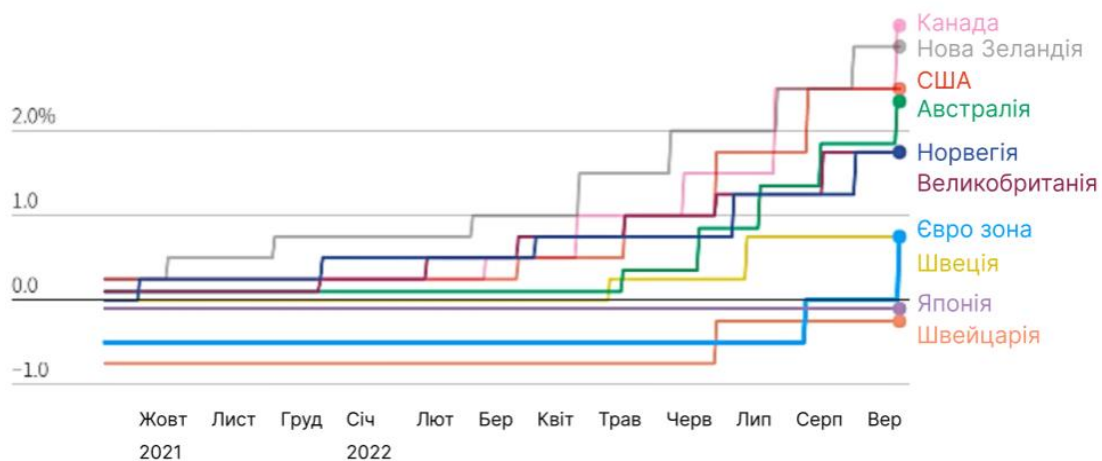

Рис. 2.2. Зміна облікових ставок протягом року

Джерело:[11]

Протягом тривалого періоду найбільша облікова ставка характерна для Центрального банку Аргентини. Це обумовлюється хронічними

економічними проблемами аргентинської економіки після неодноразових дефолтів і високим рівнем інфляції. Наслідком є руйнування системи кредитування. Вважається, що якщо країна кредитує за ставками вище 20% це становить загрозу для економіки.

В Бразилії поточна процентна ставка становить 13,75%. Така висока процентна ставка виправдана спробами заспокоїти інфляцію. Центральний банк Бразилії вирішив зберегти стабільний курс на рівні 13,75% 26 жовтня 2022 року, як і очікувалося. Інфляція в Бразилії ще більше знизилася до 7,71% у вересні 2022 року з 8,73% у попередньому місяці, що стало першим випадком, коли вона впала з двозначних цифр за рік. Інфляційні прогнози становлять 5,8% на 2022 рік, 4,6% на 2023 рік і 2,8% на 2024 рік. Що стосується бразильської економіки, вона залишається стійкою. Останні статистичні дані свідчать про зростання ВВП.

Державний вплив на Центральний банк Туреччини призвів до його відмови до класичних методів грошової політики. За останніми даними, Туреччина має інфляцію на рівні 80%, однак, нещодавно Центральний банк Туреччини знизив процентну ставку з 12% до 10,5%. Проте все що можна побачити в останні місяці це зростання інфляції в геометричній прогресії. Тому навряд чи ця політика спрацює, але Туреччина дотримується її.

Банк Мексики підвищив облікову ставку до 10% в листопаді 2022 року намагаючись приборкати зростаючу інфляцію. Це рішення призвело до того, що витрати на позики стали найвищими за всю історію спостережень, що ознаменувало 12-е поспіль підвищення ставки з початку циклу посилення, намагаючись приборкати зростаючу інфляцію. Останні дані вказували на річний рівень інфляції 8,4%, сповільнюючись від майже 22-річного піку в 8,7%, досягнутого в серпні. До кінця року було переглянуто інфляційні очікування до 8,3% порівняно з попередніми прогнозами у 8,6%. Прогнозується, що інфляція повернеться до цілі 3% до

третього кварталу 2024 року, всупереч від попередніх прогнозів, які вказували на падіння інфляції в межах цілі до першого кварталу 2024 року.

В даний момент процентна ставка росії становить 7,5%. Після початку російської збройної агресії проти України Центральний банк росії підвищив процентну ставки до 20% що є надзвичайною ситуацією. До початку вторгнення вона була на рівні 9,5%. Сьогодні облікова ставка становить 7,5%, що є достатньо високим значенням.

Таблиця 2.1

Країни з найбільшими обліковими ставками центральних банків

Країна	Теперішня ставка	Попередня ставка	Період	Одиниці
Аргентина	75	75	Жовт/22	%
Бразилія	13,75	13,75	Жовт/22	%
Туреччина	10,5	12	Жовт/22	%
Мексика	10	9,25	Лист/22	%
росія	7,5	7,5	Жовт/22	%

Джерело:[12]

Також для оцінки зовнішнього економічного середовища корисно буде згадати про рівень ВВП серед країн світу на 2021 - 2022 роки.

Таблиця 2.2

ВВП серед країн світу на 2021 - 2022 роки (млрд.дол.)

Країна	2021 рік	2022 рік
США	22,997.50	25,346.81
Китай	17,458.04	19,911.59
Японія	4,937.42	4,912.15
Германія	4,225.92	4,256.54
Індія	3,177.92	3,534.74
Великобританія	3,187.63	3,376.00

Продовження табл. 2.2

1	2	3
Франція	2,935.49	2,936.70
Італія	2,101.28	2,058.33
Бразилія	1,608.08	1,833.27
Канада	1,990.76	2,221.22
росія	1,775.55	1,829.05

Джерело:[13]

В США в 2021 році ВВП становило 22,997.50 млрд.дол., а в 2022 році - 25,346.81млрд.дол.. За період з 2021 року по 2022 рік ВВП США зросло на 2,349.31 млрд.дол..

Китай в 2021 році мав ВВП на рівні 17,458.04 млрд.дол.. ВВП в 2022 році становить 19,911.59 млрд.дол.. ВВП зріс на 2,453.55 млрд.дол.. Японія мала ВВП 4,937.42 млрд.дол. на 2021 рік, а в 2022 році - 4,912.15 млрд.дол.. Рівень ВВП знизився на 25.27 млрд.дол.. ВВП Германії в 2021 році становило 4,225.92 млрд.дол.. 4,256.54 млрд.дол. складає ВВП Германії на 2022 рік. Різниця в ВВП 2021 року і 2022 року складає 30.62 млрд.дол..

В 2021 році ВВП Індії становило 3,177.92 млрд.дол., і в 2022 році ВВП - 3,534.74 млрд.дол.. ВВП зросло на 356.82 млрд.дол.. Великобританія в 2021 році мала ВВП на рівні 3,187.63 млрд.дол.. А в 2022 році ВВП зріс до 3,376.00 млрд.дол., тобто на 188.37 млрд.дол..

Франція на 2022 рік має ВВП на рівні 2,936.70 млрд.дол.. В минулому 2021 році ВВП Франції складав 2,935.49 млрд.дол..У Франції цей показник майже не змінився. В Італії з 2021 року по 2022 рік ВВП зменшилось з 2,101.28 млрд.дол. по 2,058.33 млрд.дол..

В 2021 році Бразилія мала ВВП на рівні 1,608.08 млрд.дол.. З 2022 року ВВП Бразилії зріс до 1,833.27 млрд.дол.. Різниця склала 225.19

млрд.дол.. ВВП Канади в 2021 році становило 1,990.76 млрд.дол., а в 2022 році ВВП склало 2,221.22 млрд.дол.. Цей показник значно зріс на 230.46 млрд.дол.. Рівень ВВП росії в 2021 році складав 1,775.55 млрд.дол., в 2022 році - 1,829.05 млрд.дол..

Після аналізу таблиці 2.2 можна зробити висновок що ВВП більшості країн в період з 2021 по 2022 роки мають позитивний тренд, та війна не надто вплинула на обсяги виробництва в країні товарів та послуг. Разом з тим, варто зазначити, що корегування на індекс інфляції робить цей висновок не таким очевидним.

Проаналізовані інфляційні процеси у світі негативно впливають на зростання цін в Україні, загострюючи фінансові проблеми. Закономірне, за таких умов, підвищення процентних ставок центральних банків призводить до зростання вартості позичкового капіталу. Це робить зовнішні запозичення України більш дорогими, що негативно впливає на дефіцит бюджету.

Стан фінансів і, відповідно, зміст фінансової політики у значній мірі залежить від тривалості бойових дій, яка визначається економічним потенціалом країни-агресора. В цьому контексті важливо проаналізувати вплив міжнародних санкцій на економіку росії, зокрема відмову або призупинення діяльності на російському ринку провідних компаній світу (Таблиця 2.1, Додаток А) [15]

Деякі компанії впливають більш масштабно як наприклад компанія Shell яка розірвала контракт із "Газпромом", поетапно відмовляється від російських вуглеводнів. Також істотною зміною для російської держави стало замороження державних активів та акцій на рахунках іноземних банків. Окрім валюти провідні держави заборонили операції із російським золотом у фінансовому секторі.

Припинили обслуговувати клієнтів з росії такі системи міжнародних розрахунків як Visa та Mastercard. Отже росіяни тепер не можуть

скористатись коштами за кордоном. SWIFT вимкнено для багатьох російських банків, хоча й не для всіх. Не доступними також є системи переказів валюти - Western Union та Pay Pal.[16]

Певні компанії припиняють співпрацю. PUMA розкриває контракт із російською федерацією баскетболу, зупиняють доставки та закривають бізнес у росії. Swarovski припиняють продавати свої ювелірні вироби в росії. [16]

Загалом після 24 лютого вийшли або оголосили про вихід із російського ринку понад 1000 іноземних компаній. Інвестиції цих компаній становили понад \$600 млрд, також вони надавали роботу та створювали робочі місця для понад 5 млн росіян. Якщо підрахувати наслідки від виходу компаній, то під удар підпадає 40% російської економіки.

Також росія втрачає позиції на ринку енергоресурсів. Ускладнює ситуацію для окупантів те, що практично 60% надходжень російського бюджету залежать від продажу енергоресурсів. Тож ЄС заборонив імпорт всієї морської російської сирої нафти і нафтопродуктів. Заборона є частиною ширших міжнародних санкцій проти Росії через її вторгнення в Україну.

Рішення про обмеження ціни на імпорт російської нафти було ухвалене 2 вересня 2022 року, міністрами фінансів G7.

Основна ідея цінової стелі полягає в дозволі російській нафті виходити на ринки країн з низьким і середнім рівнем доходу, які не ввели заборони на імпорт, зменшуючи значний тиск на світові ціни на нафту, обмежуючи можливості росії фінансувати свою війну проти України. росія у відповідь пообіцяла зупинити продажі країнам, які встановлюють цінову стелю.

Міністри фінансів G7 будуть контролювати ефективність та вплив цін, рівень граничної ціни буде переглядатися в міру необхідності.

Паралельно з введенням G7 закликає нафтовидобувні країни збільшувати свій видобуток, для того щоб була можливість замінити російську нафту. [17]

Головний висновок — росія вже майже немає грошей, імпортозаміщення не працює, а бізнес та заможні росіяни залишають країну. Після 24 лютого вийшли або оголосили про вихід із російського ринку понад 1000 іноземних компаній. Інвестиції цих компаній склали понад \$600 млрд, також вони надавали роботу та створювали робочі місця для понад 5 млн росіян. Якщо підрахувати наслідки від виходу компаній, то під удар підпадає 40% російської економіки.

2.2 Аналіз бюджетної та податкової політики.

Податкова політика — це складова фінансової політики держави, націлена на створення податкової системи, оптимальної для поточної економічної ситуації. Поряд з бюджетної і монетарної політикою, податкова політика є ключовим інструментом урядового впливу на економіку країни. Це система урядових заходів в сфері стягнення податків.

Бюджетна політика — це сукупність заходів держави з організації та використання бюджетних ресурсів для забезпечення її економічного і соціального розвитку.

Сутність бюджетної політики відображається в статтях доходів і видатків бюджету, в джерелах їх формування і напрямках використання; виявляється у формах і методах мобілізації бюджетних коштів та їх використанні на державні потреби.

Державний бюджет — головний загальнодержавний фонд централізованих коштів. За допомогою бюджету держава концентрує певну частку валового внутрішнього продукту та централізовано розподіляє її на розвиток національної економіки, для соціального захисту

населення, утримання органів державної влади та управління, оборони країни. Державний бюджет на кожний фінансовий рік розглядається Верховною Радою України і затверджується як закон.

Таблиця 2.3

Виконання державного бюджету України в 2022 р. (млн. грн.)

Місяці	Доходи	Видатки	Сальдо
Січень	89303,0	70648,1	+15887,8
Лютий	208359,3	182993,8	+23736,9
Березень	328956,7	383100,6	-56125,7
Квітень	412559,6	558752,4	-147432,1
Травень	520014,8	784213,9	-264002,5
Червень	628193,3	1036725,5	-408420,5
Липень	806980,3	1218507,3	-411505,4
Серпень	1031459,5	1450245,7	-418558,7
Вересень	1251823,1	1746859,5	-495342,9

Джерело:[18]

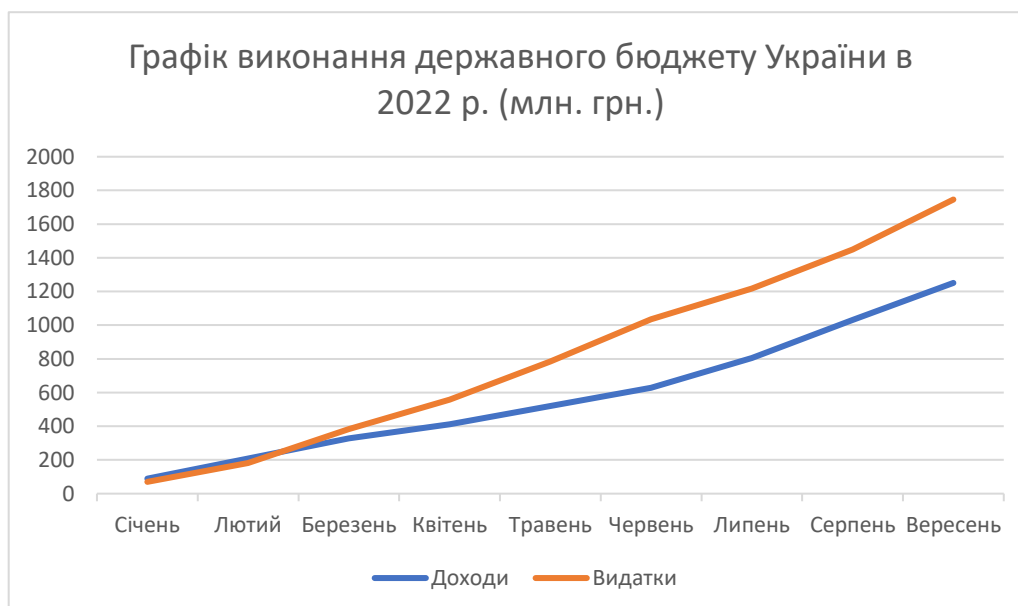

Рис.2.3. Графік виконання державного бюджету України в 2022 р. (млн. грн.)

Джерело:складено автором за даними [18]

На початок 2022 року в січні доходи Державного бюджету України становили 89303,0 млн.грн. а видатки 70648,1 млн.грн. Сальдо при цьому становило +15887,8 млн. грн. В лютому доходи становили 208359,3 млн. грн., видатки - 82993,8 млн. грн.. Сальдо становило +23736,9 млн. грн., що більше на 7849,1 млн. грн. ніж в січні.

Доходи в березні становили 328956,7 млн. грн.. Видатки Державного бюджету України становили 383100,6 млн. грн.. В цьому місяці в показнику сальдо з'являється мінус, тобто -56125,7 млн. грн.. Причиною такої зміни є початок війни в Україні і закупівля озброєння для захисту суверенітету.

Далі ситуація ставала дедалі гірша, в квітні при доходах в 412559,6 млн. грн. видатки становили 558752,4 млн. грн.. Тому сальдо Державного бюджету України складало -147432,1 млн. грн..

В травні показник сальдо зменшився до -264002,5 млн. грн. При доходах в 520014,8 млн. грн. і видатках в 784213,9 лн. грн.. Цей показник сальдо на 116570,4 більший ніж в квітні.

628193,3 млн. грн. був дохід Державного бюджету України в червні 2022 року. Видатки Державного бюджету України у сумі 1036725,5 млн. грн. В червні сальдо складало -408420,5 млн. грн..

В липні дохід становив 806980,3 млн. грн. в порівнянні з червнем з доходом в 628193,3 млн. грн. дохід зріс на 178787 млн. грн.. Проте й видатки збільшились пропорційно до доходів. Видатки в липні склали 1218507,3 млн. грн., в порівнянні з попереднім місяцем вони зросли на 181781,8 млн. грн.. Сальдо в липні місяці складало -411505,4 млн. грн..

Доходи в серпні склали 1031459,5 млн. грн.. Видатки державного бюджету склали 1450245,7 млн. грн.. Як наслідок сальдо в серпні зросло до -418558,7 млн. грн..

Дохідна частина Державного бюджету України в вересні була 1251823,1 млн. грн., тобто в порівнянні з попереднім місяцем зросла на 220363,6 млн. грн.. Видатки у вересні склали 1746859,5 млн. грн.. В порівнянні з минулим місяцем видатки зросли на 296613,8 млн. грн.. Сальдо в порівнянні з серпнем зросло з -418558,7 млн. грн. до -495342,9 млн. грн., тобто на 76784,2 млн. грн. більше.

Судячи з графіку дефіцит Державного бюджету з кожним місяцем все більше. Витрати на війну, відновлення прстраждалої інфраструктури, все це збільшує борг України вельми істотно.

В жовтні доходи Державного бюджету України вже визначено у сумі 1.553.029.918,6 тис. гривень. Доходи загального фонду Державного бюджету України - у сумі 1.210.913.422,6 тис. гривень та доходи спеціального фонду - у сумі 342.116.496 тис. грн.

Видатки Державного бюджету України у сумі 3.037.013.112,9 тис. грн. Видатки загального фонду Державного бюджету України - у сумі 2.613.137.454,7 тис. грн. Також видатки спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 423.875.658,2 тис. грн;

Сума повернених кредитів - 10.280.412,8 тис. грн., у тому числі повернення кредитів до загального фонду - у сумі 9.777.642 тис. грн. та повернення кредитів до спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 502.770,8 тис. грн.;

Надання кредитів бюджету України - 23.532.535,9 тис. грн., у тому числі надання кредитів із загального фонду Державного бюджету України - у сумі 7.022.216 тис. грн. та надання кредитів із спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 16.510.319,9 тис. грн.;

Граничний обсяг дефіциту Державного бюджету України у сумі 1.497.235.317,4 тис. грн., у тому числі граничний обсяг дефіциту загального фонду Державного бюджету України - у сумі 1.399.468.606,1

тис. грн. та граничний обсяг дефіциту спеціального фонду Державного бюджету України - у сумі 97.766.711,3 тис. грн.[20]

Дефіцит бюджету явище дуже часте в економіці кожної держави. Для населення наявність дефіциту має опосередковане значення, але воно бере участь в поверненні залучених для покриття дефіциту коштів шляхом сплати податків. Оцінюється дефіцит бюджету зазвичай у відсотках від ВВП.

Таблиця 2.4

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2022 рр. (млн. грн.)

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо
2008	231686,3	241454,5	2732,5	-12500,7
2009	209700,3	242437,2	2780,3	-35517,2
2010	240615,2	303588,7	1292,0	-64265,5
2011	314616,9	333459,5	4715,0	-23557,6
2012	346054,0	395681,5	3817,7	-53445,2
2013	339180,3	403403,2	484,7	-64707,6
2014	357084,2	430217,8	4919,3	-78052,8
2015	534694,8	576911,4	2950,9	-45167,5
2016	616274,8	684743,4	1661,6	-70130,2
2017	793265,0	839243,7	1870,9	-47849,6
2018	928108,3	985842,0	1514,3	-59247,9
2019	998278,9	1072891,5	3437,0	-78049,5
2020	1076016,7	1288016,7	5096,1	-217096,1
2021	1296852,9	1490258,9	4531,4	-197937,4

Джерело:[18]

Таблиця 2.5

Виконання державного бюджету України з 2008 по 2022 рр. в % ВВП

Рік	Доходи	Видатки	Кредитування	Сальдо
2008	24,44	25,47	0,29	-1,32
2009	22,96	26,54	0,30	-3,89
2010	22,23	28,04	0,12	-5,94

Продовження табл 2.5

1	2	3	4	5
2011	23,90	25.33	0.36	-1.79
2012	24,56	28.08	0.27	-3.79
2013	23,31	27.73	0.03	-4.45
2014	22,79	27.46	0.31	-4.98
2015	27,01	29.14	0.15	-2.28
2016	25,86	28.73	0.07	-2.94
2017	26,59	28.13	0.06	-1.60
2018	26,08	27.70	0.04	-1.66
2019	25,12	26.99	0.09	-1.96
2020	25,66	30.71	0.12	-5.18
2021	23,75	27.30	0.08	-3.63

Джерело:[18]

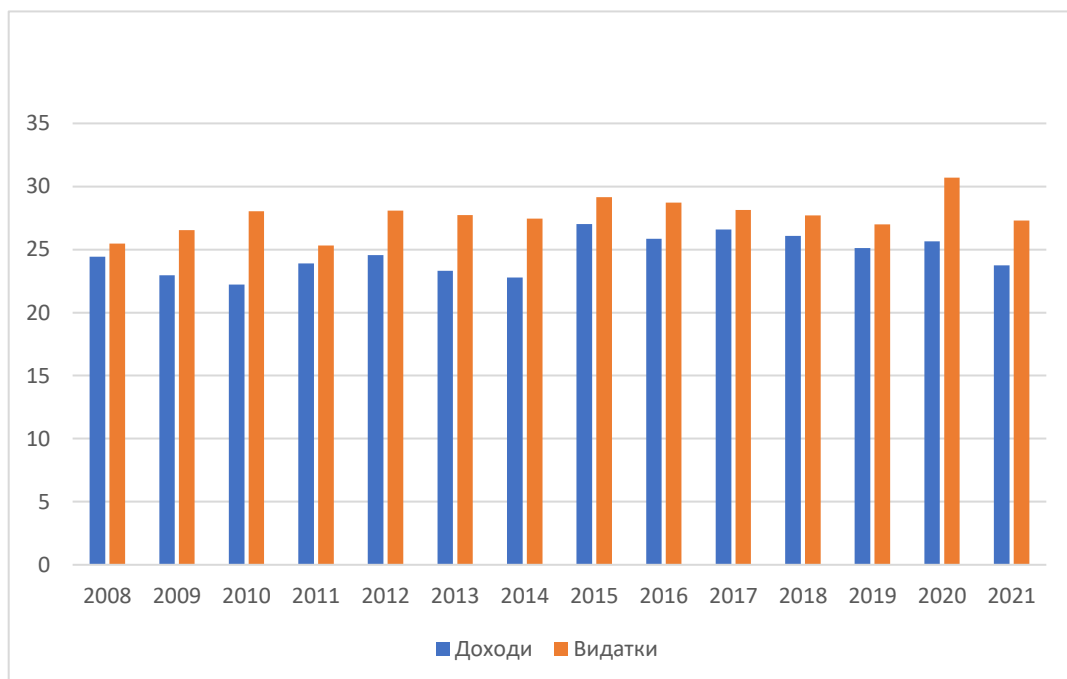

Рис. 2.4. Доходи та видатки державного бюджету України з 2008 по 2021 рр.

Джерело:складено на основі [18,19]

В 2008 році доходи державного бюджету склали 231686,3 млн. грн., а видатки були на рівні 241454,5 млн. грн.. Як результат сальдо стало - 12500,7 млн. грн..

В порівнянні з 2008 роком доходи 2009 року знизились з 231686,3 млн. грн. до 209700,3 млн. грн., тобто на 21986 млн. грн.. Видатки 2009 року становили 242437,2 млн. грн.. На відміну від доходів видаткова частина державного бюджету зросла з 2008 року на 9827 млн. грн.. В наслідок того що і 2009 році доходи зменшились а видатки зросли сальдо в 2009 році вийшло на рівень -35517,2 млн. грн., це на 230165 млн. грн. більше ніж в минулому році.

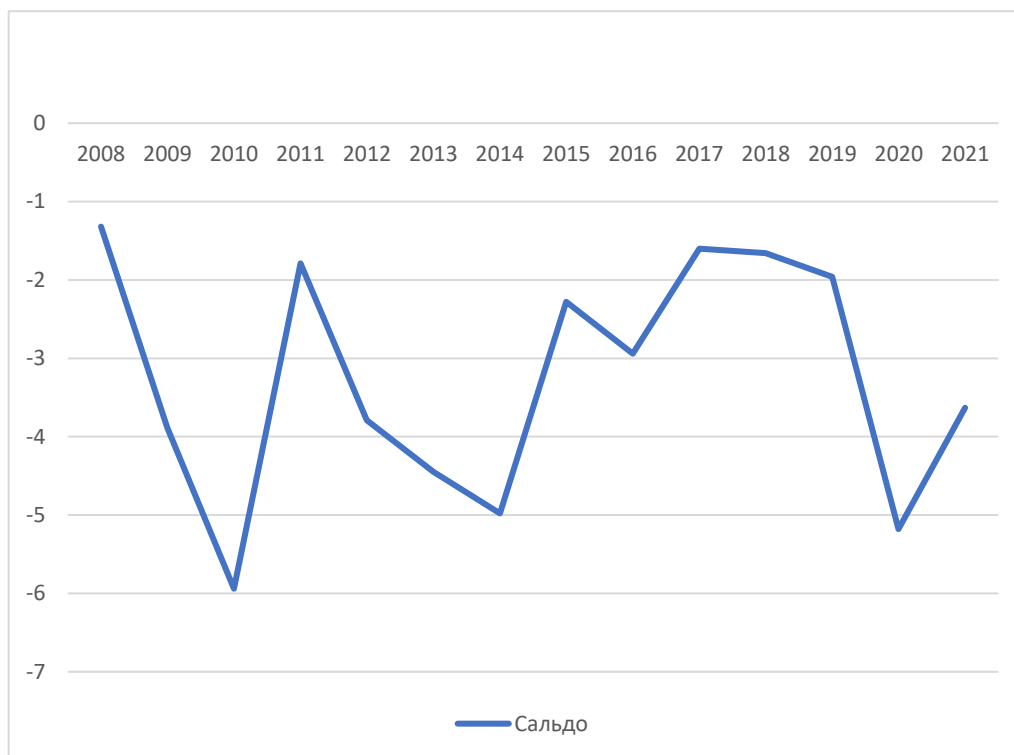

Рис. 2.5. Сальдо державного бюджету України з 2008 по 2021 рр.

Джерело: складено за даними [18]

2010 рік був характеризованим збільшенням рівня дефіциту державного бюджету України. Доходи державного бюджету складали 240615,2 млн. грн., а видатки на 2010 рік були 303588,7 млн. грн.. Судячи з

показника сальдо в -64265,5 млн. грн. рівень дефіциту державного бюджету зріс в декілька разів.

В 2011 році дохід державного бюджету склав 314616,9 млн. грн., це набагато більше ніж в попередньому році. Також видатки зросли до 333459,5 млн. грн.. В результаті цього сальдо дійшло до рівня -23557,6 млн. грн., в порівнянні з минулим роком цей показник значно покращився.

Дохід державного бюджету в 2012 року склав 346054,0 млн. грн.. Видатки в цей рік становили 395681,5 млн. грн., це на 62222 млн. грн. більше ніж в попередньому році. Сальдо державного бюджету України склало -53445,2 млн. грн..

В 2013 році доходи зменшились до 339180,3 млн. грн., з 346054,0 млн. грн., тобто на 6,873.7 млн. грн.. Видатки державного бюджету становили 403403,2 млн. грн.. Сальдо державного бюджету в 2013 становило -64707,6 млн. грн..

2014 рік мав рівень доходів в 357084,2 млн. грн., це на 17903.9 млн. грн. більше ніж в 2013 році. Видатки державного бюджету були на рівні в 430217,8 млн. грн.. Як видно з графіку видатки з кожним роком підвищуються, в 2014 році на 26814,6 млн. грн.. 534694,8 млн. грн. була сума державного бюджету України в 2015 році. Видатки становили 576911,4 млн. грн.. Різниця доходів та видатків в цьому році становила -45167,5 млн. грн.. В порівнянні з минулим роком ця різниця не досить помітна.

В 2016 році видатки державного бюджету становили 684743,4 млн. грн.. Доходи були на рівні 616274,8 млн. грн.. В 2016 році ми знов бачимо різницю між доходами та видатками в -70130,2 млн. грн.. 2017 рік має доходи на рівні 793265,0 млн. грн.. Різниця між 2016 та 2017 роком в доходах складає 176990,2 млн. грн.. Видатки знаходились на рівні 839243,7 млн. грн.. Це на 154500,3 млн. грн. більше від попереднього 2016

року. Сальдо в цьому році склало -47849,6 млн. грн., різниця з минулим 2016 роком - 22280.6 млн. грн..

Доходи державного бюджету України в 2018 році становили 928108,3 млн. грн.. Порівнюючи з 2017 роком можна побачити що доходи зросли на 134843.3 млн. грн.. Видатки державного бюджету на 2018 рік становили 985842,0 млн. грн.. В 2018 році видатки все ще перевищують доходи і ця різниця становить -59247,9 млн. грн..

2019 рік - 998278,9 млн. грн. доходи державного бюджету, 1072891,5 млн. грн. - видатки державного бюджету. Сальдо державного бюджету України в 2019 році було -78049,5 млн. грн.. В порівнянні з минулим роком сальдо зросло на 18801.6 млн. грн..

Доходи державного бюджету в 2020 році становили 1076016,7 млн. грн.. Це на 77737.8 млн. грн. більше ніж в 2019 році. Видатки державного бюджету становлять 1288016,7 млн. грн., цей показник виріс з минулого року на 289,737.8 млн. грн.. Звісно ж дефіцит державного бюджету України в цьому році має більший показник в порівнянні з попереднім роком, так як видатки зросли набагато більше ніж доходи. Дефіцит державного бюджету становить -217096,1 млн. грн.. В порівнянні з 2019 роком дефіцит виріс на 139046.6 млн. грн..

В 2021 році доходи державного бюджету України становили 1296852,9 млн. грн.. Доходи державного бюджету виросли на 220836.2 млн. грн. в порівнянні з показником доходів 2020 року. Але й показник видатків значно зріс з 1288016,7 млн. грн. в 2020 році до 1490258,9 млн. грн. в 2021 році, тобто на 202242.2 млн. грн.. Дефіцит державного бюджету на 2021 рік становив -197937,4 млн. грн..

Проаналізувавши таблицю та графік можна прийти до висновку що дефіцит державного бюджету є для України явищем хронічним. Відмінність показників зумовлена лише зовнішнім впливом на економіку України. Так от як світова криза в 2010 році або вплив обмежень Covid-19 в

2019-2021 роках. В даний момент ситуація складніша, так як в попередні роки Україна встигала відновити свої показники хоча б до 1-2% дефіциту державного бюджету. Але одразу після спаду піку Covid-19, росія почала повномасштабне вторгнення в Україну, погіршивши ситуацію в рази.

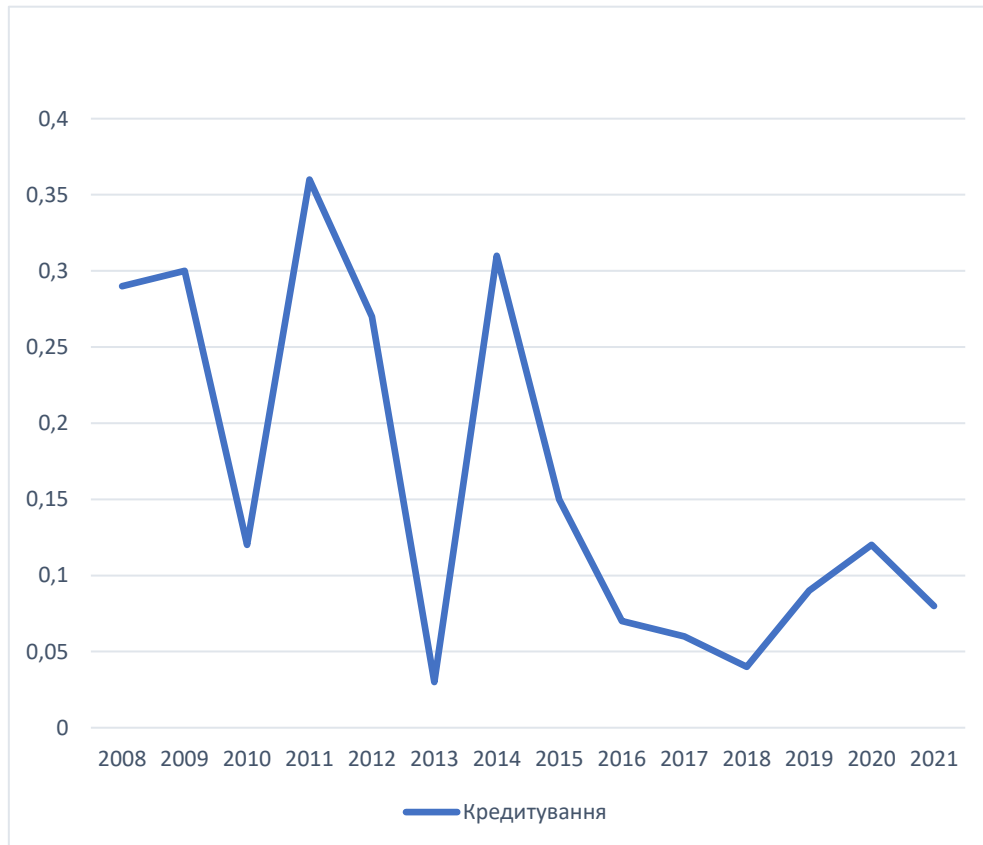

Рис. 2.6. Кредитування державного бюджету України 2008 - 2021рр.

Джерело: складено за даними [18]

Національний банк України був вимушений, на тлі різкого зростання витрат на оборону та пошкодження й руйнування багатьох підприємств, не лише відмовитися від таргетування інфляції в рамках цільового коридору, але й перейти до фінансування дефіциту бюджету за рахунок масштабної емісії гривні.

Зрозуміло, що це вкрай негативно вплинуло на зростання інфляції та девальвацію національної валюти. Значення базового індексу споживчих цін у жовтні, згідно даних Державної служби статистики України, досягло

121,5% до відповідного місяця попереднього року [21]. Офіційний курс гривні до долара США знизився на 22,5% [22].

Ще однією рисою фінансової політики в умовах воєнного стану є підтримання низької дохідності облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що опосередковано впливає й на рівень ставок за банківськими депозитами. Орієнтація на низьку доходність державних облігацій обумовлюється прагненням Міністерства фінансів мінімізувати дефіцит бюджету. Проте, такий підхід гальмує попит на ОВДП, звужує можливості залучення коштів на фінансовому ринку, стимулює споживання й купівлю іноземної валюти, що, у свою чергу, призводить до зростання інфляції та знецінення гривні. Окрім того, це має негативні соціальний ефект, адже втрат, передусім, зазнають незаможні верстви населення.

Для стимулювання розвитку економіки суб'єктам господарювання надано ряд податкових пільг на період воєнного стану [23], а також розширено сферу дії програму доступних кредитів. Проте вибірковість і тимчасовість лібералізації податкового законодавства заважає її перетворенню на рушійну силу наповнення державного бюджету. Аналогічний висновок можна зробити також і щодо пільгового кредитування, адже воно має вельми обмежену ресурсну базу та застосовується поки що переважно для агропромислового комплексу.

В умовах воєнного стану надзвичайно важливим є забезпечення оперативного, належного та безперервного виконання місцевих бюджетів.

З резервного фонду державного бюджету за квітень 2022 року було виділено 126,3 млн.грн. Статті покриття були наступні: заклади, установи та організації комунальної і державної власності, підприємства, закладів освіти приватної форми власності.

З 01.06.2022 місцевим бюджетам було виділено гроші на компенсацію різниці в тарифах. Тобто на теплову енергію, постачання

гарячої води та послуги з постачання теплової енергії. Всього було виділено 14 млрд. грн..

Значно скоротилася доходна частина державного бюджету, як через падіння економіки, внаслідок заходів з підтримки бізнесу та підтримки внутрішньо переміщених громадян. З початку війни була знижена та відмінена деяка кількість податків та мита. З іншої сторони, збільшилась видаткова частина державного бюджету України - на забезпечення ЗСУ, гуманітарну допомогу та соціальні потреби.

З початком війни дефіцит бюджету зріс через зниження доходів та зростання видатків . Наші міжнародні партнери постійно надають фінансову допомогу, але її надходження неритмічні, виділення потребує багато часу та клопоту, а зовнішні боргові ринки для України закриті.

З початку війни Національний банк придбав в уряду військових ОВДП на 225 млрд грн (7,6 млрд дол. США). З них 20 млрд грн - у березні, по 50 млрд грн - у квітні та травні. У червні обсяги емісійного фінансування дефіциту бюджету зросли до 105 млрд грн.

Причиною зростання дефіциту бюджету є нерівномірність та повільні темпи надходження міжнародної допомоги упродовж травня та на початку червня, а також слабкі залучення уряду на внутрішньому борговому ринку через неготовність підвищувати дохідність за гривневими ОВДП до ринкового рівня.

В наш час альтернативою депозитам можуть стати облігації внутрішньої державної позики (ОВДП) — як гривневі, так і валютні. Їх дохідність зараз цілком порівнянна з відсотками, які виплачують за вкладками українські банки. До того ж, з доходів за облігаціями не стягується 18% -вий податок. Тільки 1,5% військового збору.

Дохідність по ОВДП знаходиться в діапазоні від 14% до 14,85% річних, залежно від терміну звернення. Наприклад, на рік можна інвестувати кошти під 14%, на два роки — під 14,5%, а на три роки — під

14,85%. Чим довше термін, тим вище дохідність. Дохідності за валютними ОВДП знаходяться в діапазоні від 4% до 5% .

Валютні ОВДП користуються великою популярністю серед клієнтів, як альтернатива депозитам в іноземній валюті. Дохідність за цими паперами залежить від багатьох факторів — первинний / вторинний ринок, результат аукціону і т.д. Ще один «плюс» такого інструменту — висока ліквідність ринку ОВДП. Папери можна продати в будь-який момент за ринковою вартістю.

Більшість банків купують ОВДП тільки для клієнтів Private Banking або встановлюють мінімальний поріг для таких інвестицій. Наприклад:

- Райффайзен Банку Аваль мінімальна сума угоди становить 3 млн грн;

- Банку Кредит Дніпро — 1 млн грн;

- UKRSIBBANK — 500 000 грн;

- Банку Південний — 100 000 грн.

Для придбання ОВДП потрібно:

- відкрити рахунок в банку в цінних паперах;
- укласти брокерський договір з банком;
- вибрати ОВДП (валюту, кількість, термін погашення і т.д.) і оформити заявку на їх покупку;
- перерахувати гроші на брокерський рахунок.

Після цього банк від імені клієнта укладе угоду, придбає ОВДП і зарахує їх на рахунок в цінних паперах. Вся ця процедура займе від 1 до 3 днів. В кінці терміну Міністерство фінансів перерахує клієнту на його рахунок в банку номінальну вартість цінних паперів плюс накопичені відсотки.

Фізособам, які не є клієнтами банку, доведеться пройти сувору процедуру ідентифікації, а також пояснити походження коштів, які вони збираються витратити на покупку ОВДП.

Міністерство фінансів гарантує своєчасне погашення і виплату доходу за облігаціями внутрішньої державної позики, згідно з умовами випуску і незалежно від суми вкладень.

Хоча не так давно Мінфін та НБУ обговорювали питання репрофайлінга державних облігацій на 229 млрд грн.. Аби полегшити навантаження на бюджет міністерство фінансів мало намір відстрочити виплати за цими паперами на десятки років.

В фінансовому відомстві від цієї ідеї відмовилися. Але є ймовірність, що до її обговорення повернуться. Особливо, якщо дефіцит бюджету буде й надалі зростати.

Однак імовірність реструктуризації / репрофайлінга ОВДП, які знаходяться не в портфелі НБУ, мінімальна. Більша частина боргу знаходиться або у власності Нацбанку, або у власності держбанків. Тому немає сенсу проводити реструктуризацію / репрофайлінг так як ефект буде мінімальний. А ось можливість залучати кошти за допомогою ОВДП на внутрішньому ринку зникне на довгі роки.[24]

Одночасно з спробами збільшити доходи державного бюджету України влада намагається допомогти підприємствам пом'якшуючи податкову політику. Сприяючи збереженню доходності підприємств, а деяких районах й просто допомагає зберегти.

Влада запускає податкову реформу. Для першої та другої групи ФОП буде запроваджено добровільну сплату єдиного податку. Умовою є лише ведення свого бізнесу у рамках українського закону.

Спочатку планувалось тільки знизити ціни на пальне: скасувати акцизи на бензин та скраплений газ, а також суттєво знизити ввізний ПДВ на нафтопродукти. Та зрештою з'явилися правки та доповнення. Цей закон змінює десятки норм — від оподаткування благодійності до роботи банківської системи. Не обминули й спрощену систему оподаткування та роботу малого бізнесу.

На сьогодні в Україні зареєстровано близько 2 млн ФОПів. В 2021 році з'явилося майже 85 тис. нових підприємців. Це був найвищий показник з 2017 року. Звісно це позитивно вплинуло на бюджет України. Минулого року ФОП внесли 34,8 млрд грн єдиного податку, за останні п'ять років це було найвищим показником.

ФОП 2-3 групи не платитимуть ЄСВ за мобілізованих співробітників, ці витрати покриє держава.

Ці норми стартували 1 березня 2022 року та припиняють діяти через рік після закінчення війни.

Також під час війни на спрощену систему можуть перейти великі підприємства. Планується підвищити ліміт доходів з 10 млн. до 10 млрд. грн.. Цей крок збільшить кількість підприємств які будуть підпадати під спрощену систему оподаткування і знизить податкове навантаження під час воєнного стану. Єдиний податок який буде встановлюватись це податок з обороту на рівні 2%. Крім того бізнес має право на необмежену кількість працівників та вести будь-які види діяльності, окрім роботи з підакцизними товарами та гральним бізнесом.

Слід зауважити що раніше в рамках цієї програми обіцяли бізнесу скасувати усі перевірки. Хоча в затвердженому законопроекті згадується про поновлення перевірок і навіть тих які відмінили під час карантину.

[24]

2.3 Аналіз грошово-кредитної політики

Зростання інфляції в Україні насамперед зумовлене наслідками терористичних дій росії та тимчасової окупації окремих територій. Серед них, зокрема, порушення ланцюгів постачання, руйнування виробничих потужностей та інфраструктури, скорочення пропозиції, збільшення

виробничих витрат, у тому числі унаслідок корекції курсу гривні, значна вимушена міграція всередині країни.

Стримують зростання цін фіксація тарифів на газ і тепло, часткове налагодження ланцюгів постачання. Корекція курсу гривні також мала вплив на прискорення інфляції, передусім через вартість імпортованих товарів та складників. Вагомий внесок у пришвидшення інфляції мало також подорожчання окремих продуктів харчування на тлі зростання витрат на їх виробництво і постачання (більшість оброблених продуктів) та обмежену пропозицію (круп, м'ясні продукти). Натомість стримувало інфляцію збільшення пропозиції сирих продуктів з боку населення.

Національний банк України був вимушений, на тлі різкого зростання витрат на оборону та пошкодження й руйнування багатьох підприємств, не лише відмовитися від таргетування інфляції в рамках цільового коридору, але й перейти до фінансування дефіциту бюджету за рахунок масштабної емісії гривні. Зрозуміло, що це вкрай негативно вплинуло на зростання інфляції та девальвацію національної валюти. Значення базового індексу споживчих цін у жовтні, згідно даних Державної служби статистики України, досягло 121,5% до відповідного місяця попереднього року. Такого високого рівня інфляції в Україні не спостерігалось з 2015 року (табл. 2.6.). Офіційний курс гривні до долара США знизився на 22,5% .

Таблиця 2.6

Індекси споживчих цін з 2000 по 2022 роки (%)

Роки	Індекс
2000	125,8
2001	106,1
2002	99,4
2003	108,2
2004	112,3
2005	110,3
2006	111,6

Продовження табл 2.5

1	2
2007	116,6
2008	122,3
2009	112,3
2010	109,1
2011	104,6
2012	99,8
2013	100,5
2014	124,9
2015	143,3
2016	112,4
2017	113,7
2018	109,8
2019	104,1
2020	105,0
2021	110,0
2022	124,8

Джерело: складено за даними [25]

Індекс споживчих цін також називають - індекс інфляції. Цей індекс допомагає визначити зміни загального рівня цін на товари та послуги. З 2000 року по 2022 рік найбільші індекси споживчих цін були в 2015 році - 143,3 %, в 2000 році - 125,8%, 2014 - 124,9% та в 2022 році - 124,8%. Найменші показники індексу споживчих цін були в 2002 році - 99,4%, в 2012 році - 99,8%, та в 2013 - 100,5%. В середньому в нашій країні з 2000 по 2022 роки індекс інфляції становить 112,5%.

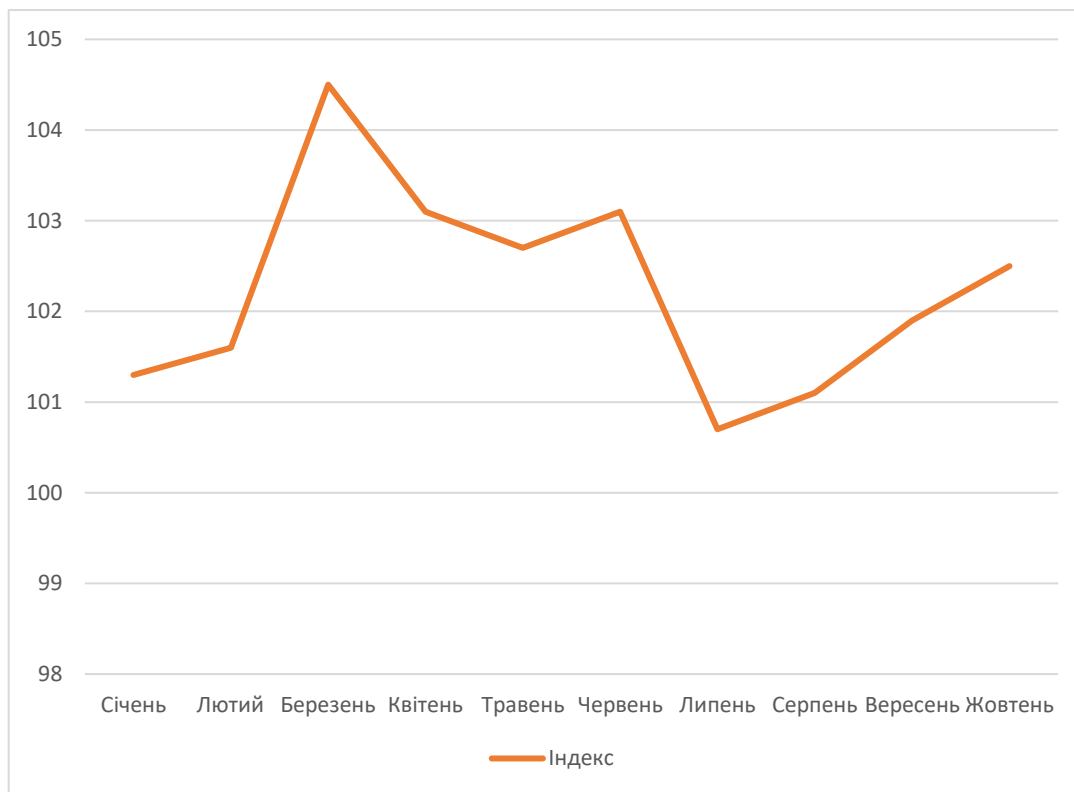

Рис 2.7. Індекси споживчих цін в 2022 році (%)

Джерело: складено за даними [25]

З січня по жовтень 2022 року найбільший показник індексу споживчих цін був в березні - 104,5%, а найменший в липні - 100,7%. Середній показник - 102,2%.

Для стримування розкручування інфляційної спіралі та подальшої девальвації гривні облікову ставку НБУ підвищено до 25% і запроваджено істотні обмеження на рух капіталу. Підвищення облікової ставки є фінансовим інструментом боротьби з інфляцією, апробованим світовою практикою, який, однак, має негативними наслідками зростання очікуваної вартості позичкового капіталу для підприємств, погіршення інвестиційного клімату та зниження ділової активності.

Центральний банк прогнозує, що інфляція досягне близько 30% цього року, але вона повинна сповільнитися в наступні роки за умови, що ризики безпеки вщухнуть, як очікувалося, а монетарна та фіскальна

політика будуть добре скоординовані. Оновлений прогноз передбачає, що облікова ставка буде збережена на рівні 25% щонайменше до 2 кварталу 2024 року.

НБУ зазначив, що готовий підвищити облікову ставку вище прогнозу і надалі розгортатиме додаткові заходи для захисту міжнародних резервів, а також для збереження контролю над інфляцією.[27]

Кредитна політика, як складова фінансової політики має враховувати фінансовий стан суб'єктів господарювання та тенденції його зміни. З червня по вересень кількість кредитних спілок зменшилась, а активи існуючих зменшились в оборотах.(рис. 2.8.). Частка просрочених кредитів, більш ніж на 90 днів, зросла на 16%. А обсяг кредитів на потреби бізнесу впав на 8% в порівнянні з минулим кварталом.

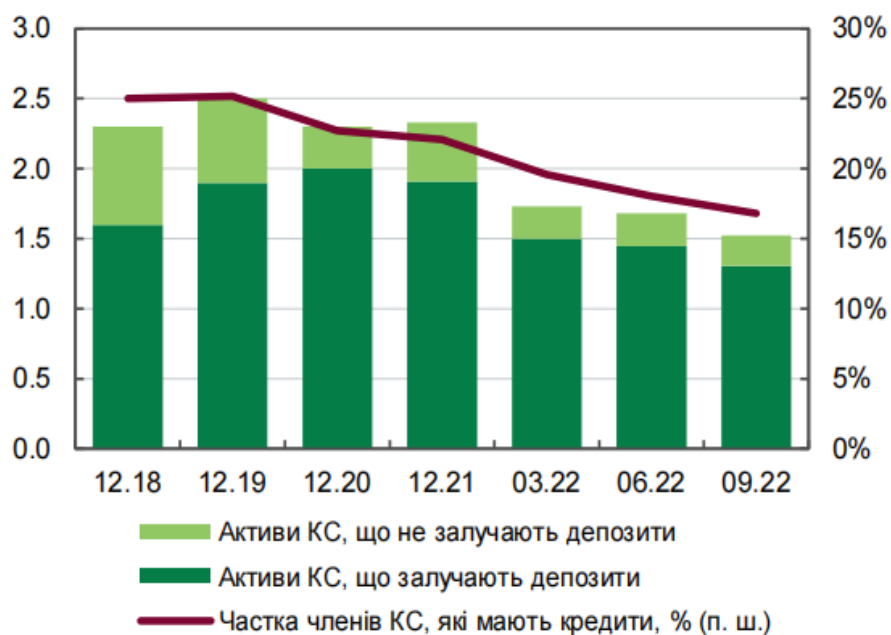

Рис. 2.8. Активи кредитних спілок та частка членів кредитних спілок
Джерело:[27]

Також помітні позитивні зміни в кредитування населення. Обсяги кредитування населення значно зросли в порівнянні з другим кварталом цього року.

Поліпшилась ситуація з обсягом послуг фінансового лізингу в порівнянні з минулим періодом. Основними складовими послуг фінансового лізингу в третьому кварталі були вантажі, сільськогосподарська техніка та легкові автомобілі. В третьому кварталі, вперше за рік, ломбарди отримали дохід. За період третього кварталу обсяг нових кредитів ломбардів зріс на 53%. Проте в порівнянні з аналогічним періодом 2021 року обсяг кредитів ломбардів впав на 35%.

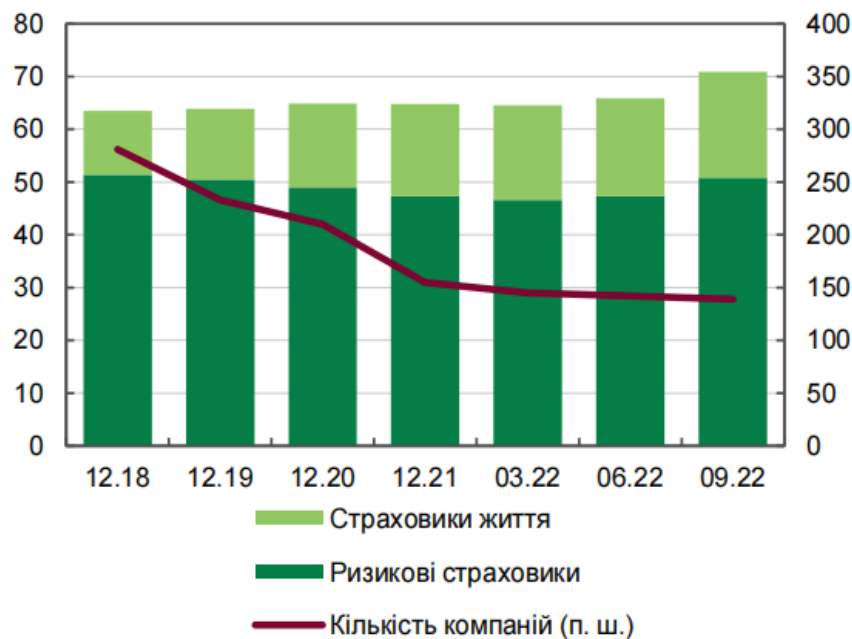

Рис. 2.9. Обсяг активів страхового сектору

Джерело: [27]

Попри ситуацію в Україні активи страхового сектору зросли. Оборót активів страхового сектору збільшився на 7,5% в порівнянні з минулим кварталом (рис. 2.9.). Обсяг премій ризикового страхування в 3 кварталі минулого року складав 15%, а виплат - 29%. В цьому кварталі показники не перевищили рівень 3 кварталу минулого року але показник премії ризикового страхування зріс більше ніж на третину, виплати на 22%.

Премії страхування життя зросли більш ніж на чверть. Хоча показник премії страхування життя в 3 кварталі 2021 року був на 18%

більше. Одночасно з преміями виплати зросли на 40%, а порівняно з 2021 роком на 23% (рис. 2.10).

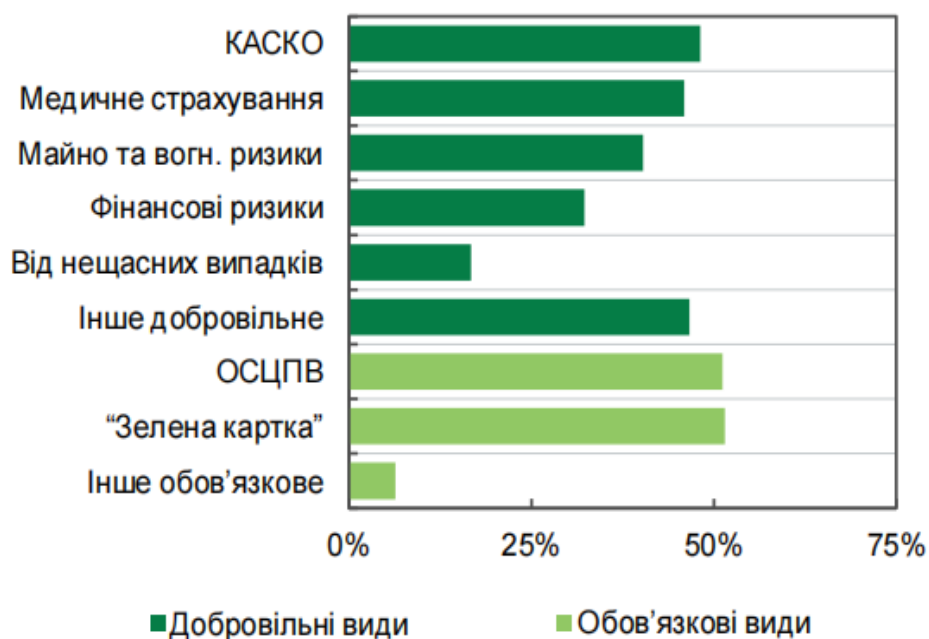

Рис. 2.10. Графік виплат у добровільних та обов'язкових видів страхування

Джерело: [27]

Взагалі премії збільшились в усіх видах страхування. Швидше за всіх зростають премії страхування майна, вогневих ризиків та багажу. Але лідерами за преміями та виплатами й надалі залишаються страхування авто й медичне страхування.

Окрім премій зросли також резерви збитків, на сам перед через збільшення строків врегулювання збитків та зміну актуальних методів та підходів формування страхових резервів. Резерви збитків для добровільних видів страхування зросли на 10% за квартал через збільшення обсягів заявлених збитків в порівнянні з не виплаченими збитками. Резерви збитків для обов'язкових видів страхування в порівнянні з минулим кварталом зросли на 11%. Внаслідок збільшення страхових резервів збільшився також коефіцієнт збитковості. Для

обов'язкового страхування коефіцієнт збитковості збільшився до 45%, а для добровільного на 44%. Всього для ризикового страхування коефіцієнт збитковості збільшився до 44%.

Проте інвестиційні доходи ризикових страховиків зросли. З цих доходів частка за цінними паперами майже не змінилася. Значно зросли доходи від депозитів - 84% за квартал та в два рази порівняно з минулим роком. Страховики життя також отримали значний зріст доходів від депозитів порівняно з 2021 роком. А доходів від ОВДП у страховиків життя не спостерігалось.

Не зважаючи на погіршення операційної ефективності за 3 квартали 2022 року ризикові страховики отримали значний ріст доходів. Паралельно з цим страховики життя отримали невеликий, проте, позитивний дохід.[27]

Таблиця 2.7

Рівень ризику фінансової діяльності в листопаді 2022 року (%)

Ризики	Дуже високі	Високі	Середні	Низькі	Дуже низькі
Війна з росією	78	22	-	-	-
Інфляція	19	61	17	3	-
Економічна активність	17	56	17	8	3
Шахрайство та кібернетичні загрози	17	53	25	6	-
Динаміка обмінного курсу	17	51	29	3	-

Джерело: складено за даними [29]

Основною причиною спаду фінансової діяльності завжди були ризики фінансового сектору. В минулому році ризики фінансового сектору відрізнялись від ризиків 2022 року (табл. 2.7.). На даний момент головним фактором ризику є війна з росією 78% опитуваних респондентів

вважають цей фактор дуже високим за рівнем ризику, а інші 22% вважають що війна з росією має просто високий рівень ризику. В 2021 році головним фактором ризику фінансової діяльності був фактор корупції та діяльність правоохоронних органів.

Фактор інфляції в 2022 році оцінили за рівнем ризику так: 19% - дуже високий рівень ризику; 61% - високий рівень ризику; 17% - середній рівень ризику; 3% - низький рівень ризику.

Рівень економічної активності на листопад 2022 року підприємці оцінили як: 17% - дуже високий рівень ризику; 56% - високий рівень ризику; 17% - середній рівень ризику; 8% - низький рівень ризику; 3% - дуже низький рівень ризику.

Також у зв'язку з війною в Україні ризик шахрайства та кібернетичних загроз зріс, хоча й до війни рівень цього фактора був достатньо високим. 17% компаній вважає цей фактор дуже високим за рівнем ризиковості, 53% - високий рівень ризику. 25% компаній оцінюють рівень ризику шахрайства та кібернетичних загроз як середній, а низьким рівнем ризику цей фактор вважають - 6% компаній.

Одним з ризикованих факторів фінансового сектору є динаміка обмінного курсу. Як і ризик шахрайства та кібернетичних загроз, динаміку обмінного курсу оцінили дуже високим рівнем ризику 17% опитуваних. 51% компаній вирішив що динаміка обмінного курсу має високий рівень ризику, а 29% - середній рівень ризику. Тільки 3% опитуваних компаній вважають що динаміка обмінного курсу має низький рівень ризику.[29]

Всі ці фактори впливають на роботу підприємств (рис. 2.11.).

Ще в липні в повному обсязі працювали 49 % підприємств, а не працюючих не було взагалі. Наразі 44 % підприємств працюють в повному обсязі, 53 % мають обмеження, 3 % не працюють. Серед тих хто працює з обмеженням чверть перевела свою діяльність в онлайн, половина обмежила територію діяльності а третина закрили частину офісів.

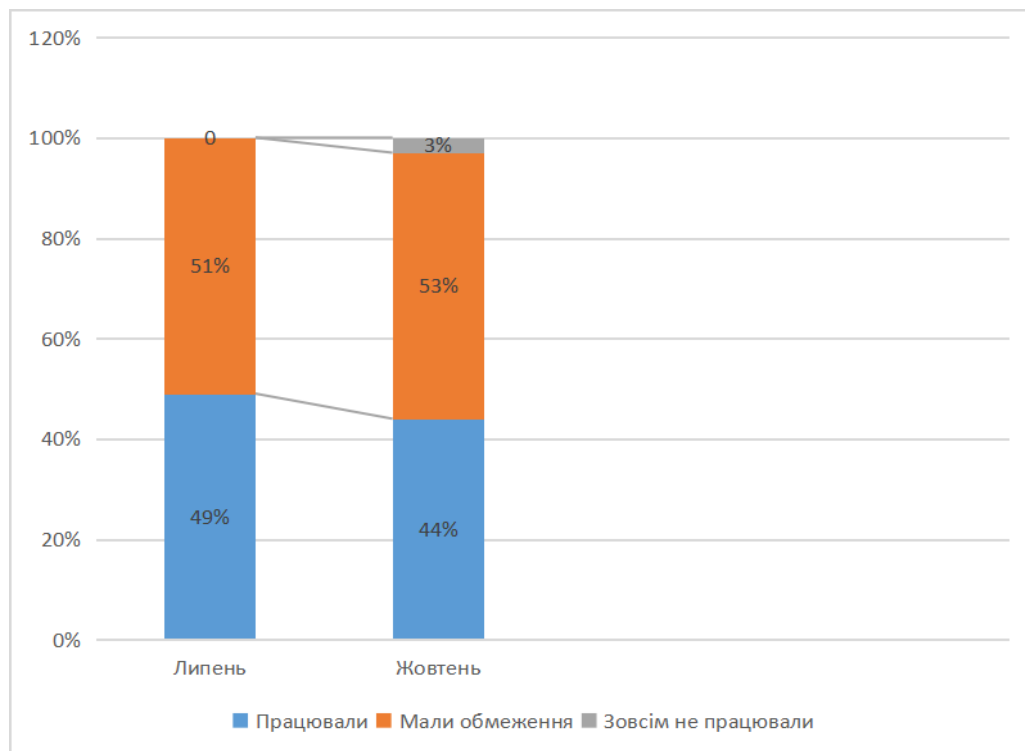

Рис. 2.11. Графік обсягів праці підприємств з липня по жовтень 2022 року

Джерело: складено за даними [31]

На графіку 2.11. видно що за чотири місяці кількість нормально працюючих підприємств зменшилось. Також з'явилися ті які не працюють взагалі. Це буде мати негативний вплив на роботу підприємств в майбутньому та в цілому на економіку.

На жовтень 2022 року 73% компаній визнають, що їм вистачає фінансових ресурсів для функціонування та розвитку. Більшість компаній, а саме, 61% оцінюють період фінансової стійкості в приблизно один рік, на відміну від липня, в якому період фінансової стійкості в рік оцінювали лише 46% компаній. 26% стверджують що період фінансової стійкості в них протримається приблизно пів року. Лише 6% компаній прогнозують фінансову стійкість тільки на кілька місяців. Проте зросла кількість компаній в які не мають фінансової стійкості взагалі. (З 2% в липні до 5% у жовтні).[31]

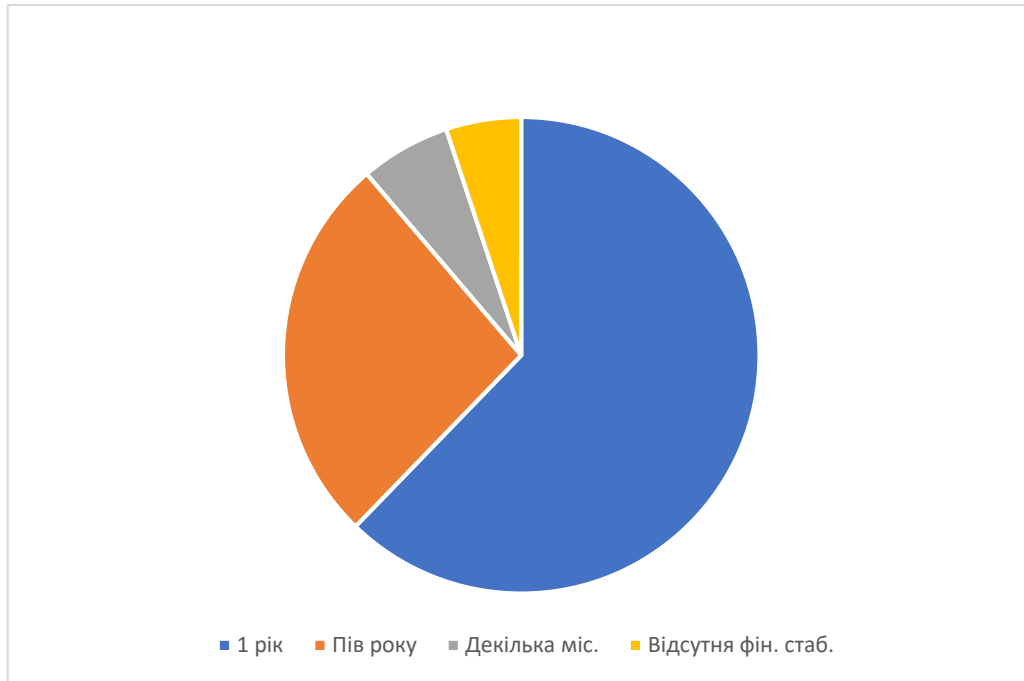

Рис. 2.12. Фінансова стабільність українських компаній в жовтні 2022 року

Джерело: складено автором за даними [3]

Для більшості компаній джерелами фінансування є оборотні кошти, а саме для 63%. Міжнародним кредитуванням користуються 17% компаній, 13% користуються банківськими позиками. Комерційний кредит є пріоритетом для 3% українських компаній.

Внаслідок бойових дій 47% респондентів втратило своє майно та активи. До 1 мільйона доларів витрати понесли 40%. Приблизно 1-10 мільйонів доларів втратили 35% компаній. 15% - втратили більше 10 мільйонів. Усього 5% бізнесу не зазнало втрат.

Майже всі компанії, а саме 47 %, повідомили, що нещодавні ракетні атаки по Україні так чи інакше вплинули на їхню роботу. Через відсутність електроенергії та інтернету і з міркувань безпеки компанії призупиняють свою роботу, частково втрачають замовлення, заморожують проєкти.[31]

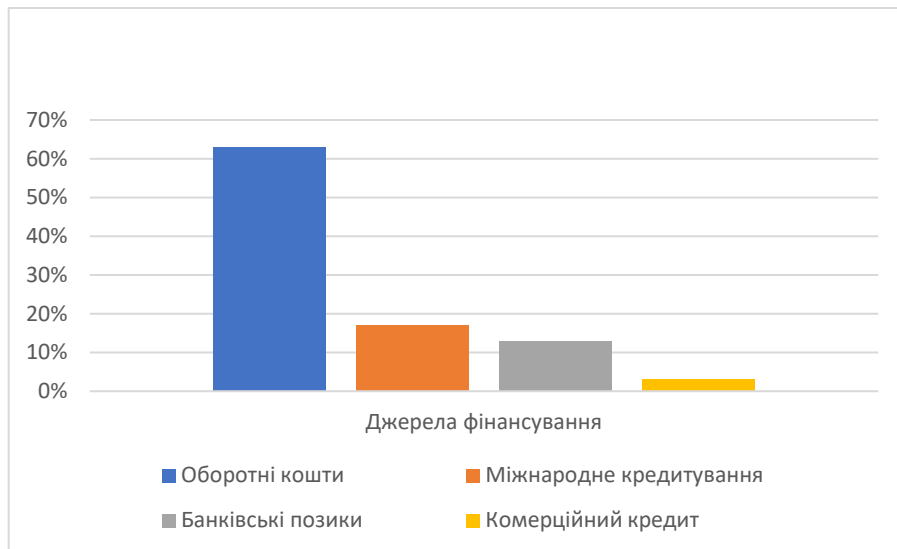

Рис. 2.13. Фінансування компаній в жовтні 2022 року

Джерело: складено автором за даними [31]

В зв'язку з настанням зимового сезону компанії готуються до потенційних загроз. На сьогоднішній момент 53% компаній готуються до перебоїв інтернету та зв'язку, 56% до ударів по інфраструктурі, підприємствах та транспортній мережі. 82 % компаній проводять підготовку на випадок перебоїв з постачанням води, газу, електроенергії.

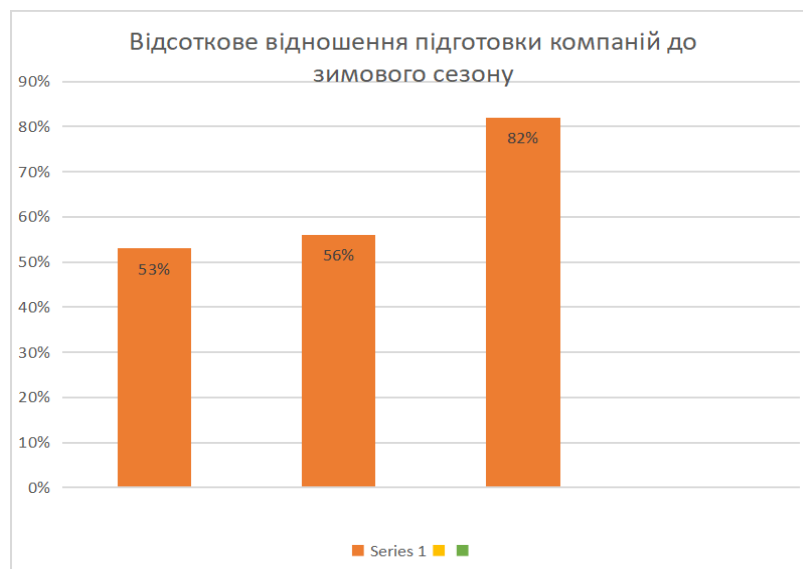

Рис. 2.14. Відсоткове відношення підготовки компаній до зимового сезону

Джерело: складено за даними [31]

Бізнес несе значні втрати витрачаючи кошти на підготовку та запобіжні засоби, здійснюючи заходи кібербезпеки, готуючи запаси сировини, резервне обладнання, паливо та матеріали, тощо.[30]

Зважаючи на істотне погіршення фінансового стану, в цьому році тільки 19% компаній планують впровадження нових інвестиційних проєктів. Цей показник в порівнянні з минулим роком на третину зменшився. В протиріччя цьому 60% компаній планують інвестиції в соціальні ініціативи. Раніше бізнес готовий був спрямовувати на соціальні проєкти приблизно 3% свого доходу, а зараз компанії готові спрямовувати 8% від свого доходу.[31]

За таких умов особливої актуальності набувають програми пільгового кредитування. У цьому році розширено сферу дії програму доступних кредитів.

Проте програма дії доступних кредитів має вельми обмежену ресурсну базу та застосовується поки що переважно для агропромислового комплексу.

Слід підкреслити, що зазначені в процесі аналізу негативні елементи фінансової політики продукують постійне відтворення проблем для розвитку економіки та наповнення державного і місцевих бюджетів. Емісійне фінансування дефіциту бюджету та неспівставна з обліковою ставкою доходність ОВДП посилюють інфляційний і девальваційний тиск на бізнес, який на фоні високої вартості капіталу сприяє падінню ефективності виробництва і тінізації економіки, що знижує прибутки підприємств і бюджетні надходження. Як наслідок проблема бюджетного дефіциту і його фінансування лише загострюється. За таких умов, достатньо ймовірною є стагфляція економіки.

Ще однією проблемою через яку рівень інфляції зростає є вивід заощаджень з фінансової системи тобто доларизація. Зниження доходності депозитних рахунків та ОВДП призводять до того що власники

гривневих заощаджень несуть збитки. Тому, для того щоб зберегти свої доходи, гривні виводять з фінансової системи та обмінюють на іншу, більш стабільну, валюту. [32]

Ще одним важливим чинником є конкурентоспроможність українських виробників. На початку війни, для того щоб уникнути дефіциту товарів, який міг виникнути через зупинку роботи українських виробників, держава знизилла податки на імпорт. На даний момент виробництво товарів широкого вжитку не сильно постраждало, а в регіонах де все таки збитки мали місце проводяться відновлюючі роботи. Проблемою є те що через зниження податків на імпорт українські виробники позбавлені переваг на ринку.

Через дві попередні проблеми з'являється третя і це тінізація економіки задля обходу обмежень встановлених державою. Тінізація економіки проявляється в готівковому валютному ринку, через емісію гривні, яка була запроваджена для стабілізації рівня інфляції. Це призводить до девальвації курсу гривні та недовіри до національної валюти.

Таблиця 2.8

Випуск та вилучення гривні в 2022 році

Показник	Лютий	Березень	Квітень	Травень	Лютий - Травень
Купівля / продаж валюти урядом НБУ	- 8,6	40,1	57,9	65,2	154,6
Перерахування прибутку НБУ	18,8	0	0	0	18,8
Чисті операції НБУ з ОВДП	- 1,3	19,4	48,9	34,4	101,5

Продовження табл 2.8

1	2	3	4	5	6
Чисте рефінансування банків	38,9	-6,5	-5,9	-10,6	15,9
Емісійне вливання НБУ	47,9	52,9	100,9	89,0	290,7
Інтервенції НБУ купівля / продаж	9,0	52,2	65,1	88,2	214,5

Джерело: складено за даними [32]

Українська влада намагається вирішити чи хоча б частково зменшити ці проблеми через операції на валютному ринку та залучення допомоги наших міжнародних партнерів. Цей спосіб буде допомагати відсрочити наслідки війни, а не як не вирішити їх. Також треба пам'ятати про те що кошти отримані від міжнародних партнерів доведеться віддавати, нехай і за малий відсоток. Тому прогнози щодо фінансового стану української економіки стають дедалі гірші.

Таблиця 2.9

Рівень умови ведення бізнесу по регіонах (%)

Регіони	Легкий	Задовільний	Складний
Львів	3	56	41
Одеса	-	29	71
Дніпро	-	25	75
Харків	-	7	93

Джерело: складено за даними [32]

І підсумовуючи все вище зазначене можна побачити що всі ці проблеми утворюють замкнене коло. Підприємці страждають через війну. Хтось має невеликі труднощі пов'язані з логістикою, відтоком кадрів за кордон. А деякі підприємці втрачають все своє майно. Зазвичай, залежить від регіону в якому компанія здійснювала свою діяльність.

В Львові підприємці оцінили умови ведення бізнесу найвище з усіх регіонів. Задовільним рівень розвитку бізнес-клімату в регіоні вважають 56% опитаних підприємців Львову. 41% підприємців стверджують, що бізнес вести складно в таких умовах. Лише 3% говорять, що вести бізнес в цьому регіоні легко. В минулому 2021 році тільки 24% опитаних вважали бізнес в Львові на сприятливому рівні.

Під час воєнного стану 63% компаній оцінюють свої витрати до 50% від доходів підприємства. 19% компаній визнають свої втрати в більш ніж 50% від доходів. Тільки 12% підприємств не мали витрат. Отримали прибуток лише 6% компаній.

В 2022 році Одеса опинилась на другому місці за умовами ведення бізнесу. 71% опитаних підприємців стверджують, що їм складно вести бізнес у одеському регіоні. Ще 29% оцінюють одеський регіон як задовільний (раніше таких було 44%). Не одна компанія на відповіла що їй легко працювати.

Кожна одеська компанія понесли втрати внаслідок воєнних дій. Хоча оцінка підприємців розділилась навпіл. Перша половина каже що їх витрати сягають більше 50% від доходу. Друга частина запевняє що оцінює втрати до 50%. [33]

Дніпро посідає третє місце в цьому списку. В порівнянні з минулим роком показник складних умов ведення бізнесу зріс з 52% до 75%. Задовільні умови відмітили 25% підприємців. При цьому до релокейту бізнесу змушені були вдатися 19% компаній.

На даний момент 75% компаній повідомляють про витрати які не перевищують 50%. А 25% компаній розповідають про втрати більше 50% від доходів .

Рис. 2.15. Найпоширеніші проблеми серед бізнесу(%)

Джерело: [32]

Компанії з Харкова мають найгірші показники задоволеності серед опитуваних регіонів (рис. 2.15.). 93% підприємств вважають що в цьому регіоні складно вести бізнес. Лише 7% компаній задоволені існуючими умовами. Хоча в минулому 2021 році задоволеними умовами ведення бізнесу в Харкові було 41% респондентів, а кількість компаній яким було складно становило 45%.

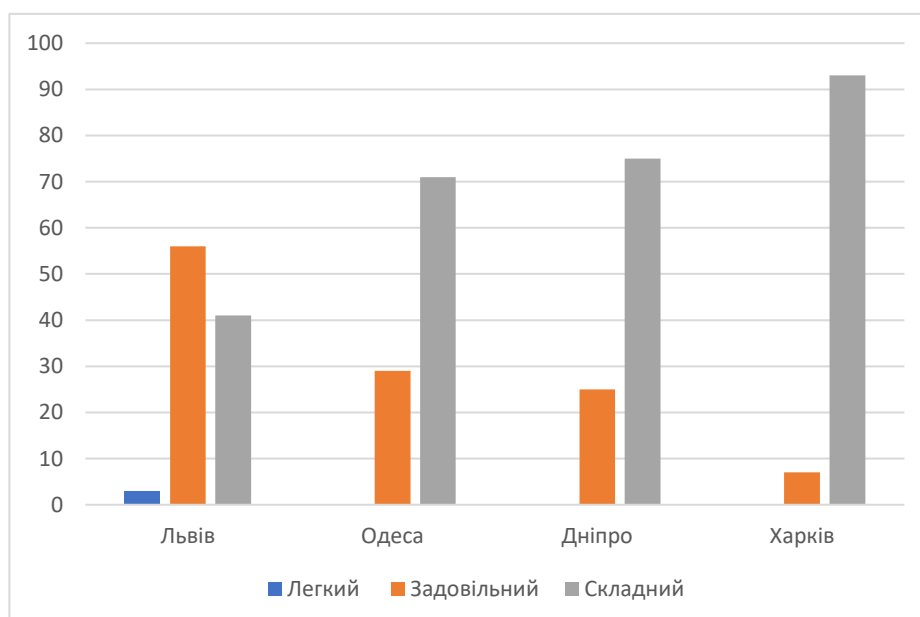

Рис. 2.15. Умови ведення бізнесу в різних регіонах

Джерело: складено за даними [33]

Внаслідок того що підприємства мають труднощі зі збереженням дохідності їм треба знижувати частку видатків. Для цього деякі компанії скорочують свій штат працівників, а інші не планують набирати нових співробітників. В цілому попит на робочу силу значно зменшився з початку року (рис. 2.16).

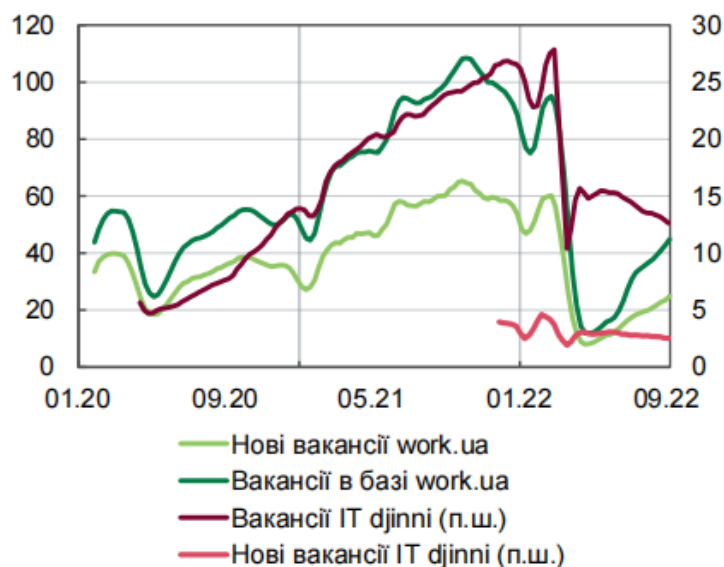

Рис. 2.16. Кореляція вакансій на ринку з 2020 року по 2022 рік[32]

Джерело: [32]

Через війну знизилась не тільки кількість вакансій а й рівень зарплатні істотно постраждав (рис. 2.17). У 36% респондентів заробітня плата значно скоротилась, 25% повідомляють що їх рівень зарплатні залишився без змін. Під скорочення потрапило 19% респондентів. Зарплатня знизилась на незначну частку - 16%. Збільшення заробітньої плати спостерігалось у 3% респондентів.[33]

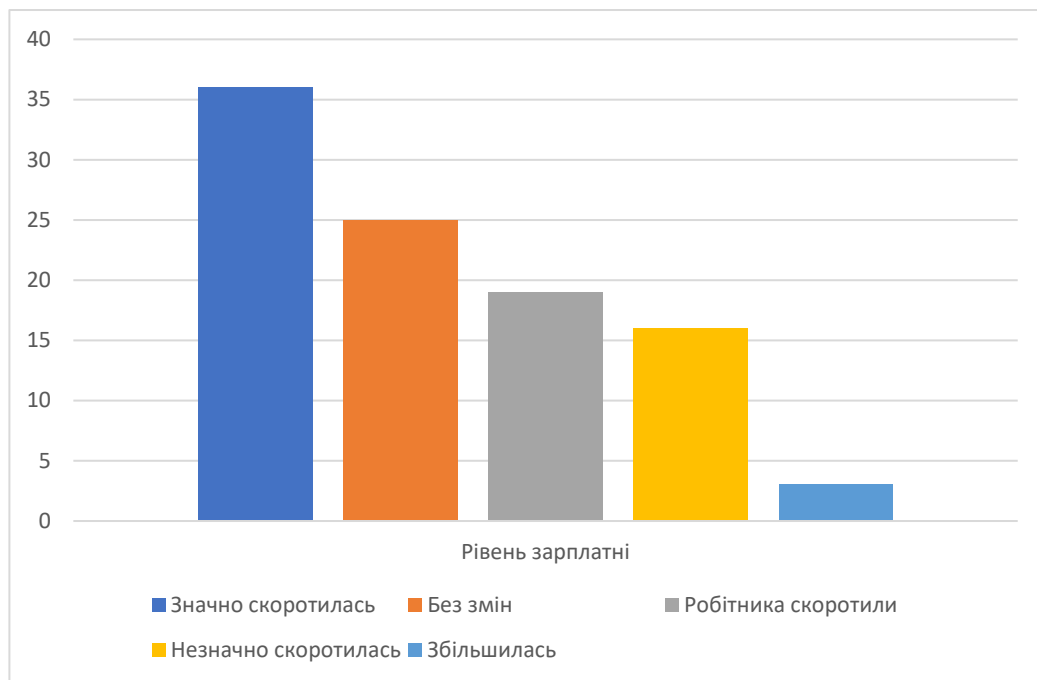

Рис. 2.17. Вплив війни на рівень заробітної плати (%)

Джерело: складено за даними [33]

Через те що компанії мають труднощі з умовами праці їх продуктивність зменшується, а іноді й зовсім сходить на нуль. Зрештою, для того щоб уникнути дефіциту товарів широкого вжитку держава знизилася оподаткування на імпортовані товари, чим позбавили вітчизняних виробників переваг. Також через те що деякі виробники призупинили або повністю зупинили виробництво, надходження до бюджету знизились, створивши дефіцит державного України. Паралельно з цим збільшились ціни на паливо та енергоносії. Вагомий внесок в пришвидшення темпів інфляції також мала корекція курсу гривні. Всі ці проблеми формують замкнене коло яке з часом буде тільки збільшуватись. Тому треба як найшвидше ввести запобіжних заходів для зменшення тиску на економіку зараз та в майбутньому.

Слід підкреслити, що зазначені в процесі аналізу негативні елементи фінансової політики продукують постійне відтворення проблем для розвитку економіки та наповнення державного і місцевих бюджетів.

Емісійне фінансування дефіциту бюджету та неспівставна з обліковою ставкою доходність ОВДП посилюють інфляційний і девальваційний тиск на бізнес, який на фоні високої вартості капіталу сприяє падінню ефективності виробництва і тінізації економіки, що знижує прибутки підприємств і бюджетні надходження. Як наслідок проблема бюджетного дефіциту і його фінансування лише загострюється. За таких умов, достатньо ймовірною є стагфляція економіки.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз зовнішнього економічного середовища та його впливу на державну фінансову політику в Україні інфляційні процеси у світі негативно впливають на зростання цін в Україні, загострюючи фінансові проблеми. Закономірне, за таких умов, підвищення процентних ставок центральних банків призводить до зростання вартості позичкового капіталу. Це робить зовнішні запозичення України більш дорогими, що негативно впливає на дефіцит бюджету.

2. Національний банк України був вимушений, на тлі різкого зростання витрат на оборону та пошкодження й руйнування багатьох підприємств, не лише відмовитися від таргетування інфляції в рамках цільового коридору, але й перейти до фінансування дефіциту бюджету за рахунок масштабної емісії гривні, що вкрай негативно вплинуло на зростання інфляції та девальвацію національної валюти. Ще однією рисою фінансової політики в умовах воєнного стану є підтримання низької доходності облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що опосередковано впливає й на рівень ставок за банківськими депозитами. Такий підхід гальмує попит на ОВДП, звужує можливості залучення коштів на фінансовому ринку, стимулює споживання й купівлю іноземної валюти, що, у свою чергу, призводить до зростання інфляції та знецінення

гривні. Окрім того, це має негативні соціальний ефект, адже втрат, передусім, зазнають незаможні верстви населення.

3. Для стимулювання розвитку економіки суб'єктам господарювання надано ряд податкових пільг на період воєнного стану, а також розширено сферу дії програму доступних кредитів. Проте вибірковість і тимчасовість лібералізації податкового законодавства заважає її перетворенню на рушійну силу наповнення державного бюджету. Аналогічний висновок можна зробити також і щодо пільгового кредитування, адже воно має вельми обмежену ресурсну базу та застосовується поки що переважно для агропромислового комплексу.

4. З початком війни дефіцит бюджету зріс через зниження доходів та зростання видатків. Причиною зростання дефіциту бюджету є нерівномірність та повільні темпи надходження міжнародної допомоги упродовж травня та на початку червня, а також слабкі залучення уряду на внутрішньому борговому ринку через неготовність підвищувати дохідність за гривневими ОВДП до ринкового рівня.

5. Для стримування розкручування інфляційної спіралі та подальшої девальвації гривні облікову ставку НБУ підвищено до 25% і запроваджено істотні обмеження на рух капіталу. Негативними наслідками цього є зростання очікуваної вартості позичкового капіталу для підприємств, погіршення інвестиційного клімату та зниження ділової активності.

6. Визначені в процесі аналізу негативні елементи фінансової політики продукують постійне відтворення проблем для розвитку економіки та наповнення державного і місцевих бюджетів. Емісійне фінансування дефіциту бюджету та неспівставна з обліковою ставкою дохідність ОВДП посилюють інфляційний і девальваційний тиск на бізнес, який на фоні високої вартості капіталу сприяє падінню ефективності виробництва і тінізації економіки, що знижує прибутки підприємств і бюджетні надходження. Як наслідок проблема бюджетного

дефіциту і його фінансування лише загострюється. За таких умов, достатньо ймовірною є стагфляція економіки

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСОВОЇ ПОЛІТИКИ В УМОВАХ ВІЙНИ ТА ПОВОЄННИЙ ЧАС

3.1. Прогнозування змін зовнішнього економічного середовища

Як було доведено в другому розділі фінансова політика та зовнішнє економічне середовище взаємопов'язані один з одним. Отже, прогнозування змін зовнішнього економічного середовища необхідно для формування фінансової політики України в умовах війни та повоєнний.

Передусім, доцільно оцінити перспективи зростання ВВП, адже вони впливають на рівень цін на енергоносії та обсяги допомоги наших зарубіжних партнерів, що опосередковано позначається на державному бюджеті України. У таблиці 3.1. прогнознi значення ВВП країн G20 на 2023 рік. Зростання ВВП США в 2023 році в порівнянні з 2022 роком оцінюється на рівні 1,348.34 млрд.дол. У Китаї в 2023 році прогнозується збільшення ВВП на 1,953.89 млрд.дол. У Японії очікується зростання ВВП з 4,912.15 млрд.дол. у 2022 році до 5,291.35 млрд. дол. у 2023 році. У решті країн G20 істотного збільшення рівня ВВП не прогнозується. Якісно інший вектор зміни ВВП має місце в російській економіці. У 2023 році в порівнянні з попереднім роком прогнозується зниження рівня ВВП росії з 1,829.05 млрд.дол. до 1,713.15 млрд.дол.

Таблиця 3.1

Прогнози ВВП країн на 2023 рік (млрд.дол.)

	Країна	2023 рік
1	США	26,695.15

Продовження табл. 3.1

1	2	3
2	Китай	21,865.48
3	Японія	5,291.35
4	Німеччина	4,564.78
5	Індія	3,893.67
6	Великобританія	3,686.94
7	Франція	3,086.23
8	Італія	2,169.38
9	Бразилія	1,980.48
10	Канада	2,362.32
11	росія	1,713.15

Джерело: складено автором на основі [32]

ВВП є узагальнюючим показником економіки будь-якої країни. Тому дані наведені в таблиці 3.1. свідчать про те що в наступному році не очікується стагнації економіки країн, які є нашими основними міжнародними партнерами і фінансовими донорами, а отже вони зможуть і надалі надавати допомогу Україні у війні з росією. Крім того, тенденції зміни ВВП у найближчий перспективі не несуть загрози обсягам українського експорту та не створюють передумов кардинальної зміни ціноутворення на ринку енергетичних ресурсів.

Також з таблиці 3.1. видно що росія змушена знизити свій об'єм ВВП, що свідчить про те що країні важко підтримувати свою фінансову стабільність. Це означає що санкції які були введені проти росії починають діяти.

За останні 40 років в США спостерігався найбільший рівень інфляції. На початку цього року рівень інфляції складав 6%. Інфляційні очікування США на наступний рік становлять 5,2% (табл.3.2). В порівнянні з останнім

значенням показника в 5,9% в жовтні місяці це трохи менше. Очікується що через три роки індекс інфляції впаде на 3%, а через 5 років знизиться на 2,3%. (рис. 3.1).

Таблиця 3.2

Очікування країн по інфляції на грудень 2022 року

Країни	Очікування	За 3 квартал
США	5.2	5.9
Великобританія	6.1	6.2
Швейцарія	3.61	3.11
Швеція	10.3	11.1
росія	12.2	12.8
Японія	2.7	2.6
Канада	7.11	6.82

Джерело: складено на основі [34]

Основна ідея Федерального комітету відкритого ринку (FOMC) центрального банку, який встановлює базові відсоткові ставки, полягає в підвищенні попиту на депозити та одночасно зробити ставки запозичення менш привабливими.

Хоча очікування щодо рівня інфляції досить позитивні є досить песимістичні погляди на стан економіки США в майбутньому. Є велика вірогідність що економіка у середньостроковій перспективі увійде в стан рецесії. Ціни на продовольство та паливо зростають, в країні збільшиться рівень безробіття, навіть не зважаючи на збільшення кількості робочих місць.[34]

У Великобританії очікують зниження інфляції з 6,2% в 2022 році до 6,1% в 2023 році. У Швейцарії прогнозується підвищення інфляції з 3,11% до 3,61%, тобто на 0,50%. В 2023 році Японія очікує зростання інфляції з 2,6% до 2,7% ,а у Канаді прогнозується підвищення рівня інфляції з 6,82%

в 2022 році до 7,11% в 2023 році. Центробанк росії планує знизити рівень інфляції з 12,8% до 12,2% у 2023 році, але такий позитивний сценарій не підтверджується міжнародними експертами.

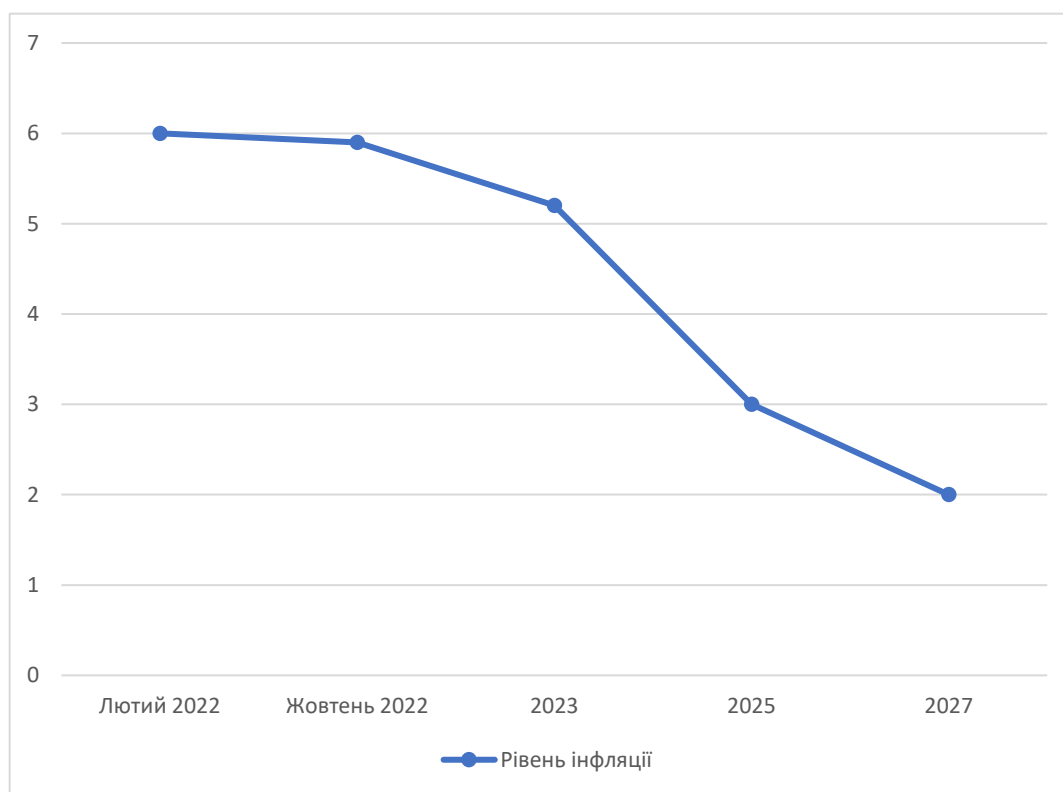

Рис. 3.1. Прогнози рівня інфляції в США на 2022 - 2027 рр. (%)

Джерело: складено автором на основі [33]

Також через війну в Україні багато країн будуть змушені підвищити витрати на оборонні бюджети. Німеччина та Японія планують витратити 2% від ВВП на оборону протягом п'яти років, а США збираються підвищити витрати до 9%.

Спостерігаючи за поточною економічною ситуацією в світі можна зробити обережний висновок щодо ймовірності помірної зростання цін на електроносії в 2023 році. Через встановлення обмежень ціни на російську нафту та в цілому на санкційний вплив на російські вуглеводні збільшить попит на нафту приблизно на 1,5% (тобто на 1,5 млн барелів на

добу). Цей показник перевищить навіть рівень попиту до ковіду. Згодом підвищиться попит на вугілля, використання якого намагались скоротити через боротьбу зі зміною клімату.

Зміни на енергетичному ринку мають такі наслідки:

- підвищення попиту на сонячні батареї. Частка сонячної енергетики зросте на 11%;

- у Франції відбудеться відкриття нової атомної електростанції. Управляти цією електростанцією буде компанія EdF, яка була нещодавно націоналізована;

- відкласти закриття своїх атомних електростанцій доведеться Південній Кореї та Німеччині;

- у Китаї вводять в експлуатацію новітній реактор швидких нейронів. Технологія цієї електростанції базується на зменшенні споживання урану та мінімізацію виробництва радіоактивних відходів;

- видобуток електроенергії за допомогою гідроелектростанцій зросте не так сильно як сонячна енергетика, на 3%. Причиною незначного росту є невпевненість щодо екологічності даного методу видобування електроенергії;

- для підтримання цін ОПЕК доведеться збільшити видобуток нафти на 2,4 млн б/д.

Якщо поглянути на галузь фінансових послуг то можна з впевненістю сказати що криза 2008 року навряд чи повториться через підвищення запобіжних заходів з боку банків. Такими засобами є:

- посилення стандартів ризику;

- збільшення резервів банків.

Ще одним негативним наслідком війни в Україні є дефіцит продовольства. Прогнозується збільшення кількості людей які недоїдають на 19 мільонів. Отже, в цілому в світі за оцінками на 2023 рік людей, які не доїдають буде 830 млн. Зниження цін на продовольство можливо лише

тоді коли попит почне спадати. Для збереження доходів споживачі замінять свої звичні продукти на дешевші.[34,35] Це вплине на економіку України, яка є одним з основних експортерів зернових та олії в світі що, відповідно, має бути враховано в процесі удосконалення податкової та кредитної політики.

3.2. Шляхи забезпечення фінансової стабілізації

На початку війни уряд прийняв рішення перейти до “ручного” управління країною, задля стабілізування фінансово-економічної системи. Цей інструмент спрацював, коли потрібно було вгамувати паніку та повернути контроль над фінансовою системою. Проте “ручне” управління не підходить для довготривалого використання в якості інструмента управління країною. Тому потрібно переходити на іншу систему управління яка буде враховувати наявний дефіцит та допоможе знайти ринкові джерела його фінансування.

“Ручне” управління фінансовою системою держави працює на таких засадах:

- інфляція та девальвація контролюються через покриття дефіциту державного бюджету емісією гривні, яку застосовує центральний банк;
- фіксація курсу гривні та збільшення валютних обмежень Національним банком;
- Міністерство фінансів встановлює низькі ставки за гривневими державними облігаціями. Цей рівень доходу не покриває інфляційний тиск та посилює девальвацію.

Як було доведено на основі аналізу в розділі 2 інфляція зараз є глобальною проблемою. Тому центральні банки більшості країн світу підвищують відсоткові ставки.

При використанні “ручного” режиму з’являються такі проблеми:

- жорстка система обмежень на операції з капіталом, занижені ставки за гривневими державними облігаціями повинні сплачувати власники знецінених накопичень в гривні;

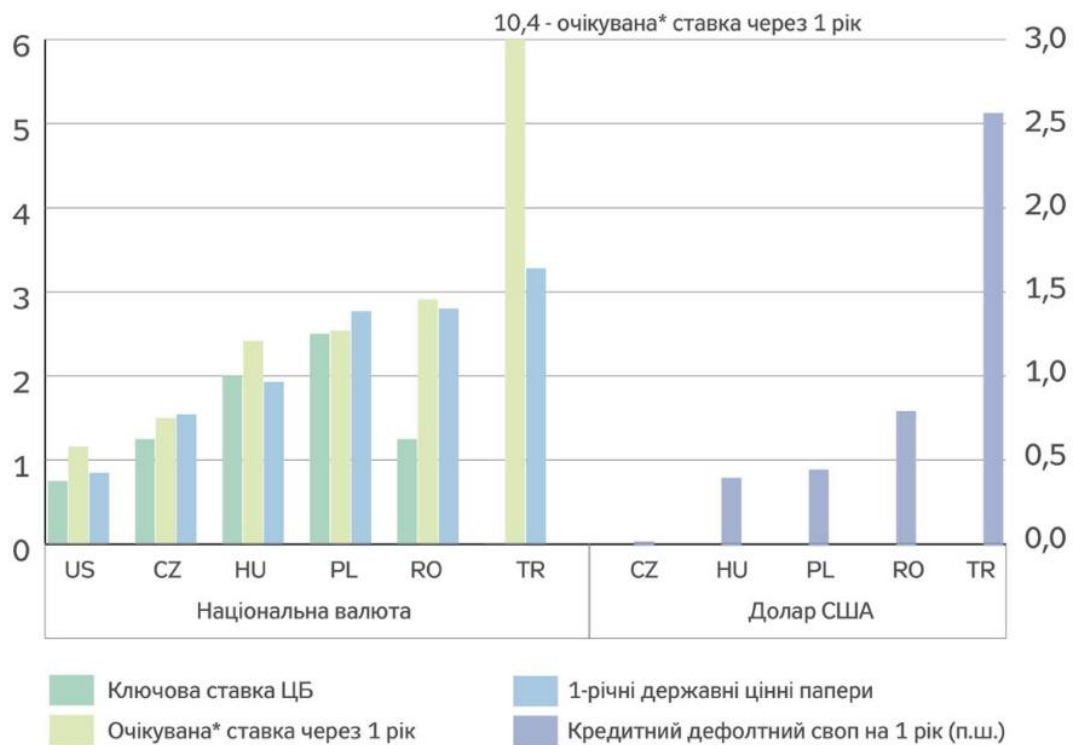

Рис.3.2. Зміни облікових ставок в 2022 році

Джерело: [32]

- фіксація обмінного курсу гривні оплачується міжнародними резервами НБУ та надходженнями експортерів. Це призводить до погіршення конкурентоспроможності експортерів і внутрішніх виробників відносно імпортерів;

- знизити податки вдається лише через наявність емісії, яку проводить НБУ та допомогу яку надають наші міжнародні партнери.

Проте перший шок від війни вже пройшов. Громадяни намагаються відновити постраждале майно, збільшити доходи. Підприємці працюють над відновленням роботи підприємств. Тому варто

переходити на ринкові механізми, за допомогою яких можна буде вирішити низку проблем, які створив “ручний” режим управління фінансовою системою держави.

Як вже було зазначено вище, існує проблема з виводом гривні з фінансової системи, для її вирішення доцільно підвищити ставки дохідності за гривневими ОВДП. Таке рішення з боку Міністерства фінансів також позитивно вплине на зростання відсоткових ставок за депозитами. При підвищенні ставки дохідності за гривневими ОВДП необхідно враховувати поточний та прогнозований рівень інфляції. Підвищення ставок допоможе знизити девальваційний тиск і призупинити вивід гривні на валютний ринок.

Внаслідок прогресуючої інфляції центральні банки США, Великої Британії, Польщі, Чехії та ін. підвищують ставки. Також в цих країнах активно зростає ціна на ОВДП, що є реакцією на збільшення рівня інфляції.

Однією з важливих проблем на даний момент є низька конкурентоспроможність вітчизняних підприємств на ринку. Ця ситуація виникла через зниження податків на імпорт. Для вирішення цієї проблеми слід повернути податки на імпортовані товари. Таке рішення має одразу декілька переваг. По-перше повернення податків на імпорт допоможе підвищити конкурентоспроможність підприємств та зменшити кількість імпортованих товарів на ринку. Одразу після цього знизиться тиск на валютний ринок. По-друге вдасться зменшити дефіцит державного бюджету шляхом сплати податків.

В комплексі, повернення податків на імпорт та підвищення цін на ОВДП, допоможуть скорегувати обмінний курс гривні. Таким чином, державі не потрібно буде штучно фіксувати курс. Треба буде лише згладжувати відхилення курсу. Доцільно буде скоротити емісію

державного бюджету та розвивати експорт (при цьому вирішивши проблеми з логістикою).

Одним з варіантів є позбавлення участі на ринку покупців державного сектору. Обсяги їх імпорту не зменшуються і не збільшуються у разі зміни курсу.

Коли перші два заходи будуть працювати, поступово можна буде прибирати валютні обмеження які встановив Національний банк України. Це сприятиме зменшенню тінізації економіки, збільшенню обігу на легальному сегменті ринку, посиленню стабільності на ньому та ліквідації множинності обмінних курсів.

Вирішення перших трьох проблем допоможуть розв'язати проблеми з втратою довіри до гривні через емісійне фінансування та відсутність можливості утримувати обмінний курс на готівковому ринку. Дуже важливо щоб ці заходи використовувались поетапно:

- повернення імпортного оподаткування та встановлення додаткового збору на некритичні категорії імпорту;
- визначення справедливої виплати власникам гривневих ОВДП;
- виведення з валютного ринку покупців державного сектору;
- поступовий перехід до плаваючого курсу гривні;
- скасування обмежень гривневої валюти;

Доцільно проаналізувати такі альтернативи економічного розвитку в Україні:

1. Формат сьогодення. В такому випадку Україні загрожує зростання дефіциту бюджету та інфляції. Гривневі заощадження значно знеціняться. При таких умовах найбільше постраждає “пересічний” українець, який більше не в силах буде підтримувати свій дохід на задовільному для себе рівні. Скоріш за все в такій ситуації звичайна людина обере еміграцію. Як наслідок зросте рівень безробіття та

"олігархізації" економіки. Така опція має бути відхилена, так як постраждає в основному звичайне населення через знецінення гривні та високу інфляцію.

2. Наступний сценарій розвитку подій це перехід на ринкову систему управління фінансовою системою. Основним елементом цієї системи є наявність ринкових джерел фінансування, які будуть покривати дефіцит державного бюджету України. Недоліки цієї системи:

- відсоткові ставки будуть підвищуватись, а це не надто приємна практика;
- обмежене кредитування;
- збільшення податків на імпортні товари.

Однак всі ці проблеми можна вирішити якщо вчасно застосувати описані вище рішення. Це допоможе знизити тиск на фінансову систему, валютний ринок та сприятиме простішому переходу від "ручної" системи управління до ринкової системи.

Основною метою при цьому є уникнення інфляції, яка поглиблює дефіцит державного бюджету та призводить до соціальної нерівності серед населення.

3.3. Перспективи розвитку фінансової політики у повоєнний час

В попередніх параграфах розділу вже були розглянуті прогнози змін зовнішнього економічного середовища та шляхи забезпечення фінансової стабілізації України. Ці пропозиції та данні можуть бути використані на сьогоdnішньому етапі, але коли війна з росією закінчиться з'явиться потреба в плануванні подальшого розвитку країни. Отже доцільно обґрунтувати пропозиції щодо перспектив розвитку фінансової політики у повоєнний час.

Через війну велика кількість інфраструктури пошкоджена чи повністю знищена, фінансова система виснажена дефіцитом бюджету. Очевидно, що на момент закінчення військових дій на території України таких збитків буде набагато більше. Тому для відновлення економіки потрібні значні обсяги фінансування. Досить очевидно що основним джерелом відновлення української економіки будуть кошти наших міжнародних партнерів у вигляді грантів, позик чи іншої фінансової допомоги.

Тому зараз потрібно визначитись з системою відновлення. Основними вимогами до такої системи повинні бути: наявність чіткої звітності, прозорість, ефективність, відсутність бюрократії. Ці всі вимоги потрібні для того щоб не втратити довіру міжнародних партнерів і отримувати допомогу поки це необхідно.

За всю історію світу Україна не перша потребує міжнародної допомоги через надзвичайні обставини. В цьому контексті, доцільно розглянути кілька успішних прикладів акумулювання та використання міжнародних коштів. Кожна країна та ситуація індивідуальна тому важливо уважно проаналізувати кожний приклад та виділити те, що могло б спрацювати в нашій країні.

План Маршалла (The US Economic Recovery Act of 1948) був запроваджений для відновлення Європи після Другої світової війни. США фінансувало цю програму для допомоги країнам Європи. Хоча деякі країни Європи теж були змушені періодично робити внески.

Для того щоб слідувати наскільки чітко виконується програма було створено дві організації:

- Адміністрація економічного співробітництва (ЕСА) зі сторони США;
- Європейська організація європейського економічного співробітництва (ОЕЕС).

Для втілення цієї програми в життя знадобилися значні обсяги фінансування. Приблизно 5% від коштів виділених на допомогу країнам Європи були використані для утримання адміністративної частини. ЕСА повинна була контролювати процес виконання базових макроцілей програми, збільшення виробництва, зміцнення національних валют, відновлення та розвиток європейських економік. Вона мала центральний офіс в Парижі та представництва в кожній країні Європи.

З кожною країною договір складався індивідуально на двосторонній основі. В цих договорах визначались зобов'язання та вимоги до виконання цілей та задач програми.

Завданням ОЕЕС, створеної за згодою країн-учасниць, була розробка рекомендацій та координація розподілу допомоги між 16 країнами за попередньо погодженим алгоритмом. Організація аналізувала економічні показники та потреби країн, розробляла план та визначала напрямки інвестиційних проектів. Крім того, європейська частина управління програмою просувала спільне проведення країнами важливих реформ.

Для відновлення Європи за планом Маршала за чотири роки було виділено 13,3 млрд дол. З цієї суми в формі грантів було видано 89%, у формі кредитування видали 11% від 13,3 млрд. дол. Для навчання та підготовки професійних кадрів було виділено трохи менше 1%.

США надавала кредити на 35 років, 4 роки були пільговим періодом(рис.3.3). Ставка за кредитами становила 2,5% річних. Одразу після отримання фінансування як правило кошти витрачались на товари першої необхідності. Наприклад їжа, ліки, паливо та добрива. Після певного періоду часу фінансування було спрямовано на більш глобальні цілі, такі як закупівля сировини та обладнання для запуску виробництва. ЕСА контролювала та затверджувала всі проекти для розвитку економіки.

Робота програми виглядала таким чином:

1. США передавала фінансову допомогу фондам країн Європи;

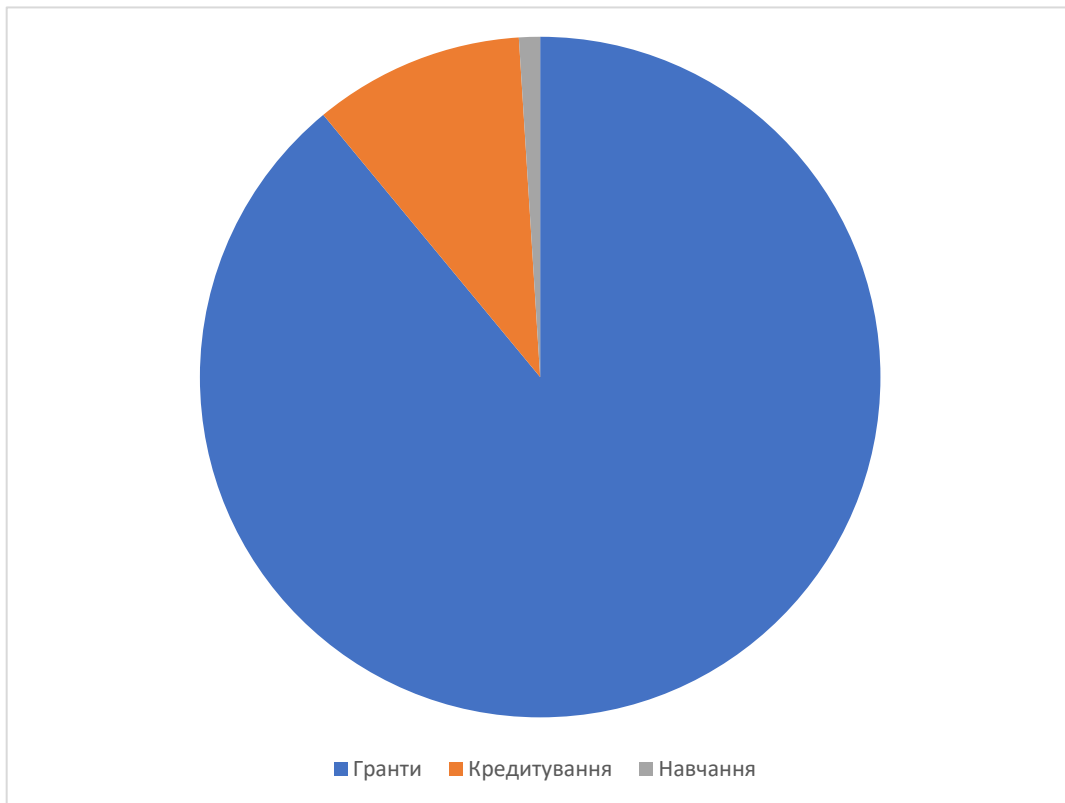

Рис. 3.3. Фінансування Європи за планом Маршала

Джерело: складено автором на основі [35]

2. За допомогою цих коштів країни-реципієнти закуповували продукцію у американських постачальників в доларах;
3. Громадяни цих країн купували товари в місцевій валюті;
4. Виручені кошти використовувались для покриття боргу та розвитку країни.

Ця програма допомогла 16 країнам Європи. ВВП цих країн зріс в середньому на 33%. Промислове виробництво зросло на 55% (+35% до довоєнного рівня) та на 37% зросло сільгосподарське виробництво (+11% до довоєнного рівня). Результати реалізації Плану Маршалла показано на рис. 3.4.

Громадянська війна в Сирії.

Інший варіант фінансування застосовується підчас громадянської війни в Сирії. Для підтримання Сирії був заснований Трастовий фонд ЄС у відповідь на сирійську кризу (The EU Regional Trust Fund in Response to the Syrian Crisis, EUTF).

Для того щоб контролювати використання коштів які виділяються на розвиток Сирії був створений трастовий фонд, яким управляє Єврокомісія. На забезпечення його функціонування йде 1% фінансової допомоги призначеної для боротьби з наслідками громадянської війни в Сирії. Трастовий фонд ЄС заснований 52 державами. Там також присутні країни які не входять до ЄС, міжнародні та неурядові організації, інституції ЄС. Фонд створювався для об'єднання зусиль при допомозі та відбудовуванні Сирії, надання їй гуманітарної допомоги.

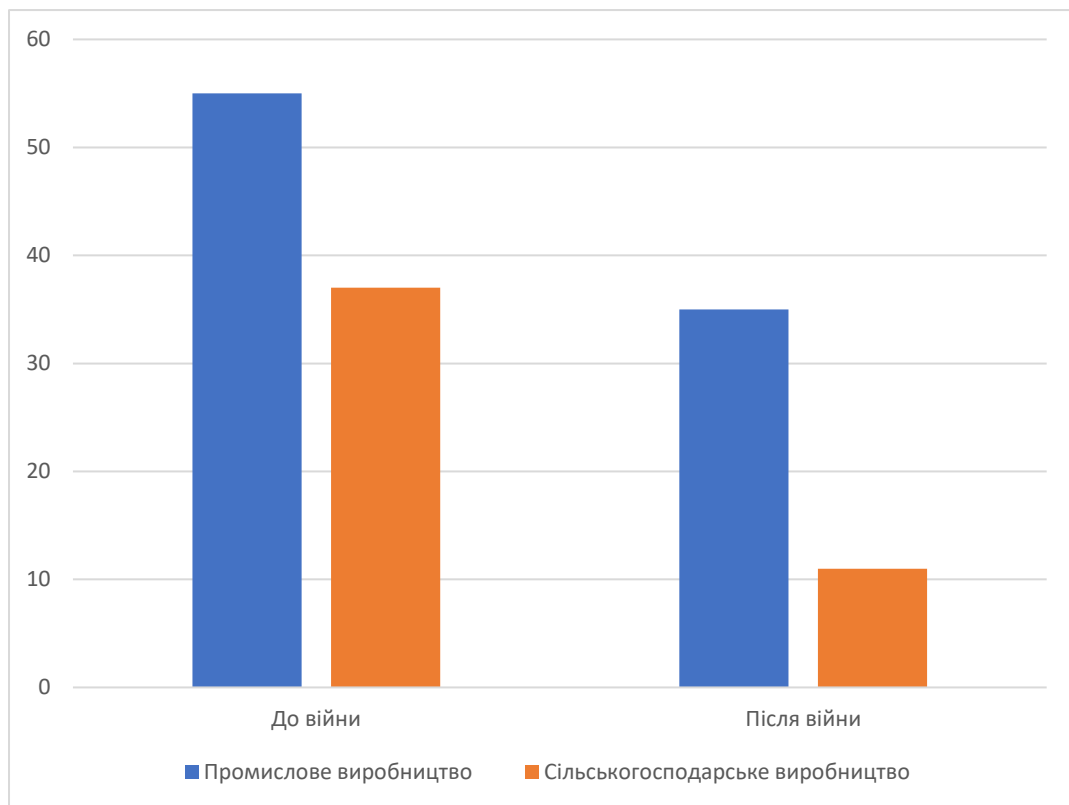

Рис. 3.4. Виробництво в Європі до війни та після

Джерело: складено на основі [35]

Трастовий фонд ЄС включав в себе 52 держави. Там також були присутні країни які не входять до ЄС, міжнародні та неурядові організації, інституції ЄС. Фонд створювався для об'єднання зусиль при допомозі та відбудовуванні Сирії, надання їй гуманітарної допомоги.

Для того щоб контролювати використання коштів які виділяються на розвиток Сирії був створений трастовий фонд, яким управляє Єврокомісія. На забезпечення його функціонування йде 1% фінансової допомоги призначеної для боротьби з наслідками громадянської війни в Сирії. А для забезпечення прозорості в використанні зібраних коштів за діяльністю трастового фонду спостерігає Європарламент (через розгляд аудиторських висновків та щорічних звітів) та OLAF (Антикорупційне агентство ЄС).

Сирія зазвичай отримує нову хвилю фінансової допомоги після «Брюсельських конференцій» у вигляді грантів та кредитів, які кожен рік йдуть приблизно в відношенні 50/50. Після останньої конференції 9-10 травня 2022 року Сирія отримала фінансову допомогу в розмірі 6,4 млрд. євро.

Основні напрямки фінансування Сирії:

- освіта;
- фінансова допомога населенню;
- медицина;
- соціальні ініціативи;
- безпека.

Контроль цієї програми відбувається за допомогою системи звітів:

- 1.Піврічний звіт на основі Брюсельської конференції (скільки грошей отримали, скільки витратили, які проекти плануються та який це мало вплив на економіку Сирії);
2. Звіти по проектах;
3. Оцінка виконання планів проекту.

В результаті роботи цієї системи за 8 років було втілено в життя 120 проектів, в яких було задіяно більше ніж 8,4 мільйони громадян Сирії.

Міжнародна фінансова допомога розповсюджується не лише на країни, постраждалі внаслідок війн. Від землетрусу в Гаїті 2010 року постраждало багато людей. 220 тисяч людей загинули, ще 300 тисяч були поранені, а 1,5 млн мешканців залишилися без домівок. За оцінками місцевого уряду, близько 300 тисяч будинків були зруйновані або суттєво пошкоджені, Гаїті понесла такі витрати - 60% адмінбудівель, підприємств та економічної інфраструктури, 80% шкіл та більше 50% лікарень (рис. 3.5).

Для вирішення цієї проблеми була створена IHRC, тобто Тимчасова комісія з відновлення Гаїті. Основним завданням цієї організації була координація фінансових потоків, для досягнення короткострокових та довготрих цілей, надання інформації про виконання планів програми міжнародній спільноті.

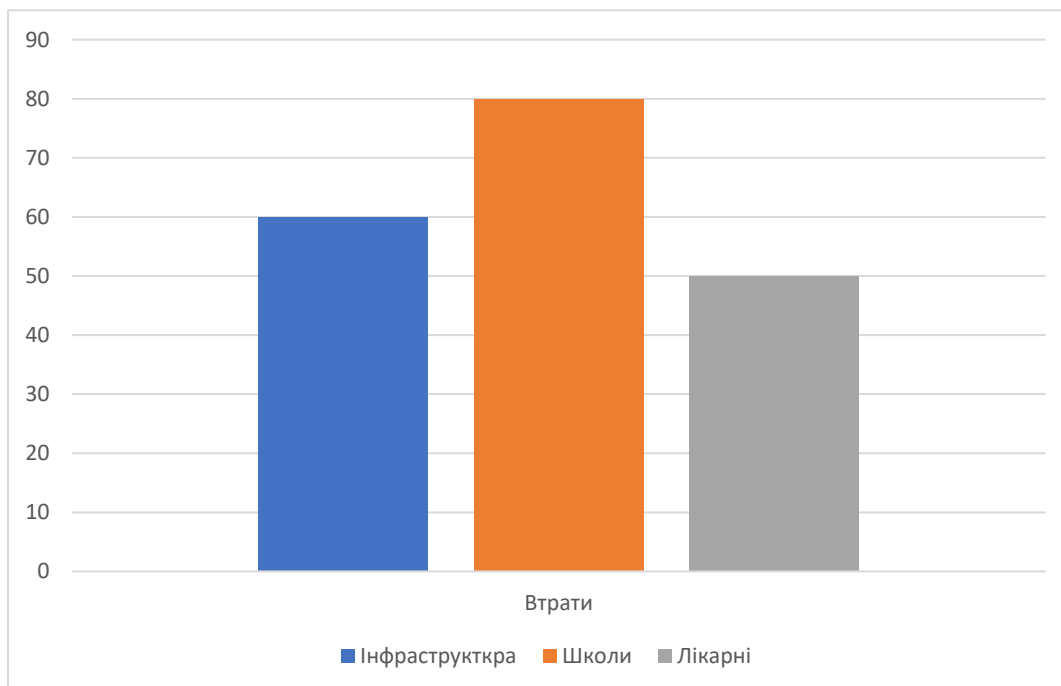

Рис. 3.5. Втрати Гаїті після землетрусу в 2010 році

Джерело: складено автором на основі [35]

До землетрусу подібної організації в Гаїті не було, тому її створили спеціально для вирішення проблем пов'язаних з цією катастрофою, на 18 місяців. Також допомагали з управлінням цією системою Прем'єр-міністр Гаїті та Спеціальний посланник ООН.

Окрім IHRC в Гаїті за відновленням країни слідували:

- правління Комісії, до складу якого входили представники виконавчої, законодавчої та судової влади Гаїті, профспілок, приватного сектору, а також представники донорів;
- офіс ефективності та підзвітності, який використовувався для поглибленого моніторингу прийнятих проектів;
- інші інституції направлені на відновлення, які були створені урядом Гаїті.

Під час роботи Тимчасової комісії з відновлення Гаїті, а саме в 2010-2011 роках, було виділено \$5,6 млрд, на 1,74 млрд більше, ніж початково було потрібно для відновлення. 60% допомоги було виділено у вигляді грантів окремим реципієнтам. Через Фонд реконструкції Гаїті прийшло 13% від наданої допомоги.

Однак, для того щоб отримати фінансування через Фонд реконструкції Гаїті потрібно було мати чіткий план проекту, який повинен бути реалізований. IHRC досить серйозно ставився до виділення коштів на проектній основі.

В результаті за 10 років (з 2010 по 2020 роки) на відновлення Гаїті було виділено 13,3 млрд. доларів. Більше половини, а саме 55% допомоги надали організаціям, уряд країни отримав 12%, приватний сектор- 33%. (рис.3.6).

За час дії програми ВВП Гаїті виріс на 4%, кількість переселенців які отримали постійне житло склала 90%. Програма допомогла відновити коло 300 км доріг.

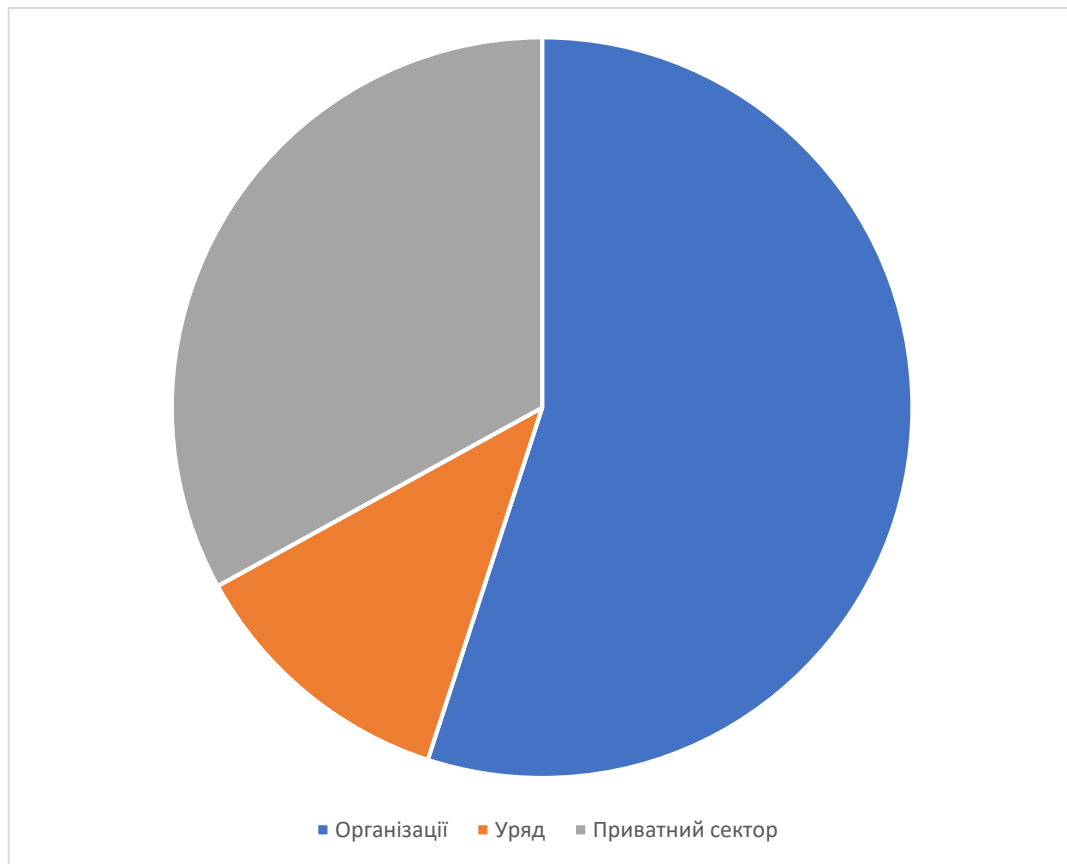

Рис. 3.6. Допомога Гаїті 2010 - 2020 роки

Джерело: складено автором на основі [35]

Ще однією країною, яка постраждала від природної катастрофи стала Індонезія. Там у 2004 - 2005 роках постраждали такі регіони як Ачех та острів Ніас. Так як збитки дорівнювали приблизно 4,5 млрд дол., для відновлення країни знадобилась не тільки зусилля уряду а й допомога міжнародних партнерів.

Щоб контролювати процес відновлення країни створили Агентство з реконструкції та відновлення (BRR) який мав працювати 4 роки.

Завданнями BRR були:

- скоординувати донорську допомогу з конкретними локальними потребами;
- слідкувати за точністю виконання планів по відновленню Індонезії постраждалої від катастрофи природного характеру;

- забезпечувати прозорість процесу фінансування та реалізації проектів.

Проте Агентство не могло керувати проектами самотужки, адже їх кількість становила 20 тисяч. Отже було залучено приблизно 653 фонди фінансування та 564 партнери які контролювали виконання проектів.

Ще одним важливим компонентом цієї системи був Мультидонорський трастовий фонд (MDTF), який діяв до 2012 року під управлінням Світового Банку. Мультидонорський трастовий фонд об'єднав приблизно 15 донорів та декілька приватних великих організацій. Також MDTF встановив партнерські відносини з Азійським банком розвитку та ПРООН. Фонд фінансував як нові проекти так і допомагав із програмами відновлення.

MDTF відповідав за:

- підготовку звітів про використання бюджетних коштів;
- інтеграцію з державним бюджетом цієї країни;
- прозорість та доброчесність в використанні допомоги міжнародних партнерів.

7 млрд дол. було виділено в цілому на відновлення Індонезії, з них 10% припадає на Мультидонорський трастовий фонд. Для більш вдалого виконання плану в Індонезії використали поетапний підхід до фінансування. По-перше виділили фінансову допомогу для відновлення будинків та громад. Наступною виділили фінансову допомогу для відновлення інфраструктури. Нарешті, підтримали проекти економічного розвитку.

Після вдалого відновлення провінції Ачех її досвід використали і в інших провінціях країни. Разом з цим створили план відновлення на майбутнє, якщо ситуація з землетрусом повториться та забезпечили країні «подушку безпеки».

Холодна війна

Вагомим джерелом фінансування є створений на початку 1990-х Європейський банк реконструкції та розвитку (EBRD), основною функцією якого є підтримка та розвиток ринкової економіки, бізнесу. Структура управління EBRD:

- Рада керуючих як основний орган управління. Від кожного банку-учасника висуваються по два представника, а саме керуючий та заступник;
- Рада директорів є виконавчим органом. Всі основні задачі, поточна діяльність знаходиться під відповідальністю Ради директорів;
- Президент, який очолює цей банк.

EBRD займається лише цільовим кредитуванням. Кожен проект проходить перевірку, його аналізують менеджери EBRD щодо відповідності проекту умовам організації та очікуваних витрат.

Після аналізу проект відправляють на затвердження до Ради директорів. Якщо Рада директорів схвалить проект та сторони підпишуть угоду організація отримає кредитні кошти.

За цією програмою приблизно 60% від фінансової допомоги надається приватному сектору, а допомога державному сектору становить приблизно 40% від наданої фінансової допомоги (рис.3.7).

За 30 років свого існування Європейський банк реконструкції та розвитку реалізував понад 6000 проектів, інвестував майже 150 млрд євро. EBRD вдалось об'єднати 71 країну та дві інституції за для спільної роботи над розвитком ринкової економіки та підприємництва.[35]

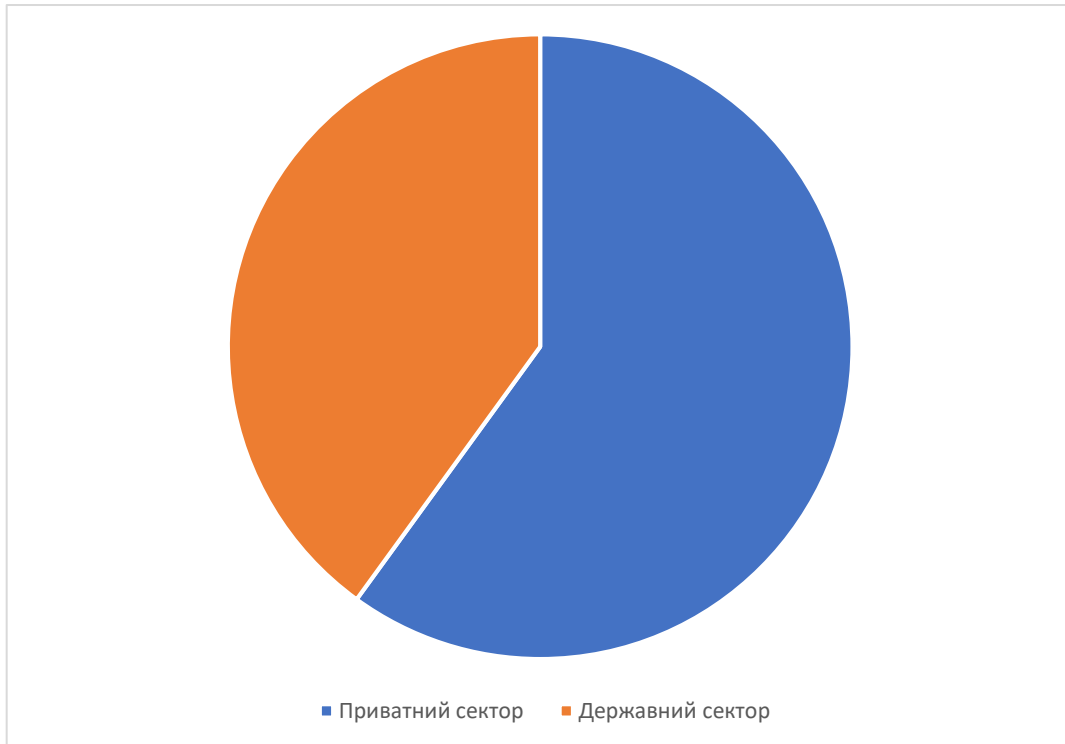

Рис. 3.5. Розподіл фінансової допомоги по секторах економіки

Джерело: складено на основі [35]

Викладене вище є прикладами успішних моделей міжнародної фінансової допомоги, перелік яких не є вичерпним. Кожна модель є індивідуальною та відрізняється від інших структурою управління, розподілом відповідальності між відділами, вимогами до організацій яким збираються надавати допомогу.

Є також не надто успішні варіанти відновлення, як наприклад відновлення після Боснійської війни. За цією моделлю була не надто продумана система координації донорів та управління потоками коштів які надходили для відновлення.

Для України доцільно буде розробити індивідуальну систему відновлення, яка буде враховувати кількість боргів та збитків що понесла та ще може понести (через те що війна ще не закінчилась) Україна. Доречно буде розробити таку систему контролю над фінансуванням, щоб прозоро та ефективно управляти донорськими надходженнями.

Найважливішою вимогою є розробка такої моделі, яка допоможе не повернути Україну на довоєнний рівень а дозволить розвиватися[35].

На даний момент існують різні пропозиції щодо зміни елементів системи управління економікою України (рис.3.8). Одним з таких виступає реформа “Все по 10%”. Ця ідея надійшла з офісу Президента. Сутність цієї реформи полягає в тому, щоб зробити такі податки як ПДВ, податок на прибуток підприємств та податок на доходи фізичних осіб на рівні 10% кожен. Зараз ці податки складають:

- ПДВ - 20%;
- податок на прибуток підприємств - 18%;
- податок на доходи фізичних осіб - 18%.

Разом основною програмою пропонується також скасувати ЄСВ - єдиний соціальний внесок, який наразі становить 22%, та підвищити військовий збір до 3%. В додатку до цього планується зробити систему покарання за повне чи часткове ухилення від сплати податків жорсткішою, скасувати усі податкові пільги, а також скасувати банківську таємницю. Отже держава матиме повний доступ до інформації про платників податків та їх рахунки.

Команда президента намагалась запустити цю реформу набагато раніше, ще до пандемії ковіду. На початку 2022 року, приблизно за два тижні до 24 лютого, обговорювалась можливість проведення реформи “Все по 10%”, але вторгнення росії на територію України призупинило реалізацію цього плану.

Основні постулати реформи “10-10-10” зазнали критики з боку фахівців у галузі оподаткування. Існують побоювання що через проведення цієї реформи дефіцит державного бюджету збільшиться в рази. Для того щоб зменшити навантаження на певні пункти податкової системи потрібно насамперед знайти нові джерела наповнення бюджету, які компенсують витрати.

Назва податку/збору	Чинна ставка	Пропонована ставка у реформі Гетманцева	Пропонована ставка у реформі Шурми	База оподаткування
На прибуток підприємств	18%	18%	10%	Різниця між доходами та витратами підприємства (чистий прибуток)
На доходи фізосіб	18%	30%	10%	Дохід громадянина (заробітна плата, проценти за депозитом, дохід від продажу майна тощо)
На додану вартість	20%	20%	10%	Входить у вартість товару для кінцевого споживача
Військовий збір	1.5%	0%	3%	Дохід громадянина (заробітна плата, проценти за депозитом, дохід від продажу майна тощо)
ЄСВ	22%	0%	0%	Фонд заробітної плати працівника до вирахування податків на дохід

Рис. 3.8. Варіанти реформи податкової системи

Джерело: [36]

Основні постулати реформи “10-10-10” зазнали критики з боку фахівців у галузі оподаткування. Існують побоювання що через проведення “10-10-10” дефіцит державного бюджету збільшиться в рази. Для того щоб зменшити навантаження на певні пункти податкової системи потрібно на самперед знайти нові джерела наповнення бюджету, які компенсують витрати.

Тим паче, що зараз через збройний конфлікт з росією в Україні збільшились витрати на армію. Паралельно з цим надходження до бюджетної системи зменшились через те що багато підприємств зупинило свою роботу тимчасово чи зовсім. Зріс розрив у доходах та видатках (рис. 3.9.).

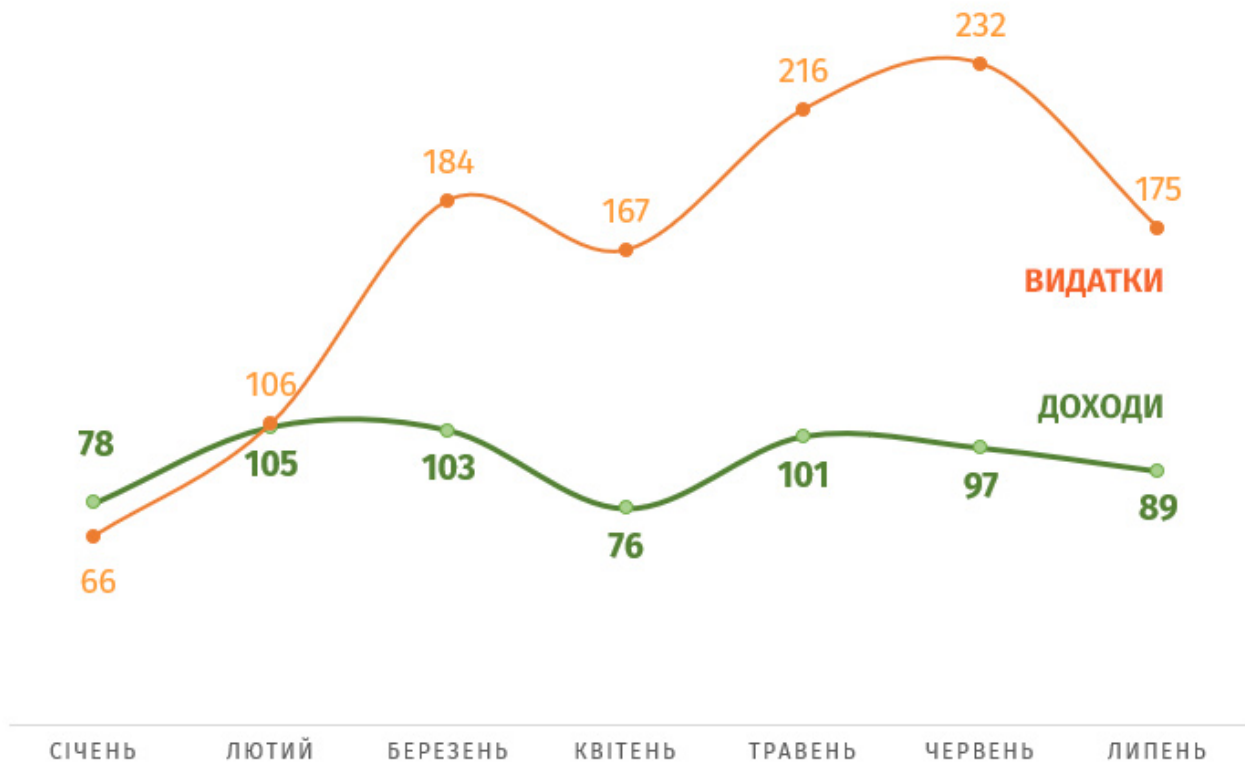

Рис. 3.9. Розрив у доходах та видатках в 2022 році (млрд. грн.)

Джерело: [36]

Враховуючи велику різницю між доходами та видатками досить небезпечно проводити такого виду реформу зараз. Витрати на армію кожен місяць складають не менше 100-120 млрд грн.(додати ще виплати заробітньої платні лікарям, рятувальникам вчителям та іншим працівникам бюджетної сфери), а сума доходів становить приблизно 80-100 млрд грн.

Доходної частини державного бюджету не вистачає, тому частину державі доводиться позичати, частину надають міжнародні партнери. Деяка частка йде від залучення ОВДП. Та останнім джерелом є емісія гривні.

Проте такий інструмент як грошова емісія є досить небезпечним інструментом. Використання її на довготривалий термін потягне за собою

гіперінфляцію. Тому в даний момент доцільніше було б змінити податкову систему шляхом оптимізації податків.

Для більш чіткого розуміння наслідків реформи “10-10-10” була розроблена модель яка показує вплив цієї реформи, якщо вона б працювала з 1 січня 2022 року(рис. 3.10.).

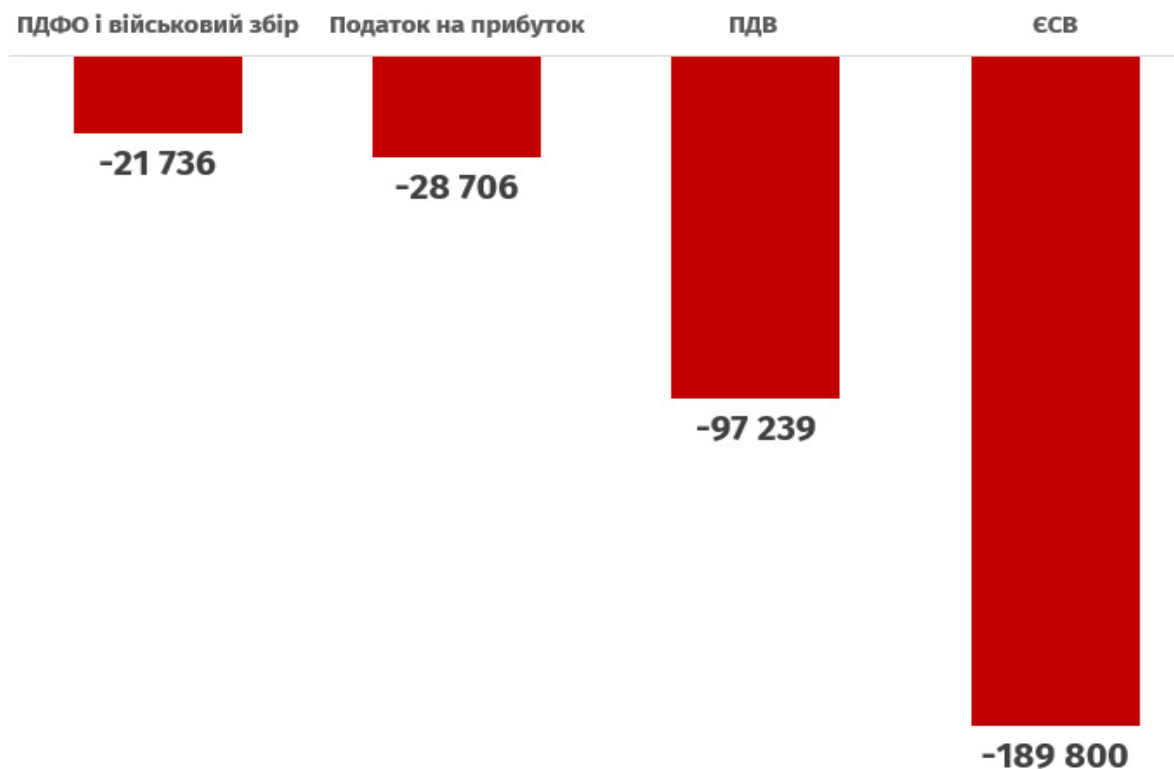

Рис. 3.10. Вплив реформи “10-10-10” в 2022 році (млрд. грн.)

Джерело:[36]

Таким чином вже до червня 2022 року податкові надходження в цілому знизились б на 147,68 млрд грн. ПДВ знизився б на 97,24 млрд грн, податок на доходи фізичних осіб – на 21,7 млрд грн. Надходження від прибутку підприємств були б меншими на 28,7 млрд грн. Окрім зменшення розміру цих трьох джерел податкових надходжень істотним є ще ефект від скасування ЄСВ, який сьогодні займає досить вагому частку наповнення наповнення державного бюджету.

При цьому сплату податків для всіх в повному обсязі і без виключень автори реформи розглядають як компенсаційний механізм поповнення державного бюджету. Такий компенсаційний механізм в нашій країні в даний момент є доволі ненадійним, навіть з системою штрафів та покарань. Окрім цього не повинні стати виключенням олігархи чи наближені до них.

Додатковими умовами є повернення довоєнних акцизів та ПДВ на пальне, а також до кінця війни запровадити податок 10% на купівлю валюти.

Компенсаторами які покривають дефіцит бюджету за цією реформою є:

- збільшення екологічного податку;
- підвищення ставок ПДВ для фармпродукції та пального з 7% до 10%;
- підвищення акцизів на табачні вироби та алкоголь.

За прогнозами авторів реформи “10-10-10” після введення реформи дефіцит зріс би приблизно на 48 млрд грн. Проте фахівці Київської школи економіки (КШЕ) після проведення незалежного аналізу цієї реформи прийшли до висновку, що дохід державного бюджету може впасти на 30% - 40%.

Найважча частина цієї реформи є скасування ЄСВ, проте ЄСВ є основним джерелом поповнення Пенсійного фонду. Скасування ЄСВ це фактично відмова від соціального страхування з боку держави. Також держава за цією реформою знімає з себе відповідальність за підтримку пенсіонерів та людей які тимчасово чи назавжди втратили працездатність.

Однак, як показує практика завжди будуть такі суб'єкти оподаткування які не платили податки і не будуть платити податки навіть якщо вони знизяться до 10%. Також є ймовірність того що зниження податків в умовах війни буде сприйматись не як покращення інвестиційного клімату та заклику працювати не ухиляючись від податків, а як передумова до погіршення економічної стабільності.

Ще одним аргументом проти цієї реформи є невідповідність до правил Євросоюзу. Вступ до Євросоюзу є основною ціллю України вже декілька років. А така реформа закриває євроінтеграційні прагнення для України, адже згідно з чинними європейськими податковими правилами ПДВ не має бути нижче ніж 15%. Проте рівень ПДВ обіцяють переглянути через декілька років для того щоб все таки відповідати всім вимогам Європейського союзу.

Цю реформу буде не тільки складно відтворити в життя з мінімальними втратами для економіки України, а й складно буде пояснити міжнародним партнерам сенс її вводу саме зараз. Навіщо донорам надавати фінансову допомогу країні, яка зменшує свої доходи спеціально та навпаки збільшує видатки.

Одним з аргументів за реформу “10-10-10” є те що зниження податків сприяє інвестиціям в економіку країни. Проте в період воєнного часу це в принципі не має сенсу тому що існує загроза втратити всі свої інвестиції через російські ракети.

Тому має сенс розглянути введення цієї реформи після війни, але з урахуванням зауважень, зазначених вище. Як вже було сказано раніше від цієї реформи чекають покращення інвестиційного клімату в країні. Однак і до війни податки не були основною перешкодою для інвесторів (рис. 3.11). Розмір податкових ставок не зазначався в опитуваннях інвесторів навіть з-поміж десяти найвагоміших факторів несприятливого інвестиційного клімату країни. Традиційно головними проблемами були й залишаються недовіра до судової системи, корупція та монополізація ринків олігархами.

В рейтингу на рисунку 3.11. можна побачити пункт складне податкове адміністрування й можливо реформа “все по 10%” допомогла б в цьому питанні, але складність податкової системи була лише на 6-му місці в рейтингу проблематичності.

Головною фінансовою проблемою України в умовах війни є зростаючий державний борг та висока вартість його обслуговування. Україна має два види боргів зовнішній (міжнародні партнери) та внутрішній (кошти залучені на внутрішньому ринку).

Для того щоб повернути всі борги Україні перш за все потрібно збільшити дохідну частину над видатковою. Проте реформа “Все по 10%” не сприяє розв’язанню цієї задачі.

П1. Що, на вашу думку, найбільш суттєво перешкоджає іноземним інвестиціям в Україну?

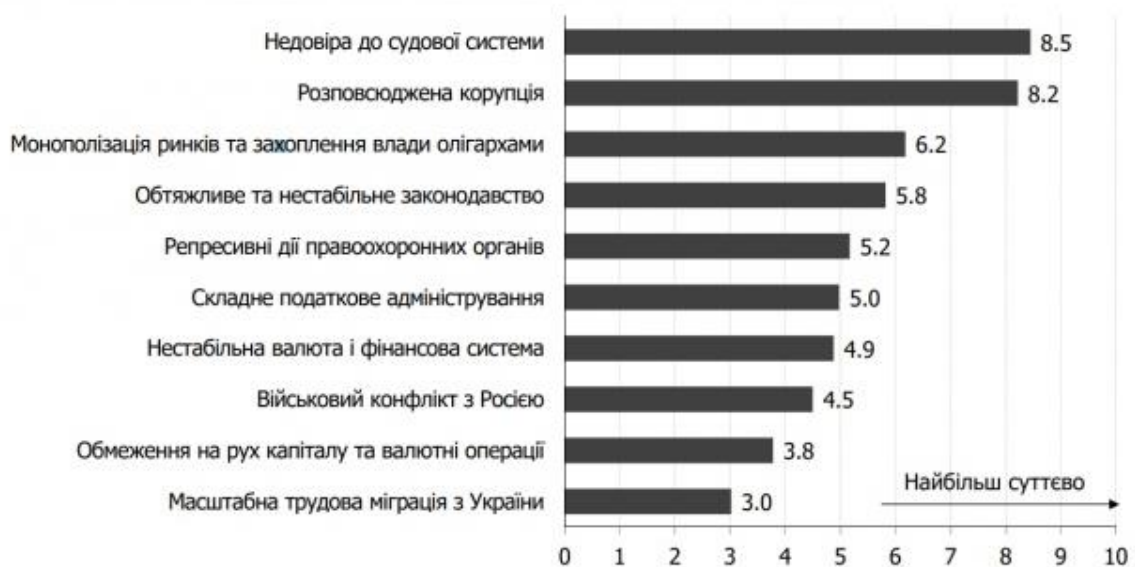

Рис. 3.11. Рейтинг перешкод іноземним інвесторам на 2020 рік

Джерело: [36]

За умови її запровадження постає питання обґрунтування дієвих компенсаторів і перегляду видаткової частини бюджету (рис. 3.12.). Доведеться відмовитись від багатьох соціальних виплат та великих проектів. Окрім того, витрати бюджету зростатимуть через продовження руйнування критичної інфраструктури та виробничих потужностей підприємств внаслідок бойових дій.

Наступний аргумент проти реформи “все по 10%” це необхідність відбудовувати пошкоджену в результаті бойових дій інфраструктуру.

Безумовно, є зовнішні джерела фінансування цих витрат. Наприклад для відшкодування шкоди яку завдала росія було створено такий проект як “росія заплатить”. На 8 серпня 2022 року росія вже повинна виплатити Україні 110,4 млрд дол. і це тільки для задокументованих пошкоджень інфраструктури. В силу активного збройного конфлікту кількість збитків буде тільки зростати.

Альтернативним джерелом є фінансова допомога міжнародних партнерів від яких за 10 років Україна сподівається отримати 750 млрд дол.

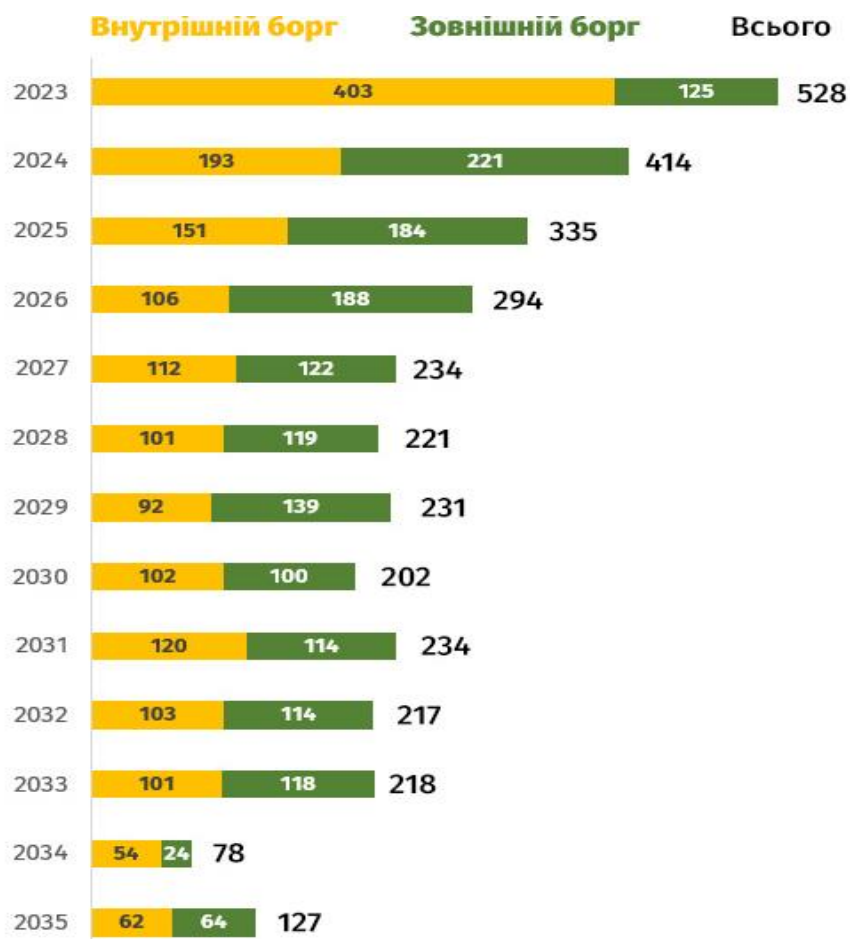

Рис. 3.12. Заборгованість України з 2023 по 2035 роки

Джерело: [36]

Також можливий сценарій коли план по відновленню України не можна буде реалізувати чи то через економічні проблеми в світі чи через високу небезпеку на території України яка залишилась після війни.

Тоді фінансування відновлення інфраструктури повністю ляже на плечі платників податків. У такій ситуації реформа зі зниженням податків виглядатиме вельми проблематичною.[36]

Реформа “10-10-10” досить суперечлива тема. Вводити цю реформу в період воєнних дій досить складно та й не логічно, ніхто не буде інвестувати в країну в якій війна. Досить високий шанс залишитись з нічим через російську ракету. Після перемоги України також досить дивно тому що для відновлення економіки та інфраструктури потрібна величезна кількість коштів, а зниження податків тільки скорочують цю кількість коштів яку треба було б залучити.

Дієвим інструментом грошово-кредитної політики, спрямованим на відновлення економіки України є кредити 5-7-9%.

Малий бізнес може отримати кредит у банку, який бере участь в цій програмі, під звичайні відсотки, а держава компенсує частину суми. Наразі програма реалізується через такі банки-партнери: ПриватБанк, Укргазбанк, Ощадбанк, Укрексімбанк, Альянс, Банк Львів, ПУМБ, Райффайзен Банк, Таскомбанк, Восток, Кредобанк, Креді Агріколь, Альфа Банк, Глобус, Кредитвест, Мегабанк, Метабанк, МІБ, Правекс Банк, Укрсиббанк, Скай банк, Альтбанк, Полтава-Банк, Кристалбанк, РВС Банк, Мотор-Банк, ОТП Банк, Полікомбанк, АП Банк, Прокредит, Український капітал, Акордбанк, Конкорд, МТБ, Піреус банк МКБ, Асвіо банк, КІБ, Південний, Радабанк, Банк Кредит Дніпро. Подати заявку на отримання такого кредиту можна на протязі дії воєнного стану.

Програма 5-7-9% має такі позитивні сторони:

- низькі відсоткові ставки, а саме 0.00 %, 3.00 %, 5.00 %, 7.00 % або 9.00 % річних відповідно до умов програми;

- достатньо тривалий термін кредитування (до 5 років), що уможлиблює реалізацію інвестиційних проєктів;
- надання кредитів для стартапів;
- можливість оформити заявку онлайн через прозорість умов та зрозумілих для клієнта вимог.

Проте, існують певні умови надання кредитів за програмою 5-7-9%, з поміж яких варто виділити такі:

- додаткові витрати в вигляді комісії за видачу кредиту, страхування предмету застави і т. д.;
- істотні вимоги щодо застави;
- необхідність інвестування власних коштів.

Доступні кредити 5-7-9% видаються сумою в 60 млн грн. Для підприємств, які вже працювали сума внеску складає мінімум 10% від суми наданого кредиту. Новачки забов'язані внести 15% від суми кредиту. Бізнесу котрому потрібно відновити обігові кошти термін кредитування становить до 3 років, для інвестиційних кредитів срок складає - до 5 років.

Кредит може видаватись на такі цілі:

- ремонт, будівництво, реконструкція виробничих приміщень;
- придбання основних засобів;
- поповнення оборотного капіталу;
- придбання нерухомості, не призначеної для життя;
- рефінансування.

Ставки за програмою відповідно до умов кредитної програми надано в табл. 3.3.

Не видають кредити на придбання житлової нерухомості та на будівництво, ремонт офісних приміщень. Для того щоб отримати кредит 5-7-9% клієнт повинен відповідати певним критеріям. Він повинен бути зареєстрований як ФОП або юридична особа. Клієнт обов'язково повинен бути резидентом України. Річний дохід має бути до еквіваленту 50 млн

євро. Позичальник може мати не 200 тис. євро допомоги, отриманої від держави за 3 роки, має підтвердити наявність прибутку за останні два роки та надати обґрунтований бізнес-план інвестиційного проекту.

Таблиця 3.3

Розміри ставок та умов по доступним кредитам 5-7-9%

Ставки	Умови
0%	- посівна; - релокація в зв'язку з вторгненням росії на територію України; - для рефінансування кредиту взятого раніше в банку; - для нових інвестиційних кредитів, пов'язаних виключно з виробництвом лікарських засобів, медичних виробів та/або медичного обладнання, а також на рефінансування заборгованості за кредитами, наданими на зазначені цілі; - під держгарантії та для нових обігових кредитів
3%	- для нових кредитів, виданих під 0% після закінчення 90 днів з дня відміни карантину і до завершення терміну кредиту; - для кредитів, виданих на рефінансування існуючої заборгованості, – з 01.04.2021 року і до завершення терміну кредиту.
5%	- для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн за умови прийняття на роботу мінімум двох працівників протягом першого кварталу.
7%	- для бізнесу з річним доходом до 50 млн грн, кожне нове робоче місце – зменшення ставки на 0.50 % річних (мін. 5.00 % річних).
9%	- для бізнесу з річним доходом від 50 млн грн, кожне нове робоче місце – зменшення ставки на 0.50 % річних (мін. 5.00 % річних).

Джерело: [38]

Окрім існуючих обмежень в отриманні кредиту 5-7-9% було б доречно враховувати місцезнаходження бізнесу. Різні регіони постраждали по різному. Як доведено в розділі 2 умови ведення бізнесу в регіонах істотно залежать від відстані від зони ведення бойових дій. Тому

необхідно буде зробити критерії по регіону. Наскільки постраждало місто, чи було в окупації. Якщо місто було в окупації то скільки часу і наскільки постраждало майно підприємства.

Окрім податкової політики удосконалення потребує фінансова політика щодо ринку державних боргових цінних паперів. В Україні ринок державних боргових цінних паперів розвинутий недостатньо, а ефективній його побудові перешкоджає низка об'єктивних та суб'єктивних проблем. Для подолання таких перепон Україні необхідно обрати такі напрями розвитку ринку державних цінних паперів:

- зважений підхід до використання державних цінних паперів для залучення позик;
- акцент на довготермінові облігації з невисокою дохідністю;
- курс на підвищення довіри до держави як до позичальника, підвищення надійності українських державних цінних паперів, підвищення суверенного кредитного рейтингу;
- забезпечення інвестиційної спрямованості цінних паперів держави.[37]

Повна відсутність довіри до ринку державних цінних паперів, а також низька фінансова обізнаність громадян є однією з найважливіших проблем ринку державних цінних паперів. Суть цієї проблеми лежить в недостатній інформації про функціонування ринку державних цінних паперів, а також в нестабільному фінансовому положенні в нашій країні і невпевненості громадян в тому, що через певну кількість часу держава буде здатна виконати свої зобов'язання. Тільки при об'єднанні зусиль держави і учасників фінансового ринку можливо розв'язати цю проблему.

Держава повинна ретельно стежити за діяльністю інститутів ринку, тільки тоді громадяни зможуть бути упевненими, а ці інститути повинні діяти відкрито, доносити інформацію цілком і без всяких спотворень.

Перспективи розвитку ринку державних цінних паперів в Україні позитивні. Для сприятливішого функціонування ринку держава створює певні умови, а саме: відбувається вдосконалення нормативно-правової бази, посилення контролю за її функціонуванням, розвиток інфраструктури ринку, системи інформування про нього, створення короткострокових і довгострокових програм розвитку. Роль ринку державних цінних паперів дуже висока і для успішного зростання країни і для перерозподілу фінансових ресурсів держави. Фінансування дефіциту бюджету, розвиток і здійснення великих інвестиційних проектів - усе це дозволяє втілити в життя ринок цінних паперів, дозволяючи державі залучати грошові кошти. Сьогодні вітчизняний ринок державних цінних паперів продовжує змінюватися, без сумніву, в кращий бік, демонструючи свої позитивні якості. Незважаючи на наявність низки проблемних питань, їх рішення реальне.

Тому, удосконалення ринку цінних паперів найбільшою мірою залежить від політики уряду і є неможливим без удосконалення законодавства України, яке повинне чітко регулювати всі види операцій з цінними паперами. [37]

ВИСНОВКИ

1. Аналіз теоретичних джерел показує, що поняття державної фінансової політики як складової економічної політики можна розглядати у вузькому і широкому розумінні. У вузькому розумінні фінансова політика включає дві підсистеми, а саме політику у сфері державних фінансів і недержавних фінансів (за галузями, регіонами тощо). У широкому розумінні фінансова політика уявляє собою механізм державного регулювання всіх соціально-економічних процесів та явищ, що включає широкий арсенал фінансових інструментів, засобів, форм і методів розподілу та перерозподілу ВВП й національного доходу і діє через національну фінансову систему країни.

2. Ефективність фінансової політики визначається органічним поєднанням фінансової стратегії і тактики. Зміст фінансової політики полягає у виробленні науково обґрунтованих концепцій розвитку фінансів; визначенні основних напрямків використання фінансів на перспективу і поточний період і здійсненні практичних дій, спрямованих на досягнення поставленої мети. Головним завданням державної фінансової політики держави є забезпечення реалізації тієї чи іншої державної програми необхідними фінансовими ресурсами.

3. В умовах воєнного стану пріоритети та методи фінансової політики кардинально змінилися. Для забезпечення ефективного функціонування бюджетної сфери у період воєнних дій органи державної влади змушені приймати швидкі, ефективні та оперативні рішення для підтримання фінансової стабільності в державі. Обмежено застосування монетарних методів грошово-кредитної політики та лібералізація податкової та митної політики.

4. Аналіз зовнішнього економічного середовища та його впливу на державну фінансову політику в Україні доводить, що інфляційні процеси у

світі негативно впливають на зростання цін в Україні, загострюючи фінансові проблеми. Закономірне, за таких умов, підвищення процентних ставок центральних банків призводить до зростання вартості позичкового капіталу. Це робить зовнішні запозичення України більш дорогими, що негативно впливає на дефіцит бюджету.

5. Національний банк України був вимушений, на період воєнного стану не лише відмовитися від таргетування інфляції в рамках цільового коридору, але й перейти до фінансування дефіциту бюджету за рахунок масштабної емісії гривні, що вкрай негативно вплинуло на зростання інфляції та девальвацію національної валюти. Підтримується низька доходність облігацій внутрішньої державної позики (ОВДП), що опосередковано впливає й на рівень ставок за банківськими депозитами. Такий підхід гальмує попит на ОВДП, звужує можливості залучення коштів на фінансовому ринку, стимулює споживання й купівлю іноземної валюти, що, у свою чергу, призводить до зростання інфляції та знецінення гривні. Окрім того, це має негативні соціальний ефект, адже втрат, передусім, зазнають незаможні верстви населення.

6. Для стимулювання розвитку економіки суб'єктам господарювання надано ряд податкових пільг на період воєнного стану, а також розширено сферу дії програму доступних кредитів. Проте вибірковість і тимчасовість лібералізації податкового законодавства заважає її перетворенню на рушійну силу наповнення державного бюджету. Пільгове кредитування має вельми обмежену ресурсну базу та застосовується поки що переважно для агропромислового комплексу.

7. Дефіцит бюджету зріс через зниження доходів та зростання видатків. Причиною зростання дефіциту бюджету є нерівномірність та повільні темпи надходження міжнародної допомоги, а також слабкі залучення уряду на внутрішньому борговому ринку через неготовність підвищувати дохідність за гривневими ОВДП до ринкового рівня. Для

стримування розкручування інфляційної спіралі та подальшої девальвації гривні облікову ставку НБУ підвищено до 25% і запроваджено істотні обмеження на рух капіталу. Негативними наслідками цього є зростання очікуваної вартості позичкового капіталу для підприємств, погіршення інвестиційного клімату та зниження ділової активності.

8. Визначені в процесі аналізу негативні елементи фінансової політики продукують постійне відтворення проблем для розвитку економіки та наповнення державного і місцевих бюджетів. Емісійне фінансування дефіциту бюджету та неспівставна з обліковою ставкою доходність ОВДП посилюють інфляційний і девальваційний тиск на бізнес, який на фоні високої вартості капіталу сприяє падінню ефективності виробництва і тінізації економіки, що знижує прибутки підприємств і бюджетні надходження. Як наслідок проблема бюджетного дефіциту і його фінансування лише загострюється. За таких умов, достатньо ймовірною є стагфляція економіки.

9. Для формування фінансової політики України в умовах війни та повоєнний час необхідно прогнозування змін зовнішнього економічного середовища. В наступному році не очікується стагнації економіки країн, які є нашими основними міжнародними партнерами і фінансовими донорами, а отже вони зможуть і надалі надавати допомогу Україні у війні з росією. Крім того, тенденції зміни ВВП у найближчій перспективі не несуть загрози обсягам українського експорту та не створюють передумов кардинальної зміни ціноутворення на ринку енергетичних ресурсів. Спостерігаючи за поточною економічною ситуацією в світі можна зробити обережний висновок щодо ймовірності помірного зростання цін на електроносії в 2023 році. Зростання цін на продовольчі товари вплине на економіку України, яка є одним з основних експортерів зернових та олії в світі що, відповідно, має бути враховано в процесі удосконалення податкової та кредитної політики.

10. Для запобігання зазначеним ризикам фінансова політика потребує системного корегування. Очевидно, що під час війни фінансова політика має орієнтуватися не лише на короткострокові цілі, а й враховувати наслідки сьогоденних тактичних рішень для стабілізації фінансів країни після війни. Поступово мають створюватися передумови для відновлення методів монетарної політики та принципів валютної системи, притаманних ринковій економіці. В цій площині важливо вже зараз забезпечувати доходність ОВДП на рівні, що стимулює інвестиції в державні цінні папери та відповідно вкладення на депозити в національній валюті.

11. Повертатись до довоєнної системи оподаткування є недоцільним через її неспроможність забезпечити післявоєнне відновлення економіки. Масштаб задач щодо відбудови й розвитку країни потребуватиме докорінної зміни інвестиційного клімату. Для цього буде необхідно реформувати систему оподаткування на принципах зменшення податкового навантаження на інвесторів і мінімізації корупційних ризиків.

12. У процесі удосконалення фінансової політики необхідно враховувати взаємозв'язок її складових. Наприклад, істотною умовою лібералізації системи оподаткування є нормалізація бюджетних дисбалансів. Нарешті, будь-які зміни у фінансовій політиці мають сприяти процесу набуття Україною статусу члена Європейського Союзу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1.Фінансова політика як складова економічної політики держави [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (studopedia.su)https://studopedia.su/16_176452https://studopedia.su/10_143229_osnovni-napryami-finansovoi-politiki-ii-zavdannya.html

2.Деякі питання формування та виконання місцевих бюджетів у період воєнного стану: Постанова Кабінету Міністрів України від 11 березня 2022 р. № 252. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-formuvannya-ta-vikonannyamiscevih-byudzhativ-u-period-voyennogostanu-252> (дата звернення 12.03.2022 р.).

3.Бюджетний кодекс України від 21.03.2022 р. № 2456-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 12.03.2022 р.).

4.Про внесення змін до Порядку зарахування частини акцизного податку з виробленого в Україні та ввезеного на митну територію України пального до загального фонду відповідних бюджетів місцевого самоврядування: Постанова Кабінету Міністрів України від 09 березня 2022 р. № 246. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennya-zmin-doporyadkuzarahuvannya-chastini-akciznogo-podatku-zviroblenogo-v-ukrayini-ta-vvezenogo-na-mitnuteritoriyu-ukrayini-palnogo-dozagalnogofondu-vidpovidnih-byudzhativ-246> (дата звернення 12.03.2022 р.)

5.Про національну безпеку України: Закон України від 24.11.2021 р. № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#Text> (дата звернення 12.03.2022 р.).

6.Вдовічен В., Бабін І. Правова природа податкових повноважень органів місцевого самоврядування. Підприємництво, господарство і право. № 5. 2021. С. 151–155

7.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання

звітності у період дії воєнного стану. Закон України від 03.03.2022 № 2118-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: . <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>

8.Фінансова політика, її зміст і завдання - ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА І ФІНАНСОВИЙ МЕХАНІЗМ - СУТНІСТЬ, ФУНКЦІЇ ФІНАНСІВ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ФІНАНСОВОЇ СИСТЕМИ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: subject.com.ua

9.Фінансова політика, її зміст і завдання — Студопедія [Електронний ресурс]. – Режим доступу: studopedia.com.ua

10.ФІНАНСОВА ПОЛІТИКА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [44.pdf \(app-journal.in.ua\)](http://44.pdf(app-journal.in.ua))

11.RUSSIA - Global Economy Heading Towards COLLAPSE as Ukraine War Drives up INTEREST RATES & INFLATION [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=akTiZ7Bs2j8&t=8s>

12.Interest Rate | G20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:tradingeconomics.com

13.Countries by GDP 2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: populationu.com

14.Список міжнародних компаній і їхніх санкцій проти Росії читати на Суспільному [Електронний ресурс]. – Режим доступу: suspilne.media

15.Санкції проти Росії-2022 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://24tv.ua/sanktsiyi-proti-rosiyi-2022-spisok-shho-zablokovano-naslidki_n1919054

16.Вплив санкцій на російську економіку[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kozubenko.net/sanktsij-rosijsku-ekonomiku/>

17.Цінова межа на російську нафту[Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://kosatka.media/uk/category/neft/news/strany-g7-dogovorilis-ustanovit-cenovoy-predel-na-rossiyskuyu-neft-zayavlenie>

18.Виконання державного бюджету України (2022) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (minfin.com.ua)

19.Про Державний бюджет України... | від 02.12.2021 № 1928-IX [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (rada.gov.ua)

20.Державна служба статистики України. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 15.11.22)

21.Національний банк України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/markets/exchangerate-chart> (дата звернення: 15.11.22).

22.Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.22 р. № 2120-IX. Офіційний вісник України. 2022. № 33, Ст.1722. код акта 110994/2022

23.Дохідність та надійність. Як придбати ОВДП в банку — Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (minfin.com.ua)

24.Податкова революція під час війни: податки для ФОП зменшать удвічі — Мінфін [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minfin.com.ua

25.Індекс інфляції [2022] ► Індекс споживчих цін в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: minfin.com.ua

26.Ukraine Interest Rate - 2022 Data - 1992-2021 Historical - 2023 Forecast - Calendar [Електронний ресурс]. – Режим доступу: tradingeconomics.com)

27.Опитування про системні ризики фінансового сектору, листопад 2022 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (bank.gov.ua)

28.Бізнес в умовах війни: дослідження Європейської Бізнес Асоціації | Професійні видання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: profpressa.com

29.Попри війну майже половина бізнесів очікують зростання у 2023 році – ЄБА | Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (epravda.com.ua)

30.Фінансово-економічна політика під час війни [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://news.obozrevatel.com/ukr/economics/analytics-and-forecasts/finansovo-ekonomichna-politika-pid-chas-vijni-slid-vid-ruchnogo-upravlinnya-perehoditi-do-novogo-etapu.htm>

31.Які головні виклики для бізнесу в регіонах – опитування | Економічна правда [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (epravda.com.ua)

32.Inflation Expectations by Country | G20 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (tradingeconomics.com)

33.Прогнози для світової економіки на 2023 рік все більш невтішні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: (voanews.com)

34.Прогнози на 2023: енергетика, фінанси, агро, технології | The Page [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://thepage.ua/ua/economy/prognozi-dlya-globalnih-galuzej-u-2023-roci#anchor-0>

35.Відновлення України після війни: 5 прикладів успішних «налаштувань» донорської допомоги - портал новин LB.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://lb.ua/economics/2022/06/24/521109_vidnovlennya_ukraini_pislya_viyini_5.html

36.Реформа “Усе по 10%” [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/08/22/690660/>

37.Лубкей Н.П. Державні цінні папери як інструмент боргової політики держави [Електронний ресурс] / Н.П. Лубкей // Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського, 2016. - Випуск 4.- С. 824-828. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/14-2016/164.pdf>

38.Доступні кредити 5-7-9 % 2022 – деталі, порядок дій, умови кредитних програм – Finsee

Додаток А
Санкції проти росії

Компанії	Санкції
Activision Blizzard	призупиняє продажі в росії.
Apple Pay	повний блок
Apple	повний вихід із ринку
Adidas	відмова співпрацювати зі збірною з футболу.
Adobe	припиняє роботу в росії
Air Astana	призупиняє польоти в росію.
Airbus	вийшла з ринку
Amazon	обмеження доступу для користувачів із росії та Білорусі, неможливо купити роздрібні товари або зареєструватися новим користувачам із росії та Білорусі.
Alstom	призупиняє бізнес у росії.
Aston Martin	зупинка постачання продукції.
Audi	виходить із ринку
Autodesk	найбільший розробник софту для будівництва та машинобудування – зупиняє роботу в росії.
AMD	заборона на постачання продукції.
Avast	призупиняє продаж продукції в росії та Білорусі.
BBC	відкликала ліцензування контенту
BIS	призупинив доступ Центрального банку росії до своїх послуг
BlaBlaCar	вихід із російського ринку
Bloober Team	зупиняє продажі в росії та Білорусі
British American Tobacco	вихід із російського ринку

Продовження Додатку А

British Petroleum	забрала свою частку акцій із "Роснафти"
Brown-Forman (Jack Daniel's, Woodford Reserve, Old Forester, Finlandia, Pepe Lopez, el Jimador)	виходить із російського ринку
BMW	зупиняє експорт, зупиняє виробництво
Bolt	не працює в росії, виходить із білоруського ринку.
Boeing	вийшла з ринку.
Burger King	відмовилася від підтримки мережі в росії
Каннський кінофестиваль	бан російської делегації.
Caterpillar	призупиняє діяльність у росії.
Cargill	згортає діяльність у росії.
Carlsberg	припиняє інвестиції, а також зупиняє експорт пива та інших напоїв компанії
Cex Io	обмеження для юзерів
Cinema 4D	не працює додаток
Cisco	призупиняє операції в росії та Білорусі
Coca-Cola	вихід із російського ринку
Colgate-Palmolive	обмежила ввезення та продаж товарів в росію.
Crocs	зупиняє бізнес у росії
Curtis Brown	пауза у співпраці з росією
Daimler Truck AG	закрила бізнес у росії
Depositphotos	вихід із росії та Білорусі
Deutsche Bank	зупиняє роботу в росії
Discovery (Discovery Channel, Discovery Science, Eurosport, TLC, Animal Planet)	зупиняє мовлення в росії
Dell	закриває продажі
Delloite	виходить із росії.
DHL	зупинка доставок у росію та Білорусь

Продовження Додатку А

DMarket	замороження рахунків російським і білоруським користувачам.
DP Eurasia (Domino's Pizza)	призупиняє інвестиції в росії.
Євробачення	відсторонення від участі
Європейська кіноакадемія	бойкот російських фільмів
EA Games	зупиняє продажі в росії та Білорусі
Epic Games	зупиняє продаж контенту в росії
Epson	призупиняє постачання своєї продукції до Білорусі та росії
Elisa Esports	усунув від участі всі російські клуби
Ericsson	зупинка доставок
Eni	зупиняє закупівлю нафти в росії
Estonian National Opera Theater	зупинка співпраці
Exxon Mobil	припинення співпраці та інвестицій
EY	виходить із російського ринку
FedEx	зупинка доставок
Ferrari	зупиняє поставки в росію
Fiverr	призупиняє діяльність у росії
Формула-1	скасування турніру в Сочі
Міжнародна федерація гімнастики	усі змагання в росії та Білорусі скасовані та заборонені
Ford	не продає автомобілі
ФІФА	заборона матчів на території росії, заборона російської символіки
Франкфуртський книжковий ярмарок	не співпрацює з російськими організаціями та видавництвами
Gardners	зупиняє співпрацю з російськими видавництвами
GOG	не обробляє платежі в рублях
Goldman Sachs	згортає свою діяльність у росії
Google Pay	блок низки банків
Google Play	обмеження роботи в росії, тепер можна завантажити тільки безкоштовні додатки
General Motors	зупиняють експорт
Harley Davidson	закрили бізнес в росії

Продовження Додатку А

Hearst Magazines (Cosmopolitan, Harper's Bazaar, Esquire)	вийшла зі співпраці з російськими компаніями
Heineken	призупиняє експорт пива в росію
Hermes	припиняє продажі на території росії, його московські бутики закриваються найближчими днями
Hitachi	призупиняє свою діяльність у росії
Honda	закрила експорт
H&M	закрили продажі
HP	заборона доставок
Hugo Boss AG	тимчасово закрити свої магазини в РФ, призупинив усі роздрібні операції та онлайн-продажі
Imperial Brands	припиняє виробництво в росії
Index Ventures	зупинка інвестицій у російські стартапи
Inditex SA (Zara, Pull&Bear, Massimo Dutti, Bershka)	закриває 502 магазини, зупиняє онлайн- продажі в росії та Білорусі
Intel	заборона на доставку
Ikea	закриває магазини в росії та Білорусі
Jaguar	зупинка постачання продукції
Jooble	замість сервісу пошуку роботи російські та білоруські користувачі бачитимуть повідомлення про війну в Україні
KeepSolid	блокує пропагандистські сайти
KPMG	виходить із російського та білоруського ринків
Latvian National Opera and Ballet	зупиняє співпрацю
Lenovo	заборона продажів
Levi Strauss & Co	призупиняє продажі в росії
Lindt	виходить із російського ринку
L'Oreal	зачинає магазини в росії
Lumen	припиняє роботу в росії
MacPaw	припиняє продаж продукції клієнтам із росії та Білорусі
Mastercard	відключення низки банків

Продовження Додатку А

Maersk	зупинка доставок у росію
Marriott International	закриває офіс, призупиняє відкриття нових готелів, майбутній розвиток та інвестиції в росії
Mars	призупиняє рекламні кампанії в росії та Білорусі, зупиняє інвестиції в росії
Marsh & McLennan	виходить із капіталу російського підрозділу
McDonald's	призупиняє роботу ресторанів
Mercedes-Benz	забирає свою частку акцій
Megogo	видалила всі російські фільми
Meta (Facebook, Instagram)	видалення рекомендацій сторінок російського уряду, заборона монетизувати контент та ставити його на рекламу
Міжнародний олімпійський комітет	рекомендував Білорусі та росії не брати участь у змаганнях
Mitsubishi Electric	припиняє поставки електроніки в росію
Mitsubishi Motors	зупинить виробництво та продажі
Microsoft Office	обмежує трансляцію контенту від російських державних служб, заборона на контент "РТ" та "Спутник"
Minecraft	видалила гру в росії
Mobile World Congress	заборона на участь
Mondelez International (Oreo, Alpen Gold, Cadbury, Milka, Toblerone)	зупиняє капітальні інвестиції та витрати на рекламу в росії
Natus Vincere	розірвала співпрацю з російськими RuHub, VirtusPro, CybersportRu та Epic Esports Events
Netflix	не транслює російський контент, зупиняє співпрацю
Nestle	призупиняє капітальні інвестиції в росії, зупиняє постачання, за винятком деяких продуктів
Niantic	закритий доступ у росії та Білорусі
Nike	зачинила магазини та блокує онлайн-продажі

Продовження Додатку А

Nintendo	заборона оплати рублями, зупиняє постачання до Росії ігрових консолей та програмного забезпечення
NortonLifeLock Inc.	призупиняє продажі в росії
Оболонь	розірвала співпрацю з росією
OnlyFans	замороження акаунтів, блокування платежів
Oracle	зупинка роботи
Pandora	зупиняє бізнеси в росії та Білорусі
Pan Macmillan	зупинка ділових відносин із росією
Payoneer	припиняє роботу в росії
PayPal	припиняє роботу
Paysera	зупинка роботи
Paramount	зупинка прокату
Parimatch	відкликання франшизи
PepsiCo	вихід із російського ринку
Penguin Random House	зупинка співпраці з російськими видавництвами
P&G	зупиняє інвестиції та рекламну діяльність у росії
Playstation	неможливо здійснити оплату
Porsche	зупинка постачання продукції
ProtonVPN	блокує пропагандистські сайти
PUMA	розкриває контракт із російською федерацією баскетболу, зупиняють доставки в росію, закривають бізнес у росії
PwC	виходить із російського та білоруського ринків
Rehau	припинення діяльності в росії
Renault	зупинка постачання продукції
Samsung	призупиняє постачання продукції
Samsung Pay	не працює
Simon & Schuster	зупинка співпраці з російськими видавництвами
Snapchat	не дозволяє ставити рекламу в росії та Білорусі

Продовження Додатку А

Shell	розірвала контракт із "Газпромом", поетапно відмовлятиметься від російських вуглеводні
Shopify	припиняє роботу в росії
Spotify	неможливо оплатити підписку, закриває офіс у росії
Sony	відкладення релізів у росії зупиняє роботу PlayStation Store в росії, а також припиняє постачання консолей
Sony Interactive Entertainment	вихід із ринку, скасування доставок
Sony Pictures	зупинка кінопрокату
Starbucks	призупиняє бізнес у росії.
Steam	вихід із російського ринку
Stellantis (Fiat Chrysler Automobiles, PSA Group)	призупинив експорт автомобілів з росії та постачання машин на місцевий ринок
Swarovski	припиняють продавати свої ювелірні вироби в росії
Take-Two Interactive	зупинка всіх операцій у росії та Білорусі
Twitter	виокремлюватимуть твіти російських державних акаунтів, заборона реклами
TikTok	обмеження для каналів російських державних установ та ЗМІ
The Bologna Children's Book Fair	зупинка співпраці
The Metropolitan Opera	не співпрацюють із російськими артистами
The National Hockey League	заборона на участь гравцям
The Salzburg Festival	зупинка співпраці
The Walt Disney Company (Walt Disney Pictures, Marvel Studios, 20th Century Studios, Searchlight Pictures, Lucasfilm, Pixar Animation Studios, Disney Cruise Line, Disney Channel)	скасування кінопрокату, зупинка бізнесу в росії

Продовження Додатку А

Toyota	зупиняє виробництво
Rio Tinto	розрив усіх зв'язків із російським бізнесом
Roku	прибрала "РТ" з переліку каналів
Ліга чемпіонів з футболу	скасування фіналу в Санкт-Петербурзі, заборона російським та білоруським клубам на участь в ЛЧ та ЛЄ, розрив контракту з "Газпромом"
Ubisoft	зупиняє продажі в росії
UPS	зупинка доставок
Uniqlo	призупиняє роботу в росії
Universal	зупинка кінорелізів
Universal Music Group	зупиняє роботу в росії
Unilever	зупиняє експорт та імпорт у росію
Upwork	призупиняє роботу в росії та Білорусі
Victoria's Secret	призупиняє онлайн-продажі та закриває магазини в Росії
Visa	відключення низки банків
Volkswagen	зупиняє доставку продукції
Volvo	закривають продажі та виробництво
Windscribe	блокує пропагандистські сайти
Yandex	звільнення співробітників за приховування інформації про війну в Україні
YouTube	блокування російських каналів і їхньої монетизації, недоступні підписка Premium, Music Premium, спонсорство, суперчат, суперстікери та продаж мерчу
Yum! Brands (Taco Bell, KFC, Pizza Hut) –	припиняє інвестувати й розвивати свої бренди в росії